

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre
Research Institute of Agricultural and Food Economics

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačená verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

4

2016

predseda Redakčnej rady doc. Ing. Štefan BUDAY, PhD.
Chairman of Editorial Board *NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava*

Redakčná rada doc. Ing. Marian BOŽÍK, PhD., podpredseda Redakčnej rady
Editorial Board *NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva potravinárstva, Bratislava*
Dr. h.c. prof. Ing. Peter BIELIK, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
PhDr. Stanislav BUCHTA, PhD.
NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava
Dr.h.c.prof. mpx.h.c.prof. Ing. Vladimír GOZORA, PhD., MBA
Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy, Bratislava
prof. Ing. Miroslav GRZNÁR, DrSc.
Ekonomická univerzita, Bratislava
doc. Ing. Klaudia HALÁSZOVÁ, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ
NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava
prof. Ing. František KUZMA, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. JUDr. Eleonóra MARIŠOVÁ, PhD.
Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra
prof. Ing. Ľuboslav SZABO, CSc.
Ekonomická univerzita, Bratislava

výkonný redaktor Ing. Ivan MASÁR
Editor *NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava*

adresa redakcie Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
Editorial Office a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, Slovenská republika
tel 02/582 43 234

© VÚEPP Bratislava

Ekonomika poľnohospodárstva • ročník XVI. • vychádza štyrikrát ročne • číslo 1/2016 • redakčne spracované v mesiacoch január-marec 2016 • príspevky nájdete na internetovej stránke www.vuepp.sk • časopis je excerpovaný do medzinárodného informačného systému AGRIS/FAO a CAB ABSTRACTS • ISSN 1338-6336 (online)

Obsah Ekonomiky poľnohospodárstva č. 4/2016
(Table of Content of the Economics of Agriculture No. 4/2016)

Vedecké práce (*Scientific Papers*)

1) Zuzana Chrastinová

Poistenie - nástroj na riešenie rizikovosti poľnohospodárskej výroby
Insurance – risk solution tool of agricultural production..... 5

2) Štefan Buday– Tatiana Čičová– Gabriela Grausová – Michal Buday

Analýza transakcií na trhu s poľnohospodárskou pôdou v roku 2015
The analysis of transactions on the agricultural land market in 2015..... 21

3) Stanislav Buchta

Problémy dátových zdrojov pri analýzach pracovných síl v poľnohospodárstve
Data sources issues of labour forces analysis in agriculture..... 35

4) Svetlana Belešová

Vplyv zahraničného kapitálu na ekonomickú efektívnosť podnikov potravinárskeho priemyslu
Foreign capital influence on economic efficiency of food industry enterprises..... 45

5) Dagmar Matošková - Mária Jamborová - Jozef Gálik

Trh s hydinovým mäsom a jeho prognóza do roku 2020
Poultry market and its prognosis until the year 2020..... 61

Z vedeckého života (*From Scientific Life*)

Katarína Gajdošíková

Informačná sieť poľnohospodárskeho účtovníctva (ISPÚ) v meniacom sa prostredí *Farm*
Accountancy Data Network (FADN) in a changing environment..... 80

Informácie zo sveta (*Information from Abroad*)

Carl Olsmats – Jari Kaivo-oja

Prognostická štúdia o európskom baliarenskom priemysle – rozpoznanie stimulov
a dôsledkov svetových megatrendov na baliarenský priemysel
*European packaging industry foresight study — identifying global drivers and driven
packaging industry implications of the global megatrends.....* 82

Zuzana Chrastinová

Poistenie - nástroj na riešenie rizikovosti poľnohospodárskej výroby

Insurance – risk solution tool of agricultural production

Abstract Article provides information concerning risk of agricultural production in Slovakia that is currently solved systematically through insurance, through ad hoc subsidy from state budget by government regulation in case of disaster range damages, calamities, natural disasters or individually at enterprises level. Crucial form of risk solution and partial risk elimination is insurance in commercial insurance companies. Insurance is important tool that partially compensates damages arise from unpredictable events on agricultural production and property. In the article there is analysed information concerning paid premiums and reimbursed compensation payments from private insurance companies in total and according to insured object type. Graphic image and maps about detriment according to regions of Slovakia are added to analysis.

Keywords agriculture – risk – profitability – risk factors – insurance – compensation payments – detriment – agricultural production – economics – catastrophes – animal diseases – private insurance companies

Anotácia: Príspevok prináša informácie o rizikovosti poľnohospodárskej výroby na Slovensku, ktorá je v súčasnosti riešená systémovo - prostredníctvom poistenia, ad hoc- dotáciou zo štátneho rozpočtu podľa vládneho nariadenia v prípade škôd katastrofického rozsahu, kalamít, prírodných katastrof a individuálne na úrovni podnikov. Rozhodujúca forma riešenia rizikovosti a čiastočná eliminácia rizík je poistenie v komerčných poisťovniach. Poistenie je dôležitým nástrojom čiastočne kompenzujúcim škody z následkov nepredvídaných udalostí na poľnohospodárskej produkcii a majetku. V príspevku sú analyzované informácie o zaplatenom poistnom a vyplatených náhradách škôd zo súkromných poisťovní súhrnne a podľa druhu predmetu poistenia. Analýza je doplnená grafickým zobrazením a mapami o škodovosti podľa okresov Slovenska.

Kľúčové slová: poľnohospodárstvo – riziko – výnosnosť - rizikové faktory – poistenie - náhrady škôd – škodovosť - poľnohospodárska výroba – ekonomika – katastrofy - choroby zvierat - súkromné poisťovne

Výrobná činnosť poľnohospodárskych podnikov je vystavená viacerým rizikám (produkčné, cenové, inštitucionálne, finančné, ekologické, environmentálne). Tieto riziká pochádzajú z rôznych zdrojov. Výrazne ovplyvňujú výnosy a tým variabilitu podnikateľských príjmov, čo sa odráža na výsledku hospodárenia v poľnohospodárstve, ktorý zaznamenáva značné výkyvy. V literatúre neexistuje priamo deklarovaná definícia rizika. Poľnohospodárske riziko sa začalo skúmať od roku 1933, odkedy sa riziku v poľnohospodárstve venovalo viacero autorov, ktorí vo svojich prácach

definovali poľnohospodárske riziko a hľadali zdroje jeho vzniku. Harwood, J. R. et al. (1999) definuje poľnohospodárske riziko ako neistotu, ktorá je závažná, môže spôsobiť pravdepodobnosť straty peňazí, možnú ujmu na zdraví, neblahé následky na zdrojoch použitých vo výrobe, a iné typy udalostí, ktoré ovplyvňujú blahobyt subjektov. Riziku v slovenskom poľnohospodárstve sa venovali viacerí autori, ktorí vnímajú riziko ako nepredvídané zmeny rozhodujúcich faktorov poľnohospodárskej produkcie, ktoré spôsobujú variabilitu produkčných a ekonomických ukazovateľov poľnohospodárskych podnikov. Faktory, zapríčiňujúce neistotu zahŕňajú biologický charakter poľnohospodárskej výroby, sezónnosť, zdravie zvierat a rastlín, volatilitu cien a rad ďalších faktorov. Poľnohospodárstvo charakterom výroby je závislé od prírodných podmienok, pracuje so živým materiálom. Existujú riziká ktoré majú farmári spoločné s inými odvetviami ekonomiky národného hospodárstva, avšak niektoré riziká sú unikátne len pre poľnohospodárske odvetvie (Chrastinová, Z. 2002, Koščo, T. 2005, Tóth M. et al., 2007, Piterková, A. 2016).

Najdôležitejším krokom riadenia rizík je ich identifikácia a rozdelenie činností poľnohospodárskych podnikov podľa zraniteľnosti na základe vplyvu vonkajšieho i vnútorného prostredia (Špička, J. 2006).

Za najdôležitejšie riziká v poľnohospodárstve sú dlhodobo považované (Palinkas, P. et al., 2008) počasie a prírodné katastrofy, nákazy zvierat a epidémie, volatilita cien produkcie, odbytové problémy.

V Zelených správach MPRV SR je uvedená analýza poistenia, ktorá poukazuje na diferenciu, medzi poistným zaplateným poľnohospodárskymi podnikmi a vyplatenými náhradami škôd, hodnotená ako odčerpávanie zdrojov z poľnohospodárstva. Dôležité je však v tomto prípade porovnanie s ostatnými druhmi poistenia. Tak napríklad za rok 2003 (Tóth M., 2007) bolo celkové predpísané poistné pri neživotnom poistení na Slovensku za všetky komerčné poisťovne v hrubej výške 24,844 mld. Sk a náklady na poistné plnenie v hrubej výške predstavovali 9,931 mld. Sk. Z toho vyplýva, že priemerná škodovosť všetkých neživotných poistiek na Slovensku bola na úrovni 39,9 %, čiže identická so škodovosťou za poľnohospodárske plodiny a zvieratá. Preto je možné tvrdiť, že poľnohospodárske poistenie sa nijako nevymyká priemeru a ten istý pocit nedostatku poistných náhrad vo vzťahu k zaplatenému poistnému môže mať ktorákoľvek osoba, ktorá má poistené auto, byt, dom alebo zodpovednosť.

Metodický postup

Analýza rizikovosti poľnohospodárskej výroby bola vypracovaná na základe údajov o slovenskom poľnohospodárstve a potravinárstve - získaných z databázy MPRV SR Informačných listov, prevádzkovaná NPPC-VÚEPP v Bratislave, ktorá obsahuje údaje z cca 2300 poľnohospodárskych podnikov právnických a fyzických osôb. Okrem toho boli použité údaje z PPA, Štatistického úradu SR, a pri medzinárodnom porovnaní údaje z Eurostatu. Rozhodujúci aspekt z hľadiska rizikovosti výroby bol položený na údaje o produkčnej výkonnosti, ekonomickej situácii v poľnohospodárstve a poistnom zaplatenom poľnohospodárskymi podnikmi do poisťovní a náhradách škôd zo súkromných poisťovní. Systémovým riešením rizikovosti poľnohospodárskej výroby je komerčné poistenie, na ktoré bol položený v informačných zdrojoch rozhodujúci akcent. Škodovosť (ŠK) podľa predmetu poistenia ako aj plošne podľa okresov, znázornené na mapách bola vyčíslená ako podiel náhrad škôd, resp. poistného plnenia (NŠ) z komerčných poisťovní k zaplatenému poistnému (ZP) poľnohospodárskymi podnikmi podľa vzorca:

$$\check{SK} = \frac{N\check{S}}{ZP} \cdot 100$$

Okrem toho boli použité štandardné metódy výskumnej práce ako sú analýza a syntéza, komparácie, triedenie podnikov a grafické znázorňovanie vývoja vybraných ukazovateľov za viacročné obdobie.

Výsledky

Cieľom príspevku je poskytnúť informácie o riešení rizikovosti poľnohospodárskej výroby na Slovensku. Poľnohospodárstvo je odvetvie, kde výrobný proces je úzko spojený s prírodou a priamo závisí od klimatických podmienok, ktoré podmieňujú rizikovosť výroby. Riziko v poľnohospodárstve je veľmi vysoké, pretože poľnohospodári, vzhľadom na biologický charakter výroby, čelia nepredvídateľným prírodným vplyvom počas celého roka. Vplyv faktorov, ktoré ovplyvňujú výsledky poľnohospodárskej výroby je často takmer nepredvídateľný, neustálený a neurčitý v dôsledku čoho vzniká rizikovosť poľnohospodárskej výroby, ktorá je podstatne väčšia ako v iných odvetviach národného hospodárstva. Výrobná činnosť poľnohospodárskych podnikov je vystavená viacerým rizikám (produkčné, cenové, inštitucionálne, finančné, ekologické, environmentálne). Tieto riziká pochádzajú z rôznych zdrojov.

Rizikovosť poľnohospodárskej výroby na Slovensku je v súčasnosti riešená:

- Systémovo – poistením produkcie a majetku v súkromných poisťovniach
- Ad hoc- dotáciou zo štátneho rozpočtu podľa vládneho nariadenia v prípade škôd katastrofického rozsahu, kalamít, prírodných katastrof
- Individuálne na úrovni podnikov, ktoré si diverzifikujú vplyv rizík aj optimalizáciou štruktúry výroby a tvorbou vlastných finančných rezerv v období produkčných rokov, hedžingu komodít prostredníctvom futures trhov

Nástrojov na zníženie rizika v poľnohospodárstve je viac, ale dôležitý je systémový prístup, t.j. aby rizikovosť bola riešená nielen individuálne na úrovni sektorov, jednotlivých subjektov, ale aj centrálne na úrovni štátu, prípadne nadnárodných integračných celkov. Rozhodujúce v tomto smere je poistenie ako tvorba a rozdeľovanie rezerv poisťovní na úhradu škôd, ktoré vznikajú z náhodných udalostí. Rezervy sa tvoria zo zaplateného poistného poľnohospodárskych podnikov a spravujú ich súkromné poisťovne.

Komerčné poistenie poľnohospodárskych rizík v súčasnosti ponúkajú viaceré poisťovne na Slovensku najmä:

- Allianz - Slovenská Poisťovňa, a. s. (cca 60 %),
- Generali Slovensko Poisťovňa, a. s (cca 18 %),
- UNIQA Poisťovňa, a.s., (cca 12 %)
- AGRA poisťovňa - Die Österreichische Hagelversicherung VVaG -Rakúska krupobitná poisťovňa (organizačná zložka rakúskej poisťovne).

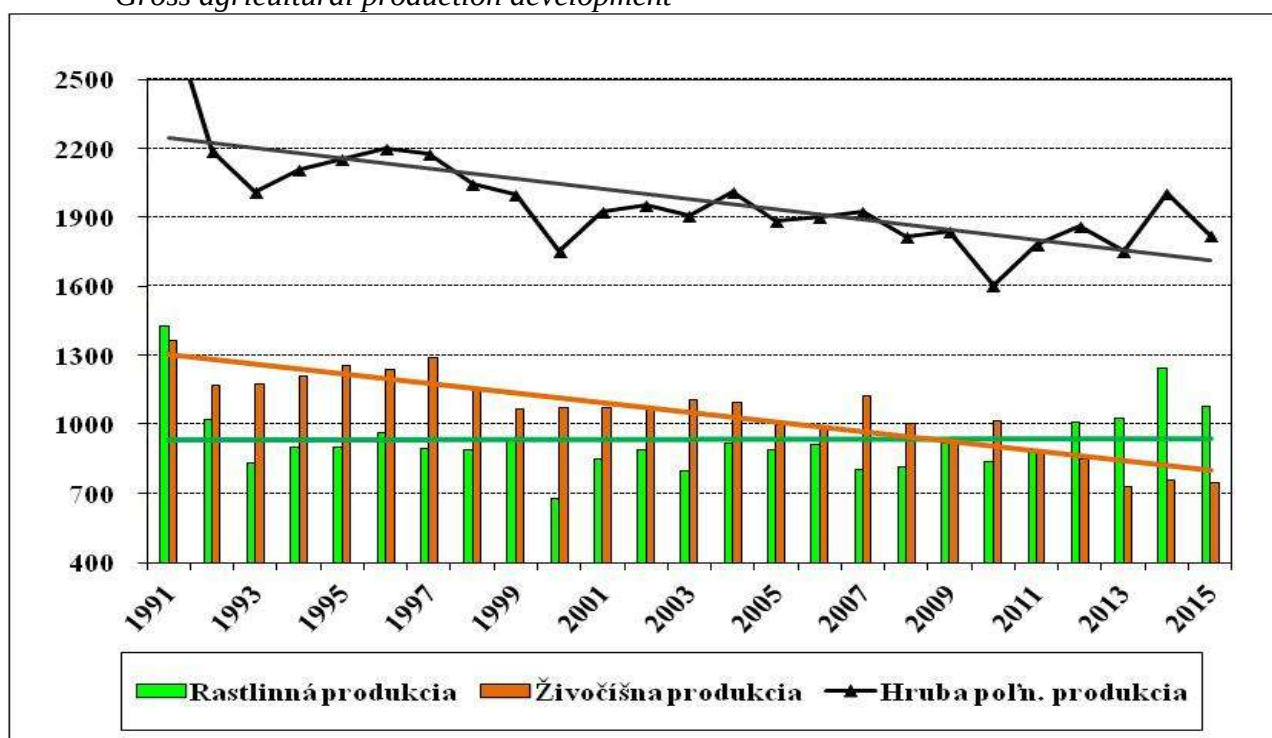
Prvé tri poisťovne sa špecializujú na dobrovoľné zmluvné poistenie a ich produkty určené pre poľnohospodárov možno rozdeliť na tri základné typy: poistenie majetku, poistenie hospodárskych zvierat, poistenie plodín.

Ponuka poisťných produktov na poisťnom trhu je obmedzená, pretože súkromné poisťovne nepoistujú všetky riziká a práve tieto nepoistiteľné riziká spôsobujú rozsiahle škody na poľnohospodárskej produkcii.

V poľnohospodárskych podnikoch je to charakter výroby, najmä rastlinnej, ktorá sa vyrába pod holým nebom a je priamo závislá od pôdno-klimatických podmienok a vystavená rôznym rizikovým faktorom. Na druhej strane živočíšnu výrobu – hospodárske zvieratá ohrozujú rôzne choroby a ohniskové nákazy. Na Grafe 1 máme znázornený vývoj hrubej poľnohospodárskej produkcie, ktorá sa po roku 1990 znížila takmer o 30 % a v posledných troch rokoch dochádza k jej stabilizácii, kedy dosahuje 1,9 mld. €. Zmenila sa aj štruktúra výroby s preferenciou rastlinnej výroby pred živočíšnou, čo súvisí s nákladovosťou výroby. Zlom nastal v roku 2009, kedy podiel rastlinnej a živočíšnej produkcie bol takmer rovnaký. V súčasnosti nemáme podrobné informácie o prepoistenosti, t.j. podiele výmery poistených plodín k celkovej výmere pestovaných plodín, jej úroveň odhadujeme na 50- 60 %.

Graf 1. Vývoj hrubej poľnohospodárskej produkcie

Gross agricultural production development

Prameň: ŠÚ SR

vegetable production animal production gross agricultural production Source: Statistical Office of the Slovak Republic

V porovnaní štátov EÚ je vidieť značné diferencie v produkčnej výkonnosti poľnohospodárstva. Slovensko sa poľnohospodárskou produkciou prepočítanou vo finančnom vyjadrení na hektár p.v.p. nachádza pod priemerom EÚ, podobne ako všetky štáty Višegrádskej štvorky (V4).

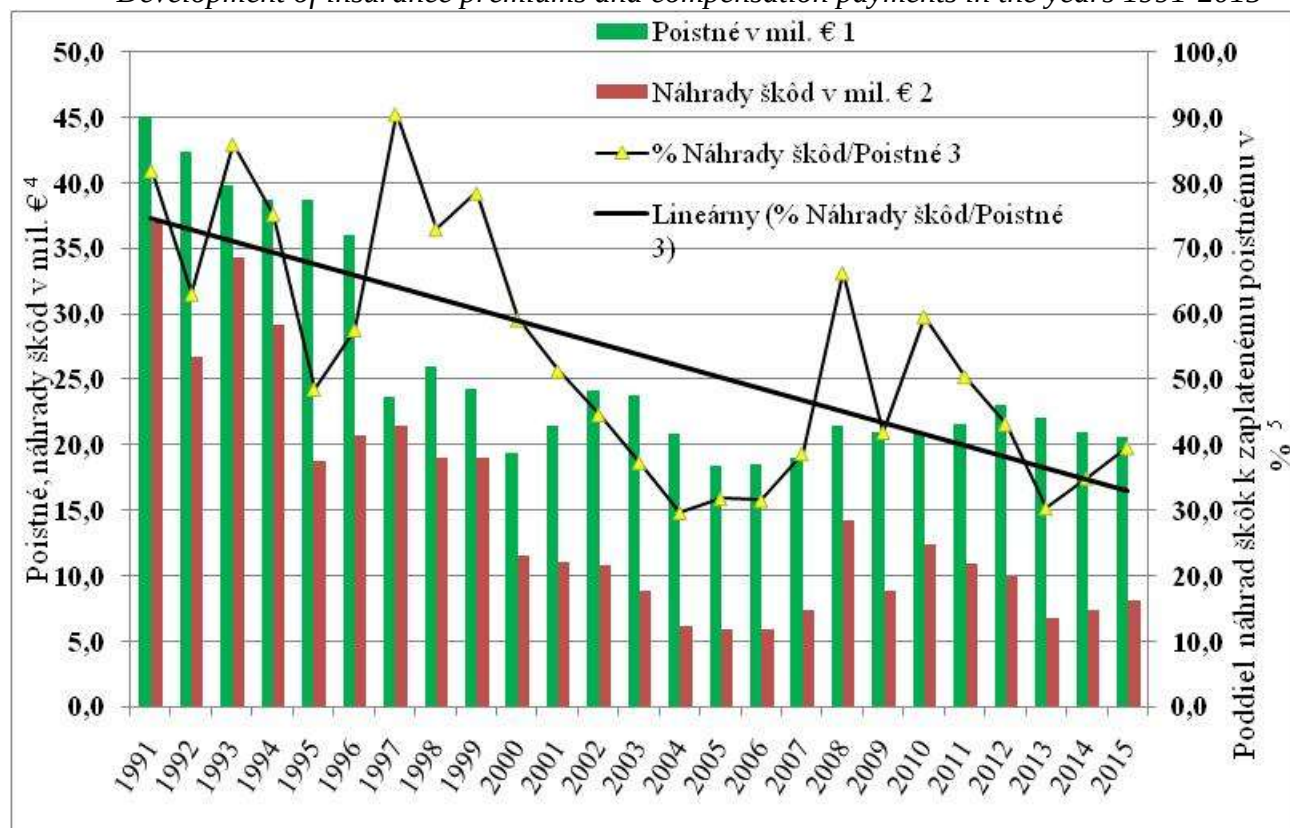
Charakteristickým znakom na trhoch s poľnohospodárskymi výrobkami EÚ je cenová volatilita,

a to v dôsledku viacerých činiteľov najmä extrémnych klimatických vplyvov, cien energií, špekulácií na trhoch, zmien v dopyte a v očakávaniach ďalšieho vývoja. Následky rizík významne ovplyvňujú príjmovú variabilitu poľnohospodárskych podnikov. Tak pre Slovensko ako aj pre krajiny Európskej únie je charakteristický premenlivý vývoj poľnohospodárskych príjmov. Po výraznej stratovitosti v rokoch 2009 a 2010 nastala jeho čiastočná stabilizácia, keď takmer 70 % podnikov dosiahlo zisk. Jeho úroveň vo finančnom vyjadrení prepočítaná na hektár využívanej pôdy na Slovensku (ale aj v ostatných štátoch V4) v porovnaní s pôvodnými štátmi EÚ-15 je však nízka.

Významnú úlohu v dôchodkovej situácii poľnohospodárskych podnikov zohrávajú podpory, najmä priame platby, ktoré v roku 2015 predstavovali podiel z celkových podpôr 44 %. Ďalšie rozhodujúce boli platby na rozvoj vidieka s podielom 43 %. V rámci platieb štátnej pomoci bola v minulosti riešená aj podpora poistenia, formou čiastočnej kompenzácie nákladov na poistné.

Úroveň podpôr na Slovensku nedosahuje úroveň podpôr do poľnohospodárstva pôvodných krajín EÚ, čo tiež vplýva na jeho konkurencieschopnosť.

V súčasnosti je rizikovosť poľnohospodárskej výroby riešená viacerými spôsobmi, ale rozhodujúca je forma poistenia v súkromných poisťovniach. Samozrejme okrem toho v prípade katastrofických škôd následkom rizík nekrytých komerčným poistením situáciu rieši štát – ad hoc finančnými opatreniami. Poistenie je dôležitým nástrojom kompenzujúcim škody z následkov nepredvídaných udalostí na poľnohospodárskej produkcii a na majetku. Jeho dosah je rozhodujúci a docenený formou čiastočnej kompenzácie výpadku príjmov v dôsledku škôd spôsobených na úrode plodín, zvieratách a majetku poľnohospodárskych podnikov. Poistenie je na Slovensku dobrovoľné založené na zmluvných podmienkach súkromných poisťovní a poľnohospodárskych podnikov. V grafe 2 je uvedený vývoj údajov o zaplatenom poistnom poľnohospodárskymi podnikmi a vyplatenými náhradami škôd zo súkromných poisťovní. Z vývoja údajov je vidieť, že poistenie má od roku 1991 klesajúci trend, čo súvisí s poklesom poľnohospodárskej produkcie, ako aj nižším záujmom zo strany podnikov využívať poistné produkty. Základom poistenia je kompenzovať škody – následky pôsobenia rizík finančnými prostriedkami z vytvoreného centralizovaného fondu súkromných poisťovní, do ktorého prispievajú zaplateným poistným poľnohospodárske podniky. Na poistení musí byť zúčastnený dostatočný počet poľnohospodárskych podnikov, ktoré vytvárajú dostatočný fond, ktorý by dokázal pokryť potreby v prípade škôd spôsobených poistenými rizikami. Na fungovanie poistenia nestačí len poisťovňa, ale aj poistené poľnohospodárske podniky.

Graf 2. Vývoj poistného a náhrad škôd v rokoch 1991-2015*Development of insurance premiums and compensation payments in the years 1991-2015*Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, od r. 2014 NPPC – VÚEPP ⁶

1/ insurance premiums in million EUR, 2/ compensation payments in million EUR, 3/ compensation payments/insurance premiums, linear trend, 4/ compensation payments of damages in million EUR, 5/ share of compensation payments to paid insurance premiums in %, 6/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, since 2014 National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

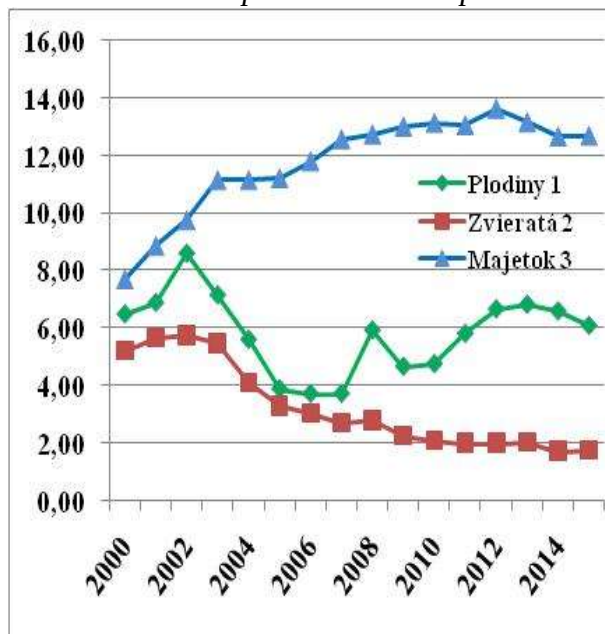
Situácia s menšími výkyvmi v komerčnom poistení je od roku 2000 mierne stabilizovaná, ale s pretrvávajúcou výraznou diferenciou medzi zaplateným poistným a náhradami škôd zo súkromných poisťovní. V priemere náhrady škôd (poistné plnenie súkromných poisťovní) klesá, čo naznačuje aj klesajúca trendová čiara. V roku 2000 dosahovali náhrady škôd takmer 60 % zo zaplateného poistného, v súčasnosti je to len 40 %. To znamená, že z každého zaplateného eura na poistnom poisťovni vyplátí 40 centov vo forme poistnej náhrady. Rozdiel predstavujú režijné náklady, náklady na tvorbu rezerv, náklady na zaistenie a zisk poisťovní.

Kým v grafe 2 je uvedený priebeh poistenia celkom súhrnne za poľnohospodárstvo v grafoch 3 a 4 je to podľa jednotlivých druhov poistenia, t.j. plodín-úrody, zvierat, a majetku. Grafy sú v rovnakej mierke, takže sú porovnateľné úrovňou, v grafe 3 je znázornené zaplatené poistné a grafe 4 náhrady škôd. Z grafov je vidieť, že poľnohospodárske podniky si najviac poistili majetok, menej plodiny a najmenej zvieratá. Tomuto odpovedajú aj náhrady škôd, ktoré sú menej ako polovičné zo zaplateného poistného, ale najviac náhrad bolo vyplatených za škody na majetku, potom na plodinách a najmenej na zvieratách. Z toho možno dedukovať, že poľnohospodárske podniky pristupujú k poisťovaniu diferencovane a sami si regulujú rozsah a predmet poistenia. To samozrejme má dopad na úroveň poistných sadzieb ak poistenie dojednalo menej poistených poľnohospodárskych podnikov, komerčné poisťovne s cieľom dosiahnuť ekonomickú vyrovnanosť

poistenia zvyšujú sadzby poistného, aby vytvorili dostatočný objem finančných rezerv na úhradu škôd z následkov poistených rizík. Vyššie náklady na poistenie vyvolávajú menší záujem o poistenie, a tým väčší risk podnikov, čo má v prípade výskytu škôd negatívny dopad na ekonomiku podnikov. Obdobná situácia je aj v Českej republike (Kořínková –Seifertová, E. 2016), kde poistné plnenie (náhrada škôd) z poľnohospodárskeho poistenia (plodín, zvierat) za rok 2015 predstavuje 36 % predpísaného poistného. Znamená to, že poisťovne vybrali na poistnom viac ako vyplátili za škody.

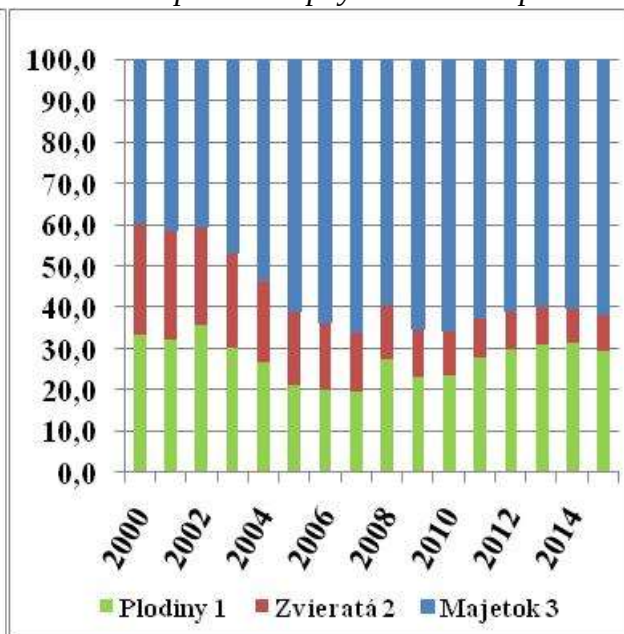
Graf 3. Vývoj poistného v mil. €

Insurance premiums development

Graf 4. Vývoj náhrad škôd v mil. €

Compensation payments development

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, od r. 2014 NPPC – VÚEPP ⁴

1/ crops, 2/ livestock, 3/ property, 4/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, since 2014 National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

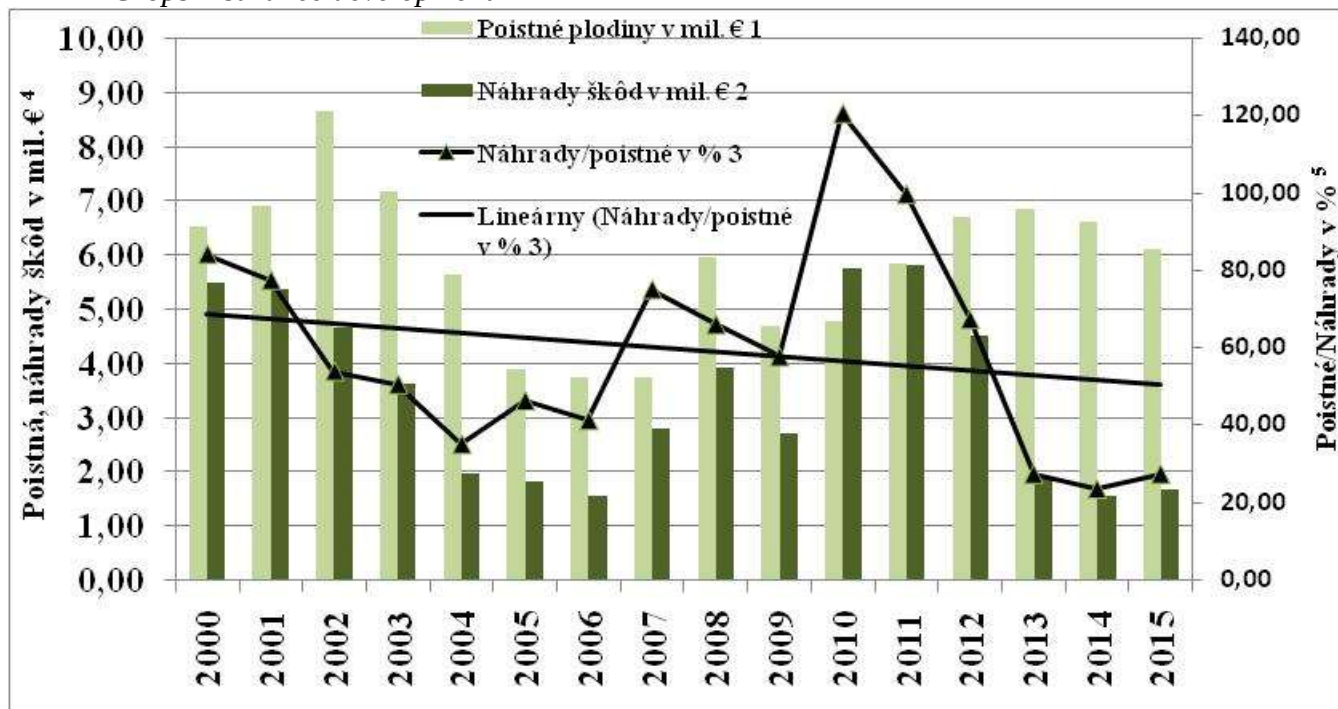
V nasledujúcich grafoch máme podrobne znázornené vývoj poistného a náhrad škôd pri plodinách (Graf 5), zvieratách (Graf 6) a majetku (Graf 7). Z vývoja poistenia vidieť, že ani v jednom predmete poistenia náhrady škôd (poistné plnenie súkromných poisťovní) nedosiahli úroveň zaplateného poistného. Samozrejme počíta sa pri vzniku škôd aj s určitým podielom spoluúčasti poisteného subjektu na škode z hľadiska možných preventívnych zábranných opatrení. Pri plodinách a zvieratách vidieť klesajúci trend a pri majetku narastajúci trend škodovosti.

Aj keď poistenie úrody plodín, patrí medzi najrizikovejšie poistenia, pretože rastlinná výroba je ovplyvnená prírodnými faktormi, ale v skutočnosti celková výmera plochy na ktorej sa pestujú poisťované plodiny je veľmi nízka a to cca 30 % z celkovej ornej pôdy. Poľnohospodári by mali prehodnotiť konzervatívny prístup k poľnohospodárskemu poisťovaniu, pretože poistenie, predovšetkým v rastlinnej výrobe, je na Slovensku podľa údajov poisťovní nedostatočné (Tothová, V., 2015).

Najväčšie riziko v rastlinnej výrobe predstavuje poškodenie poľnohospodárskej produkcie ľadovcom, resp. krupobitím, prietržou mračen, povodňou, záplavou, víchricou, poškodenie vybranými živelnými rizikami ako je požiar a škody z vyzimovania, resp. jarných mrazov.

Graf 5. Vývoj poistenia plodín

Crops insurance development

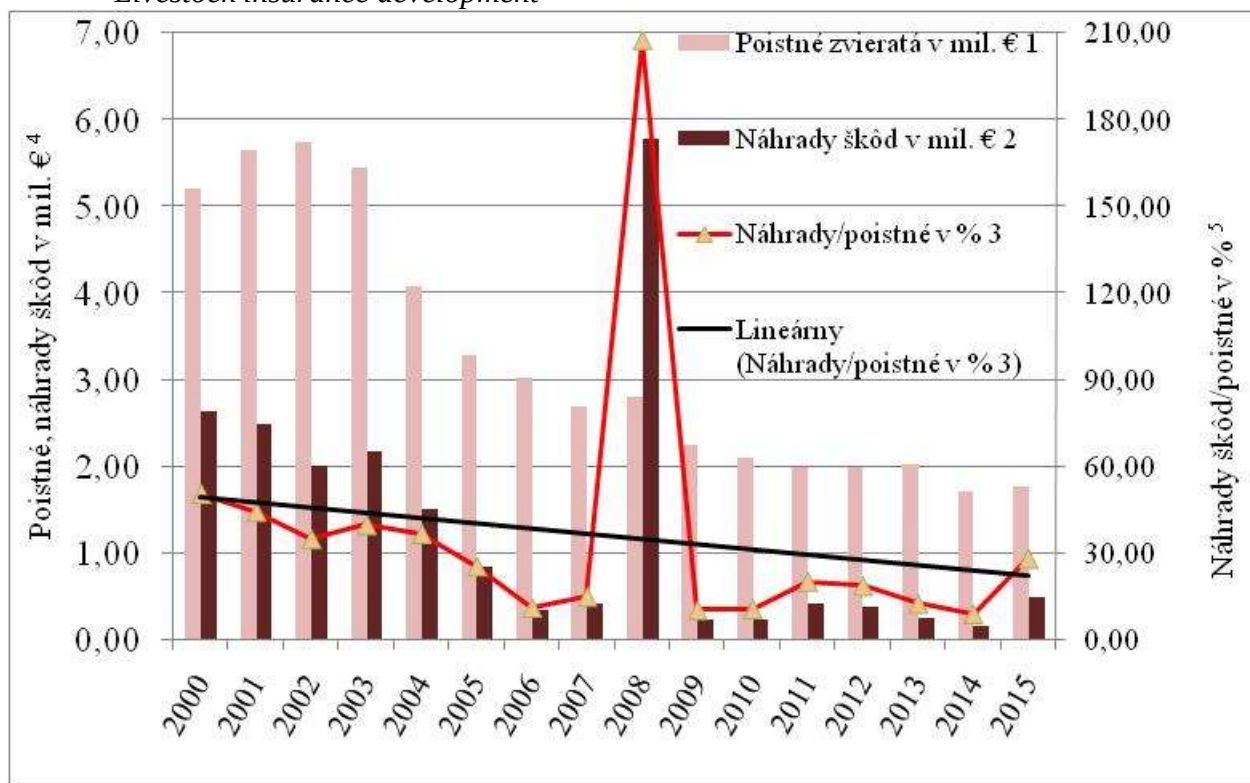

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, od r. 2014 NPPC – VÚEPP⁶

1/ insurance premiums of crops, 2/ compensation payments in million EUR, 3/ compensation payments/insurance premiums in %, linear trend 4/ compensation payments of damages in million EUR, 5/ insurance premiums/compensation payments in %, 6/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, since 2014 National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Živočišna výroba je tiež vystavená rôznym rizikám. Komerčné poistenie hospodárskych zvierat znižuje riziko živočíšnej výroby uplatnením viacerých poistných produktov. V súkromných poisťovniach je možné poistiť hovädzí dobytok, ošípané, ovce, kozy, kone v rámci jednotlivých kategórií. Z hydiny je možné poistiť sliepky, morky, kačice a husi. Ide o poistenia vzťahujúce sa na uhynutie, usmrtenie alebo zmárnenie na úradný príkaz z dôvodu: nákazy hospodárskych zvierat a hydiny, živelných udalostí, jednotlivých škôd na plemenných a reprodukčných zvieratách, úhyn, úraz, krádež a strata zvierat pri preprave, poistenie koní, možnosť rozšírenia krytia nákaz o hromadné infekčné choroby, otravy, náklady na dezinsekciiu, dezinfekciu a deratizáciu. Okrem toho súkromné poisťovne robia tiež špeciálne dojednania podľa požiadaviek poľnohospodárov a to najmä poistenie pre prípad zničenia vajec v elektrickej liahni a uhynutia jednodňovej hydiny, poistenie farmových chovov danielov, muflónov, jeleňov, bažantov. Tým poľnohospodárske podniky majú k dispozícii širokú škálu, ponúkaných poistných produktov, z ktorých si môžu vybrať pre konkrétne potreby.

Graf 6. Vývoj poistenia zvierat
Livestock insurance development

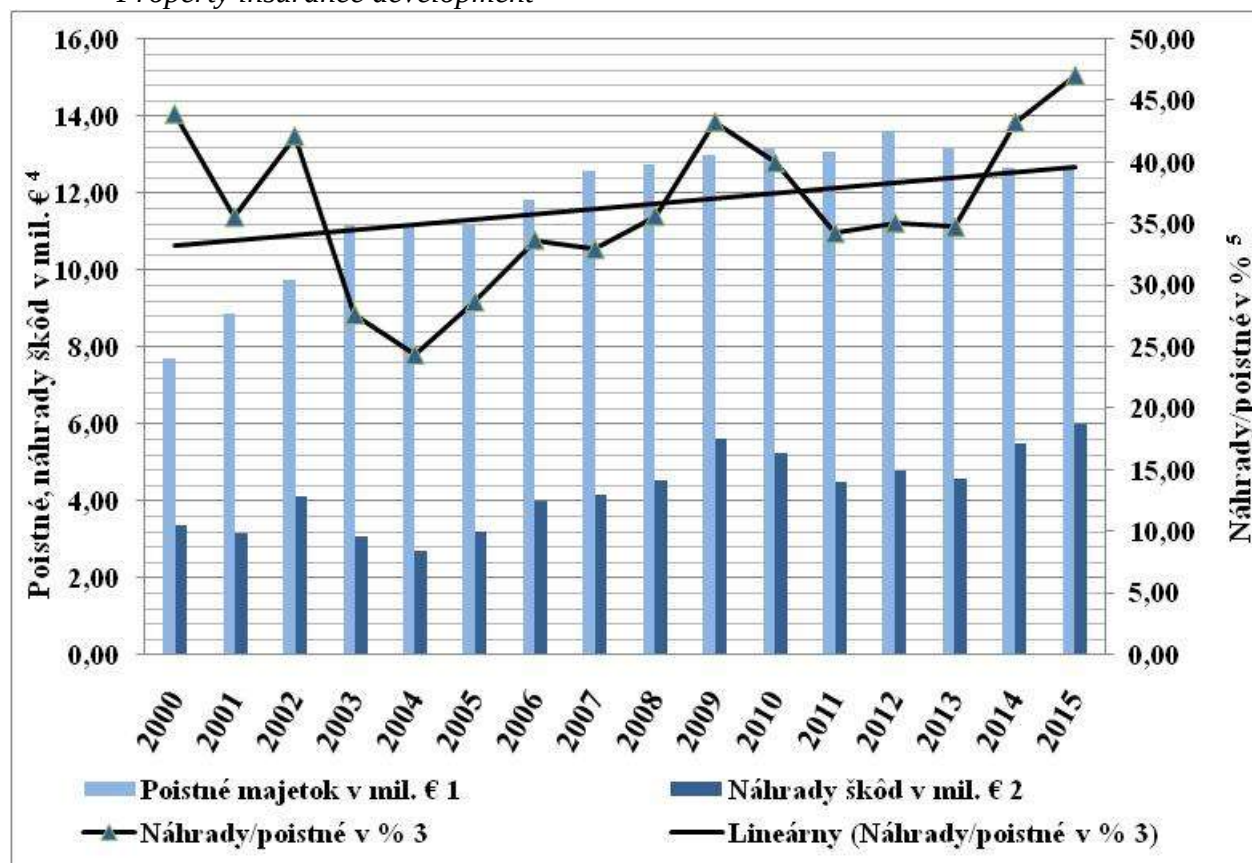

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, od r. 2014 NPPC – VÚEPP ⁶

1/ insurance premiums of livestock in million EUR, 2/ compensation payments in million EUR, 3/ compensation payments/insurance premiums in %, linear trend 4/ compensation payments of damages in million EUR, 5/ insurance premiums/ compensation payments in %, 6/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, since 2014 National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Poistenie majetku zahŕňa poistenie budov, hál a stavieb vrátane všetkých stavebných súčastí slúžiacich uvedeným objektom v mieste poistenia. Poistenie hnuťelných vecí sa vzťahuje na všetky výrobné a prevádzkové zariadenia, zásoby materiálov a výrobkov a veci zamestnancov, ktoré sa nachádzajú v prevádzke vrátane prenajatých vecí a vecí na lízing. Poistenie kryje tieto základné riziká: požiar, výbuch, úder blesku, pád lietadla, škody spôsobené vodou z vodovodných zariadení, krádež vlámaním, lúpež, vandalizmus po krádeži vlámaním víchrica a krupobitie, povodeň a záplava, zemetrasenie, výbuch sopky, zosuv pôdy, lavínu a ťarchu snehu, náraz vozidla, dym, rázová vlna, pád stromov a stožiarov rozbitie skla.

Graf 7. Vývoj poistenia majetku
Property insurance development

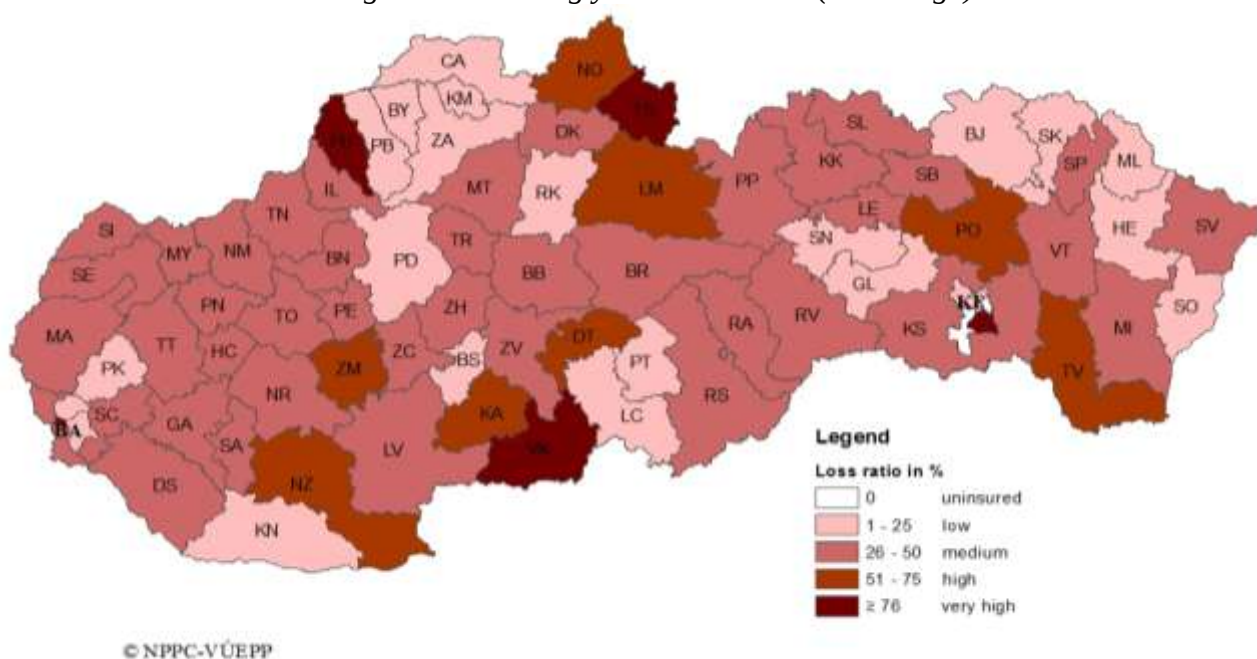
Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, od r. 2014 NPPC – VÚEPP

1/ insurance premiums of property, 2/ compensation payments in million EUR, 3/ compensation payments/insurance premiums in %, linear trend 4/ compensation payments of damages in million EUR, 5/ insurance premiums/compensation payments in %, 6/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, since 2014 National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

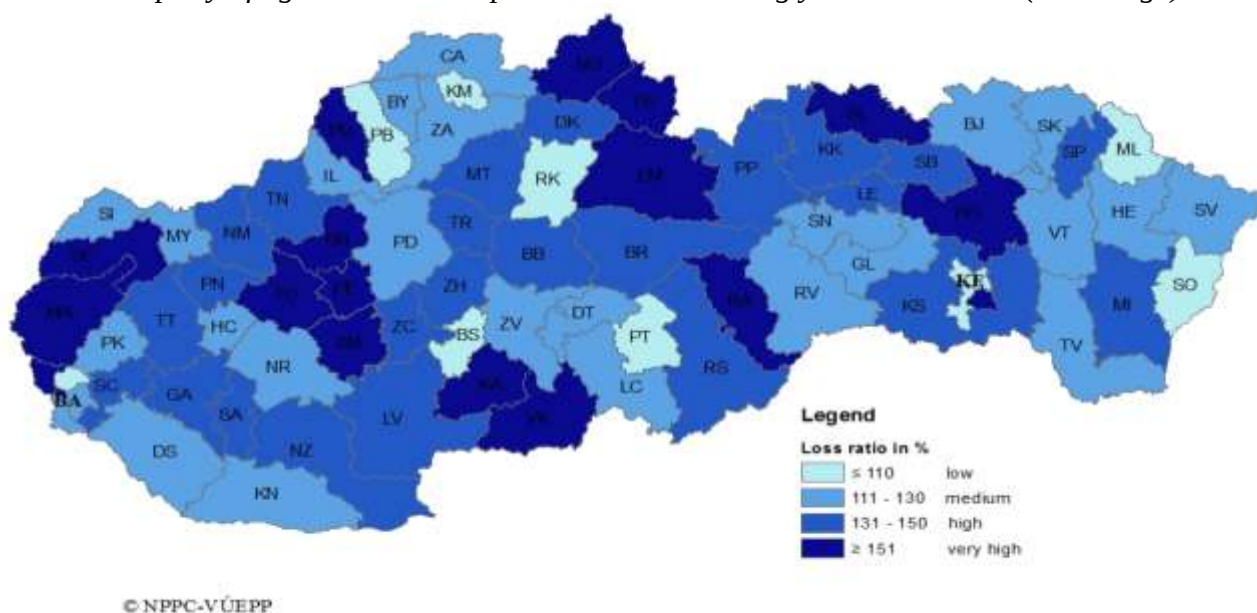
Škodovosť – meraná podielom náhrad škôd k zaplatenému poistnému podľa jednotlivých okresov v SR je znázornená na mapách nasledovne. Na mape 1 súhrnná škodovosť (majetok, plodiny a zvieratá). Na ďalších mapách (mapa 2,3,4) je uvedená škodovosť diferencovane podľa plodín, zvierat a majetku. Z bielych miest na mapách vidno, že sú celé okresy, našťastie nie je ich veľa, kde si podniky nepoistujú plodiny, resp. zvieratá a ani majetok (mapa 1- 4) . Zdôvodňujú to zlou finančnou situáciou a vysokými nákladmi na poistné.

Zo súhrnných údajov za poľnohospodárstvo ale najmä podľa podnikov vidieť, že poistenie má význam nie tak z globálneho, ale hlavne z individuálneho, resp. lokálneho hľadiska, to znamená pre samotný konkrétny podnik. Potvrdila to aj skutočnosť opakujúcich sa klimatických zmien v posledných rokoch spôsobujúcich škody na majetku, resp. produkcii mnohých poľnohospodárskych podnikov na určitých územiach, kým majetok, resp. produkcia niektorých podnikov ostali nepoškodené.

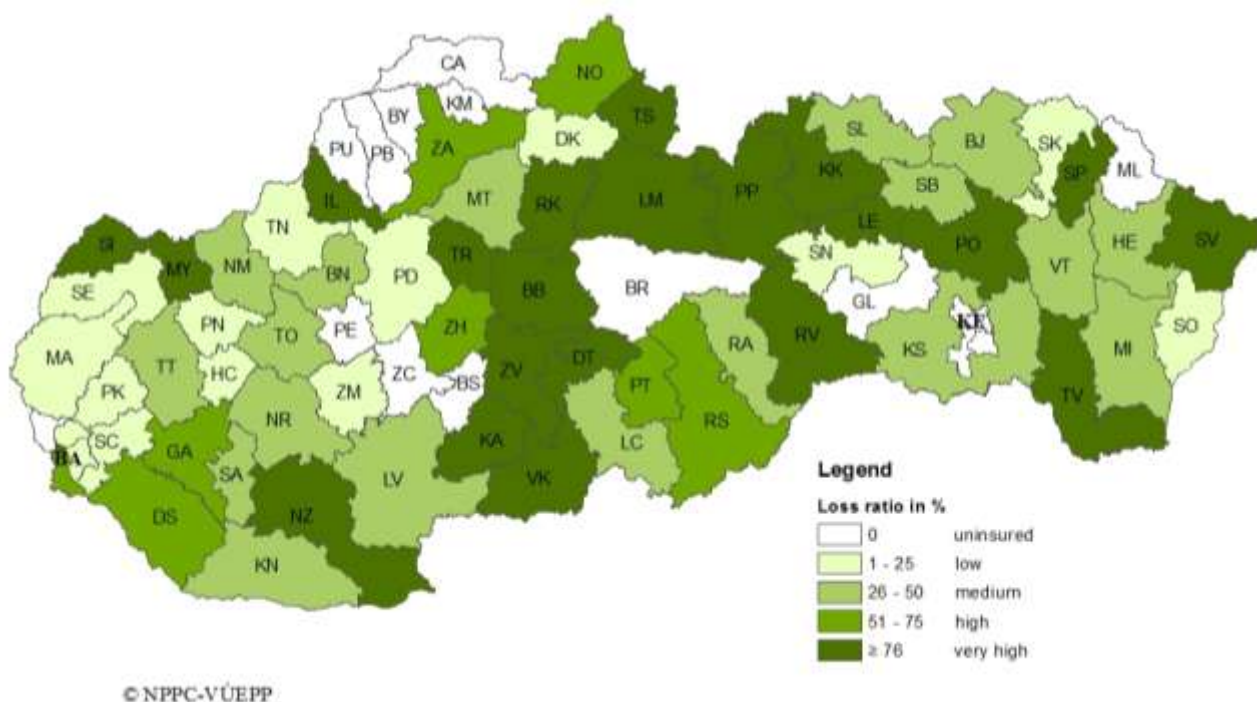
Mapa 1. Škodovosť celkom v poľnohospodárstve v priemere rokov 2011-2015
Total detriment in agriculture during years 2011-2015 (in average)

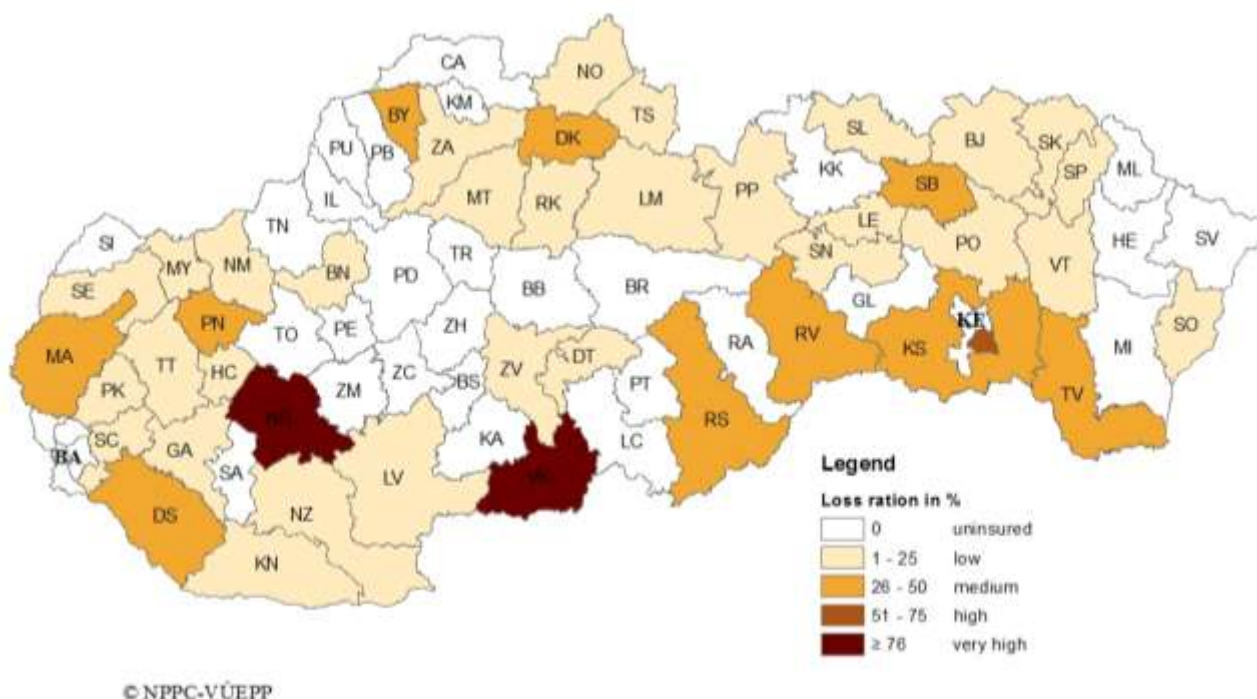
Mapa 2. Škodovosť na majetku poľnohospodárskych podnikov v priemere rokov 2011-2015
Property of agricultural enterprises detriment during years 2011-2015 (in average)

Mapa 3. Škodovosť na poľnohospodárskych plodinách v priemere rokov 2011-2015
Agricultural crops detriment during years 2011-2015 (in average)

Mapa 4. Škodovosť na poľnohospodárskych zvieratách v priemere rokov 2011-2015
Agricultural livestock detriment during years 2011-2015 (in average)

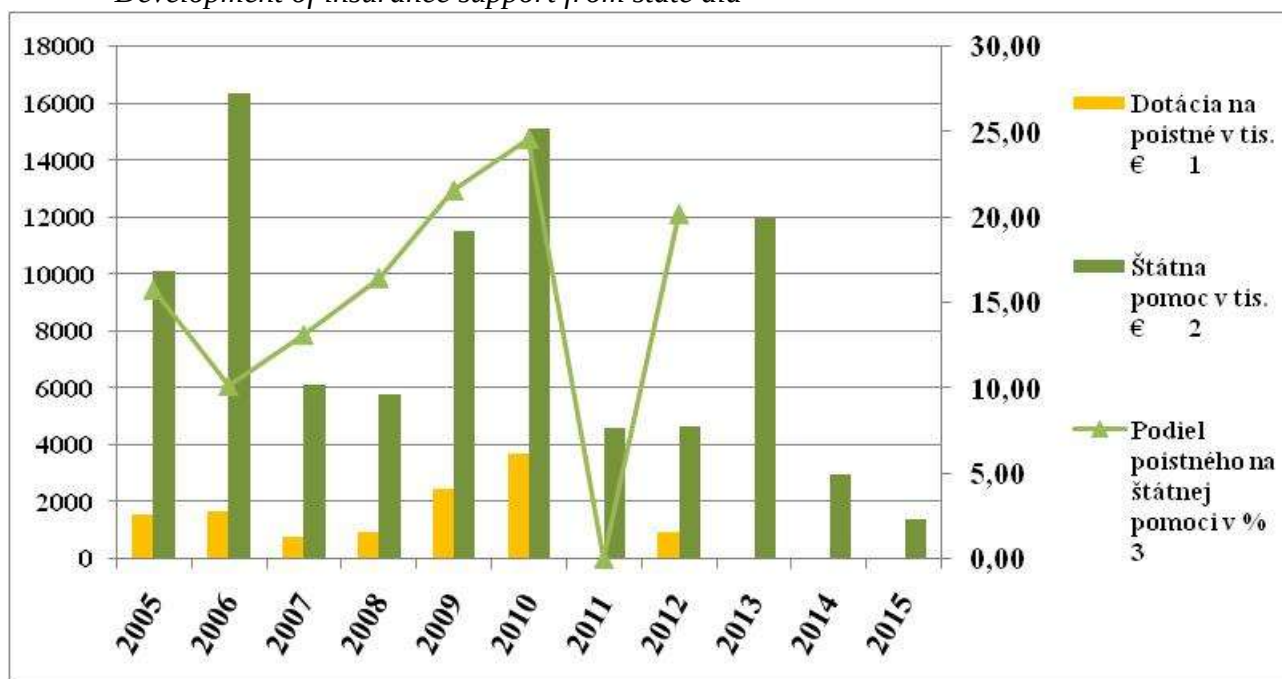
Pri výskyte škôd veľkého rozsahu je otázna ich kompenzácia. V takýchto prípadoch je nutné aby poisťovne boli zaistené a štát kryl časť škôd poľnohospodárskych podnikov. Poisťovňa je nútená

vytvárať na úhradu nadmerných škôd vysoké rezervy, čo vzhľadom na charakter rizika, predpokladá vyššie náklady na poistenie, ku ktorému sa poľnohospodári stavajú zdržanlivo.

V predchádzajúcich rokoch v malej miere bola z prostriedkov štátnej pomoci poskytovaná podpora poistenia cez čiastočnú úhradu nákladov na poistenie, t.j. úhrada časti poistného, čo znázorňuje aj graf 8. Problematika poskytovania pomoci na platby poistného v poľnohospodárstve bola riešená v dokumente s názvom „Schéma štátnej pomoci na platby poistného v poľnohospodárstve“.

V rámci projektových podpôr Opatrenia 5 – Obnova potenciálu poľnohospodárskej výroby poškodeného prírodnými katastrofami a katastrofickými udalosťami a zavedenie vhodných preventívnych opatrení a Podopatrenia: 5.1– Podpora na investície do preventívnych opatrení zameraných na zníženie následkov pravdepodobných prírodných katastrof, nepriaznivých poveternostných udalostí a katastrofických udalostí, sa vyplatilo v roku 2015 146,8 tis. € na podporu poistenia úrody vinohradov proti prírodným katastrofám, nepriaznivým poveternostným udalostiam, výskytu chorôb viniča a zamoreniu škodcami.

Graf 8. Vývoj podpory poistného zo štátnej pomoci
Development of insurance support from state aid

Prameň. MPRV SR ⁴

1/ insurance subsidy in thousand EUR, 2/ state aid in thousand EUR, 3/ share of insurance premium to state aid in %, 4/ Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic

Pre informáciu uvádzame údaje o poistení za roky 1996 až 2015, ktoré boli publikované aj v Správach o poľnohospodárstve a potravinárstve tzv. Zelených správach MPRV SR.. Z vývoja poistenia v rokoch 1996-2015 (údaje z rezortnej databázy Informačných listov MPRV SR) vidieť, kým do roku 2010 najrizikovejšie, z hľadiska úrovne škodového priebehu, boli plodiny situácia sa postupne mení a najrizikovejší sa stáva majetok, ktorý si podniky poisťujú v rozhodujúcej miere. Z tabuľky 1 vidieť výrazný prerozdeľovací proces medzi druhmi poistenia a dokumentuje výrazný rozdiel v zaplatenom poistnom a vyplatenými náhradami škôd zo súkromných poisťovní. Aj keď

v jednotlivých rokoch pri plodinách, resp. zvieratách náhrady škôd prevýšili poistné, ale ani súhrnne vrátane poistenia majetku náhrady škôd neboli vyššie ako zaplatené poistné ani v jednom roku a pohybovali sa v rozpätí 30-90 % a v priemere dvadsiatich rokov 51,4 %.

Tab. 1. Vývoj poistenia v poľnohospodárstve v rokoch 1996 – 2015 (v mil. €, podiel N/P v %)
Development of insurance in agriculture in the years 1996 – 2015 (in million EUR, share compensation payments to paid insurance premiums in %)

Rok	Majetok			Plodiny			Zvieratá			Spolu			Rozdiel N - P
	P	N	N/P	P	N	N/P	P	N	N/P	P	N	N/P	
1996	5,97	3,62	60,6	8,46	8,90	105,1	6,44	4,45	69,1	20,88	16,96	81,2	-3,92
1997	7,60	4,75	62,4	9,46	10,06	106,3	6,64	6,67	100,5	23,70	21,48	90,6	-2,22
1998	7,77	3,55	45,7	11,15	10,22	91,7	7,04	5,18	73,6	25,96	18,95	73,0	-7,00
1999	8,03	4,61	57,4	10,16	10,79	106,2	6,04	3,62	59,9	24,23	19,02	78,5	-5,21
2000	7,70	3,39	44,0	6,51	5,48	84,2	5,21	2,62	50,3	19,42	11,49	59,1	-7,93
2001	8,86	3,15	35,6	6,90	5,34	77,4	5,64	2,49	44,1	21,41	10,99	51,3	-10,42
2002	9,76	4,12	42,2	8,63	4,65	53,8	5,74	1,99	34,7	24,13	10,75	44,6	-13,38
2003	11,15	3,09	27,7	7,17	3,62	50,5	5,44	2,16	39,6	23,77	8,86	37,3	-14,90
2004	11,15	2,72	24,4	5,61	1,96	34,9	4,08	1,49	36,6	20,85	6,17	29,6	-14,67
2005	11,22	3,22	28,7	3,88	1,79	46,2	3,29	0,83	25,3	18,39	5,84	31,8	-12,55
2006	11,82	3,98	33,7	3,72	1,53	41,1	3,02	0,33	11,0	18,56	5,84	31,5	-12,71
2007	12,58	4,15	33,0	3,72	2,79	75,0	2,69	0,40	14,8	18,99	7,34	38,6	-11,65
2008	12,75	4,55	35,7	5,94	3,92	65,9	2,79	5,78	207,1	21,48	14,24	66,3	-7,24
2009	13,02	5,64	43,3	4,67	2,69	57,6	2,25	0,23	10,2	19,94	8,56	42,9	-11,38
2010	13,16	5,26	40,0	4,76	5,74	120,6	2,09	0,22	10,5	20,01	11,22	56,1	-8,79
2011	13,07	4,48	34,3	5,82	5,80	99,7	1,99	0,40	20,1	20,88	10,68	51,1	-10,2
2012	13,64	4,79	35,1	6,68	4,49	67,2	1,99	0,37	18,6	22,31	9,65	43,3	-12,66
2013	13,17	4,58	34,8	6,84	1,86	27,2	2,02	0,26	12,9	22,03	6,70	30,4	-15,33
2014	12,68	5,49	43,3	6,61	1,54	23,3	1,71	0,15	8,8	21,00	7,18	34,2	-13,82
2015	12,70	5,98	47,1	6,11	1,66	27,2	1,75	0,50	28,6	20,56	8,14	39,6	-12,42
Spolu	217,81	85,11	39,1	132,81	94,81	71,4	77,86	40,14	51,5	428,48	220,07	51,4	-208,41

Prameň: Informačné listy MPRV SR, CD VÚEPP, od r. 2014 NPPC-VÚEPP

Poznámky: P- zaplatené poistné, N- náhrady škôd

Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, since 2014 National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Notes: P – paid insurance premiums, N – compensation payments

Záver

Podnikanie v poľnohospodárstve je ovplyvnené špecifickými rizikami, ktoré sú často mimo kontroly poľnohospodárov. Pôsobeniu rizík je vystavená tak rastlinná, ako aj živočíšna výroba a celý hmotný majetok, čo sa následne premieta v prípade škôd do ekonomického rizika výnosov a ovplyvňuje výsledok hospodárenia. Poľnohospodárske podniky podstupujú najviac následky nasledovných rizikových faktorov: počasie a prírodné katastrofy, choroby zvierat a rastlín, volatilita cien produkcie, odbytové problémy, zmeny cien vstupov, počasie, choroby zvierat, a trhové dosahy sú stále meniacim sa prvkom hospodárenia na pôde.

Riadenie rizík je turbulentný proces, ktorý je z hľadiska riadenia poľnohospodárskeho podniku nevyhnutný. Preto znižovanie rizikovosti by malo spočívať predovšetkým v identifikácii potenciálnych rizikových faktorov, rozpracovaní stratégie zvládnutia mimoriadnych situácií vedúcich k minimalizácii strát, príprave a realizácii opatrení pre korekciu pri možnom vzniku mimoriadnych udalostí, tak z územného, ako aj lokálneho hľadiska a v tvorbe rezerv pre mimoriadne situácie v ekonomicky významných rokoch.

Na základe predchádzajúceho môžeme dedukovať, že riešenie rizikovosti v poľnohospodárstve na Slovensku sa realizuje najmä prostredníctvom komerčného poistenia, ktoré nerieši dostatočne rizikovosť poľnohospodárskej výroby, pretože nekryje všetky riziká, najmä tie ktoré spôsobujú škody celoplošného charakteru. Z klimatických rizík je to sucho. Tieto riziká najmä sucho, povodne, premnoženie škodcov spôsobujú v posledných rokoch výrazné škody. Ad hoc - podpory v prípade škôd katastrofického rozsahu sú nesystémové a finančne náročné.

Poistné plnenie je nízke a poľnohospodárske podniky sa platbami na poistné významnou mierou podieľajú na tvorbe centralizovaných poistných rezerv súkromných poisťovní. To znamená, že poisťovne vyberajú na poistnom viac ako vyplatia za škody. Riziká v poľnohospodárstve ovplyvňujú manažérske rozhodnutia, kde značná časť poľnohospodárskych podnikov prechováva averzný postoj k riziku a radšej akceptujú nižší výnos ako vysoké náklady na poistné, spoliehajú sa aj na štátne príspevky. Toto sa odráža aj v nedostatočnej prepoistenosti t.j. výmety poistených plodín k celkovej výmere pestovaných plodín.

Implementácia nástrojov na riadenie rizík zostáva na dobrovoľnom rozhodnutí jednotlivých podnikov. V poslednom období je diskutovanou, ale otvorenou otázkou riešenie rizikovosti prostredníctvom rizikového fondu, otázná je jeho tvorba. Doteraz nebola dostatočná podpora k vytvoreniu rizikového fondu na krytie škôd z nepoistiteľných rizík, ktorý by nahrádzal ad hoc platby zo štátneho rozpočtu v prípade škôd katastrofického rozsahu.

Literatúra

- [1] Harwood, J.R. –Heifner, K.- Coble, J.- Perry, J. Sommwaru, A. (1999): Managing Risk in Farming: Concepts Research and Analysis. Economic Research Service. 130 s.
- [2] Chrastinová, Z. (2002): Rizikovosť poľnohospodárskej výroby a jej riešenie na Slovensku a vo vybraných štátoch. Štúdiá ISBN 80-8058-258-0, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Bratislava.
- [3] Chrastinová, Z., (2007): Systém kompenzácie strát v poľnohospodárstve vyplývajúcich z rizika prírodných katastrof. In: Ekonomika poľnohospodárstva, č. 4. ISSN 1335-6186.
- [4] Koščo, T. (2005): Riziko a poisťovníctvo. SPU Nitra, ISBN 80-8069-539-3.
- [5] Kořínková-Seifertová E.(2016): Výmera poistených plodín klesla. Zemědělec 45/2016.
- [6] Palinkas, P. Székely, C. (2008): Farmers Perceptions on Risk management practices in international comparison. In: Bulletin of the Szent Istvan University. Godollo, Maďarsko.
- [7] Piterková, A., (2016): Vývoj podnikateľského rizika v slovenskom poľnohospodárstve a faktory určujúce úroveň rizikovosti poľnohospodárskych podnikov. SPU, Nitra.
- [8] Špička, J., (2006): Řízení podnikatelských rizik v poľnohospodárstve. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. ISBN 80-86671-36-4.

- [9] Tóth, M. – Koščo, T.- Szovics, P. (2007): Poistenie.1. vyd. SPU, Nitra, ISBN 978-80-8069-853-9.
- [10] Tóth, M. (2004): Súčasnosť a perspektíva poľnohospodárskeho poistenia na Slovensku, In: Mladá veda 2004: Medzinárodná vedecká konferencia mladých vedeckých pracovníkov a doktorandov: „Spoločne v Európe, spoločne pre Európu“, Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2004. ISBN 80-8069-456-7.
- [11] Tóthová, V. (2015): Eliminácia rizík poistením. Agroprogres, konferencia aromanažérov, Nitra.
- [12] Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2015, Bratislava, MPRV SR, 2016.

Došlo 6. 12. 2016

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana CHRASTINOVÁ

NPPC-Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava SR

tel. 58243 231 e-mail : zuzana.chrastinova@vuepp.sk

Štefan Buday– Tatiana Čičová– Gabriela Grausová – Michal Buday

Analýza transakcií na trhu s poľnohospodárskou pôdou v roku 2015

The analysis of transactions on the agricultural land market in 2015

Abstract The paper analysed data on transactions with agricultural land in the cadastral areas of twelve selected districts of Slovakia in 2015, their statistical processing and evaluation according to land use and comparison of average market and official prices of agricultural land at the district level. The basis was the data of the real sale and purchase agreements which are registered in the Land Register and were obtained by cooperation with the Research Institute of Geodesy and Cartography.

In the area of agricultural land sold was the most represented arable land with share 59.36%, further followed permanent grassland with share 40.45%. In terms of district was the largest number of land sold in Rimavská Sobota, Liptovský Mikuláš and Košice- surroundings in 2015. The average market price of agricultural land summary for the twelve monitored districts of Slovakia had the value 0.76 EUR.m⁻² in 2015. The average market price of arable land was 0.91 EUR.m⁻².

Keywords the market price of agricultural land – the official price of agricultural land – the transactions with agricultural land –land use

Abstrakt V príspevku sú analyzované údaje o transakciách s poľnohospodárskou pôdou v roku 2015 v katastrálnych územiach vybraných dvanástich okresov Slovenska, ich štatistické spracovanie a vyhodnotenie podľa druhu pozemku a porovnanie priemerných trhových a úradných cien poľnohospodárskej pôdy na úrovni okresov. Podkladom boli údaje zo skutočných kúpno-predajných zmlúv zavkládovaných v katastri nehnuteľností a získaných za spolupráce s VÚGK (Výskumný ústav geodézie a kartografie).

V predanej výmere poľnohospodárskej pôdy bola najviac zastúpená orná pôda, ktorej podiel predstavoval 59,36 %, ďalej nasledovali trvalé trávne porasty s podielom 40,45 %. Z hľadiska okresného členenia bol najväčší počet pozemkov v roku 2015 predaný v okresoch Rimavská Sobota, Liptovský Mikuláš a Košice-okolie. Priemerná trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy sumárne za dvanásť monitorovaných okresov Slovenska mala v roku 2015 hodnotu 0,76 EUR.m⁻². Hodnota priemernej trhovej ceny ornej pôdy bola 0,91 EUR.m⁻².

Kľúčové slová trhovú cena poľnohospodárskej pôdy - úradná cena poľnohospodárskej pôdy - transakcie s poľnohospodárskou pôdou - druh pozemku

Poľnohospodárska pôda je národným bohatstvom, základným a neobnoviteľným výrobným prostriedkom slúžiacim najmä na zabezpečenie dostatočného množstva potravín pre výživu obyvateľstva, preto je v záujme štátu starať o jej ochranu a racionálne využívanie

a tiež istým spôsobom o reguláciu trhu s poľnohospodárskou pôdou (Buday Š. a kol., 2013). V súčasnom období na uvedené skutočnosti významne vplýva aj trh s poľnohospodárskou pôdou. Dôležité je vytvoriť podmienky, ktoré umožnia, aby poľnohospodársku pôdu, ktorá má aj naďalej slúžiť svojmu účelu, nadobúdali osoby, ktoré spĺňajú odbornú spôsobilosť pre hospodárenie na pôde a ktoré budú na nej hospodáriť pri dodržiavaní kritérií dobrej poľnohospodárskej a environmentálnej praxe (Buday Š.-Chrastinová Z.-Grausová G., 2013).

Napriek tomu, že trh s poľnohospodárskou pôdou na Slovensku v poslednom období zaznamenáva nárast, prevažná časť poľnohospodárskej pôdy na Slovensku je obhospodarovaná vo forme nájmu. Len malá časť je obhospodarovaná samotnými vlastníckmi pozemkov. Je preto potrebné vytvorenie takých mechanizmov, ktoré by uľahčili začínajúcim, ale aj skúseným farmárom získať pôdu ako základný výrobný prostriedok. Významnú úlohu preto bude zohrávať výskum a následná analýza faktorov vplývajúcich na trh s pôdou a trh nájmu s poľnohospodárskou pôdou. Významnú úlohu budú zohrávať taktiež legislatívne podmienky upravujúce trh s poľnohospodárskou pôdou, trh nájmu poľnohospodárskej pôdy a zdaňovanie pozemkov v období jej plnej liberalizácie (Lazíková J. a Bandlerová A., 2009).

Významnou brzdou pre rozvinutie trhu s pôdou zostáva veľmi rozdrobené pôdne vlastníctvo, nemožnosť presnej identifikácie mnohých vlastnených pozemkov a ich lokalizácia vnútri honov bez možnosti prístupu. Táto situácia vedie k tomu, že veľká časť vlastníkov pôdy nie je ochotná predáť svoj majetok, pretože uvedený stav negatívne ovplyvňuje výšku trhovej ceny a predávajúci by tak v skutočnosti predávali pôdu pod cenu (Voltr V. a kol., 2014).

Vývoj priemernej trhovej ceny v období rokov 2007-2013 za súbor dvanásť okresov bol kolísavý, ale v konečnom dôsledku ho možno hodnotiť ako klesajúci (Grausová G. – Buday M. - Rybár V., 2014).

Kúpna cena je faktor, ktorý sa tiež mení v závislosti od kvality a bonity pôdy, ale aj v závislosti od atraktívnosti územia, v ktorom sa nachádza. Napr. výstavba diaľnic, či vybudovanie priemyselného parku predstavuje pre poľnohospodára riziko vyvlastnenia, preto bude ochotný si pôdu skôr prenajať ako ju kúpiť, ibaže by jej trhová cena bola dostatočne nízka a zaujímavá aj v prípade, že by na nej mal možnosť hospodáriť len pár rokov (Lazíková J. – Takáč I., 2010).

Na rast cien pôdy v EÚ má citeľný vplyv typ podpornej politiky v jednotlivých členských štátoch. Výška platby na hektár je v každej krajine iná a teda tým varíruje i tlak na cenu pôdy. Na cenu pôdy má vplyv aj rozpočet pre priame platby. Vo všeobecnosti platí, že ak v členskej krajine stúpne rozpočet pre priame platby, vytvorí sa tlak na nárast cien pôdy (Ciaian P., 2014).

Metodický postup

K uskutočneniu výskumu a analýz trhu s poľnohospodárskou pôdou boli využité údaje z katastra nehnuteľností o transakciách s pôdou v dvanástich vybraných okresoch SR. K najdôležitejším monitorovaným veličinám sa radili: kód okresu, kód katastrálneho územia, číslo parcely, výmera parcely v m², cena pozemku v EUR, druh pozemku, kód umiestnenia

pozemku, dátum prevodu pozemku. K hodnoteniu boli použité dáta z vybraných kúpno-predajných zmlúv týkajúcich sa prevodov poľnohospodárskej pôdy, ohlásených na vklad podľa katastrálnych území vo vybraných okresoch za obdobie príslušného (hodnoteného) kalendárneho roka.

Získané dáta boli výberovým šetrením preskúmané z hľadiska umiestnenia a pre účely hodnotenia boli vylúčené pozemky nachádzajúce sa v intravilánoch obcí. Ďalej boli údaje preskúmané z hľadiska druhu pozemku a z hodnotenia bol vylúčený druh pozemku záhrady. Údaje boli doplnené o názvy okresov, resp. krajov. Ďalej boli do databázy doplnené kódy veľkostných kategórií a veľkostných intervalov.

Výstupy vo formáte MS Excel boli vyhodnotené jednak bezprostrednou analýzou konkrétnych hodnôt, ktorá je vhodnejšia pre súbory menšej a strednej veľkosti a taktiež metódami štatistickej analýzy.

Na účel porovnania priemerných trhových cien s úradnými cenami boli použité údaje o ocenení pôdneho fondu, uložené v Bonitačnej banke dát, vyjadrujúce úradné ocenenie pozemkov na úrovni najnižšej oceňovacej jednotky – bonitovanej pôdno-ekologickej jednotky (BPEJ).

Pri porovnaní predanej výmery v rámci jednotlivých katastrálnych území/okresov s celkovou výmerou príslušného katastrálneho územia/okresu boli využité existujúce databázy o výmerách poľnohospodárskeho pôdneho fondu, druhu pozemku a údaje z informačných listov MPRV SR.

K riešeniu projektu bolo využité existujúce programové vybavenie a modelové riešenia na NPPC- VÚEPP. Transformácia dát a ich spracovanie bolo vykonané s použitím operačného systému UNIX, databázového systému INFORMIX a štruktúrovaného dotazovacieho jazyka SQL. Pre štatistické vyhodnotenie bol okrem analytických nástrojov programu Excel využitý aj štatistický softvér SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) a softvér NCSS (Number Cruncher Statistical Software).

Vlastná práca

Intenzita kúpno-predajných transakcií s poľnohospodárskou pôdou v roku 2015

Za kalendárny rok 2015 bolo v rámci dvanástich vybraných okresov Slovenska z údajov dodaných VÚGK Bratislava na účel analýz trhu s pôdou vyselektovaných 37 531 pozemkov. Výmera poľnohospodárskej pôdy na účely analýz v roku 2015 v dvanástich okresoch SR predstavovala 123 965 007 m² (12 396 ha). V týchto dvanástich okresoch tvorila výmera predanej pôdy z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy 1,93 %-ný podiel, čo znamenalo pokles oproti dvom predchádzajúcim rokom. Pokles predaného percenta poľnohospodárskej pôdy oproti predchádzajúcemu roku bol zaznamenaný v cca troch štvrtinách hodnotených okresov. Najvýraznejší pokles podielu predaja pôdy v roku 2015 oproti roku 2014 bol v okresoch Košice-vidiek, Topoľčany, Rimavská Sobota a Michalovce. Nárast podielu predanej pôdy v poslednom hodnotenom roku oproti predošlému roku bol zaznamenaný v troch okresoch: Nitra, Dunajská Streda a Žilina.

Tab.1. Podiel predanej výmery poľnohospodárskej pôdy z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy v okrese v rokoch 2012-2015*The share of agricultural land area sold in total agricultural land area in the district in 2012 -2015*

Okres ¹	Podiel predanej výmery ² (%)			
	2012	2013	2014	2015
Dunajská Streda	0,42	0,20	0,60	0,67
Trnava	2,07	1,61	0,91	0,72
Nitra	0,47	0,71	1,58	2,18
Topoľčany	8,31	11,22	7,35	1,16
Liptovský Mikuláš	1,56	1,50	1,14	0,75
Žilina	1,19	0,44	0,31	0,33
Banská Bystrica	0,11	0,70	2,16	0,17
Rimavská Sobota	1,81	5,40	8,31	4,77
Prešov	0,11	1,84	2,37	0,56
Svidník	0,05	0,50	3,07	0,91
Košice-okolie	1,64	1,11	13,19	5,96
Michalovce	1,97	0,78	3,54	0,25
Spolu³	1,58	2,11	4,25	1,93

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁴

1) District, 2) The share of area sold, 3) Total, 4) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

Počet a výmera predaných pozemkov

V analyzovanej vzorke predaja pôdy za dvanásť monitorovaných okresov SR v roku 2015, ktorú predstavovalo 37 531 pozemkov, bol v najväčšom počte predávaný druh pozemku orná pôda, ktorej bolo predanej 66,19 %. Ďalšie v poradí podľa počtu predaných pozemkov boli trvalé trávne porasty, ktorých bolo predaných 33,13 % z celkového počtu pozemkov. Počet predaných viníc činil 0,57 % z celkového počtu pozemkov a počet predaných sádov len 0,11 %.

Na základe okresného členenia bol najväčší počet pozemkov s *poľnohospodárskou pôdou* v roku 2015 predaný v okresoch Rimavská Sobota (15,73 %), Liptovský Mikuláš (14,66 %), Košice-okolie (13,51 %). Ďalej nasledovali okresy Dunajská Streda (12,89 %) a Nitra (11,84 %). Najmenšie percento pozemkov z celkového počtu pozemkov s poľnohospodárskou pôdou bolo predané v okresoch Banská Bystrica (2,61 %) a Svidník (len 2,57 %).

Najviac pozemkov s *ornou pôdou* bolo predané v okresoch Košice-okolie (15,78 %), Rimavská Sobota (14,62 %), nasledovala Nitra (13,36 %) a Dunajská Streda (12,41 %). Najmenej pozemkov s ornou pôdou bolo predaných v okresoch Svidník (3,44 %) a Banská Bystrica (1,42 %).

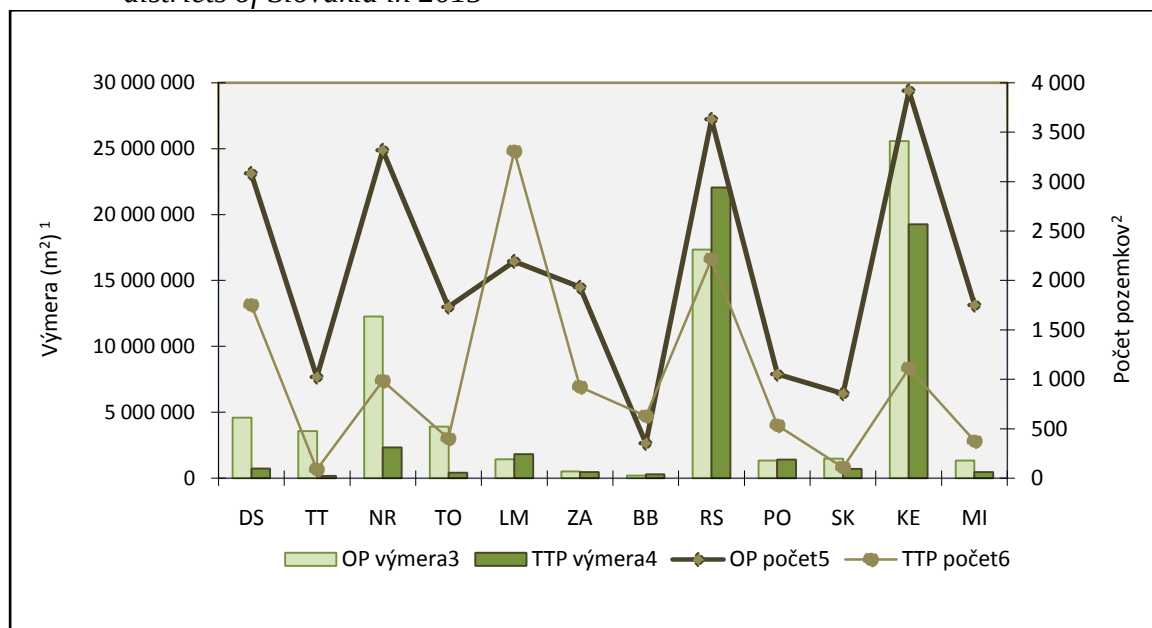
Počtom predaných pozemkov s *trvalými trávnymi porastmi* dominoval okres Liptovský Mikuláš, kde percento predaja predstavovalo 26,60 %, nasledoval okres Rimavská Sobota (17,82 %) a tretí v poradí podľa počtu predaných pozemkov s TTP bol okres Dunajská Streda

(14,09 %). Najmenej pozemkov s TTP bolo predaných v okrese Svidník (0,87 %) a Trnava (0,71 %).

Najväčší počet pozemkov s predanými *vinicami* bol v okrese Nitra (64,95 %) a v okrese Rimavská Sobota (26,17 %). Z celkového predaného počtu *sadov* bol v roku 2015 najväčší počet predaný v okrese Košice - okolie (85,37 %).

Graf 1. Počet a výmera predaných pozemkov s OP a TTP vo vybraných okresoch SR v roku 2015

The number and area of land sold of arable land and grassland in the selected districts of Slovakia in 2015

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁷

1) Area, 2) Number of parcels, 3) Area of arable land, 4) Area of permanent grassland, 5) Number of arable land, 6) Number of permanent grassland, 7) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

Vo vybranej vzorke dvanástich okresov Slovenska celková predaná výmera poľnohospodárskej pôdy v roku 2015 predstavovala cca 12 396 ha. V tejto *predanej výmere* poľnohospodárskej pôdy bola najviac zastúpená orná pôda, ktorej podiel činil 59,36 %, ďalej nasledovali trvalé trávne porasty s podielom 40,45 %. Predané vinice v roku 2015 činili 0,16 % a predané sady iba 0,04 % z celkovo predanej výmery poľnohospodárskej pôdy.

Najväčšia výmera *poľnohospodárskej pôdy* podľa okresného členenia bola predaná v okrese Košice-okolie (36,20 %), nasledoval okres Rimavská Sobota (31,87 %). Tretí v poradí bol okres Nitra (11,85 %). Najmenej poľnohospodárskej pôdy bolo v hodnotenom roku predané v okresoch Žilina (0,78 %) a Banská Bystrica (0,40 %).

Pri rozsahu predaja *ornej pôdy* zostalo poradie okresov rovnaké ako pri poľnohospodárskej pôde. Najviac ornej pôdy bolo predané v okrese Košice-okolie (34,76 %),

d'alej v Rimavskej Sobote (23,57 %) a tretí v poradí bol okres Nitra (16,68 %). Najmenší podiel výmery bol predaný v okresoch Žilina (0,68 %) a Banská Bystrica (0,28 %).

Najväčšia výmera *trvalých trávnych porastov*, ktorá činila 43,99 %, bola predaná v okrese Rimavská Sobota. Druhý v poradí bol okres Košice-okolie, kde predaná výmera predstavovala 38,40 %. K okresom s najmenšou predanou výmerou trvalých trávnych porastov patrili Topoľčany (0,84 %), Banská Bystrica (0,57 %) a Trnava (0,33 %).

Najväčšia predaná výmera *viníc* v roku 2015 z celkovej predanej výmery viníc bola zaznamenaná v okresoch Rimavská Sobota (52,55 %) a Nitra (41,60 %).

Sady boli v roku 2015 v najväčšom rozsahu, ktorý predstavoval 82,42 %, predané v okrese Košice-okolie. Podstatne nižší bol predaj sadov v okresoch Prešov (7,68 %) a Rimavská Sobota (6,92 %). V ďalších okresoch bol podiel predaja sadov minimálny.

Tab. 2. Výmera predanej poľnohospodárskej pôdy v roku 2015 vo vybraných okresoch SR podľa druhu pozemku

The area of agricultural land sold by land use in the selected districts of Slovakia in 2015

Okres ¹	Výmera predanej pôdy ² (m ²)				
	Poľn. pôda ³	Orná pôda ⁴	Vinice ⁵	Sady ⁶	TTP ⁷
Dunajská Streda	5 328 950	4 596 074	72	264	732 540
Trnava	3 738 775	3 567 850	5 711		165 214
Nitra	14 690 735	12 270 385	81 067		2 339 282
Topoľčany	4 332 752	3 909 123	3 215		420 414
Liptovský Mikuláš	3 269 810	1 438 841		774	1 830 195
Žilina	967 545	501 628		306	465 611
Banská Bystrica	490 754	203 168			287 586
Rimavská Sobota	39 503 474	17 342 015	102 422	3 129	22 055 908
Prešov	2 760 113	1 338 145		3 470	1 418 499
Svidník	2 206 109	1 491 554			714 554
Košice-okolie	44 872 670	25 579 091	2 404	37 245	19 253 930
Michalovce	1 803 320	1 345 484			457 836
Spolu⁸	123 965 007	73 583 359	194 892	45 188	50 141 569

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁹

1) District, 2) Sold land area, 3) Agricultural land, 4) Arable land, 5) Vineyard, 6) Orchards, 7) Permanent grassland, 8) Total, 9) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

Veľkostná štruktúra predaných pozemkov

V roku 2015 priemerná veľkosť predávaného pozemku v kategórii *do 1 ha (do 10 000 m²)* činila 1 303 m². V kategórii *nad 1 ha (nad 10 000 m²)* bola priemerná veľkosť pozemku 43 056 m². Priemerná veľkosť pozemku v roku 2015 bez triedenia do veľkostných kategórií činila 3 303 m² a v porovnaní s predchádzajúcimi hodnotenými rokmi bola menšia.

Priemerná trhovú cenu predávanej poľnohospodárskej pôdy v roku 2015

Priemerná trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy bez členenia do veľkostných kategórií pozemkov v roku 2015

Sumárne za dvanásť vybraných okresov Slovenska mala priemerná trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy v roku 2015 hodnotu 0,76 EUR.m⁻² a zaznamenala nárast oproti trom predchádzajúcim rokom. Oproti poslednému roku sa zvýšila o 0,35 EUR.m⁻², hodnotu priemernej trhovej ceny z roku 2011 však nedosiahla. Hodnota priemernej trhovej ceny ornej pôdy bola 0,91 EUR.m⁻². Najvyššiu priemernú trhovú cenu, ktorá činila až 21,35 EUR.m⁻², mali v roku 2015 sady. Priemerná trhovú cenu viníc bola v hodnotenom roku 1,11 EUR.m⁻² a najnižšiu priemernú trhovú cenu (0,52 EUR.m⁻²) mali trvalé trávne porasty.

Tab. 3. Priemerná trhovú cenu pôdy vo vybraných okresoch SR v roku 2015 podľa druhu pozemku

The average market land price by land use in selected districts of Slovakia in 2015

Okres ¹	Cena ² v EUR.m ⁻²				
	Pol'n. pôda ³	Orná pôda ⁴	Vinice ⁵	Sady ⁶	TTP ⁷
Dunajská Streda	1,09	1,17	0,36	0,35	0,57
Trnava	1,01	1,03	0,83	—	0,48
Nitra	0,62	0,65	2,32	—	0,38
Topoľčany	0,45	0,38	1,90	—	1,06
Liptovský Mikuláš	1,46	2,18	—	23,51	0,89
Žilina	5,70	4,08	—	5,00	7,45
Banská Bystrica	7,07	8,32	—	—	6,18
Rimavská Sobota	0,16	0,15	0,16	0,14	0,16
Prešov	5,05	8,98	—	4,32	1,35
Svidník	0,73	0,84	—	—	0,50
Košice-okolie	0,84	0,98	0,10	24,96	0,60
Michalovce	0,24	0,25	—	—	0,21
Spolu⁸	0,76	0,91	1,11	21,35	0,52

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁹

1) District, 2) Price, 3) Agricultural land, 4) Arable land, 5) Vineyards, 6) Orchards, 7) Permanent grasslands, 8) Total, 9) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

Podľa okresného členenia bola v roku 2015 najvyššia priemerná trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy zaznamenaná v okrese Banská Bystrica (7,07 EUR.m⁻²). V tomto okrese sa priemerná trhovú cenu pôdy s výnimkou predchádzajúcich dvoch rokov udržiava stále na vyššej hodnote. K ďalšiemu okresu, kde sú zaznamenávané značne vysoké hodnoty priemernej trhovej ceny pôdy, patrí Žilina. Tu hodnota priemernej trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy v analyzovanom roku činila 5,70 EUR.m⁻². Podľa výšky priemernej trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy bol ďalší v poradí okres Prešov s priemernou trhovou

cenou 5,05 EUR.m⁻². Aj v tomto okrese je dlhodobejší trend vyšších hodnôt priemernej trhovej ceny pôdy. K okresom, kde bola priemerná trhovú cena poľnohospodárskej pôdy podstatne nižšia ako u predošlých troch okresov, ale presahovala 1 EUR .m⁻², patrili: okres Liptovský Mikuláš (1,46 EUR.m⁻²), Dunajská Streda (1,09 EUR.m⁻²) a Trnava (1,01 EUR.m⁻²). V ostatných analyzovaných okresoch bola hodnota priemernej trhovej ceny pod 1 EUR .m⁻², v okrese Košice-okolie činila 0,84 EUR.m⁻², v okrese Svidník 0,73 EUR.m⁻², kde zaznamenala nárast oproti hodnotám z predchádzajúcich rokov. Rovnako bol zaznamenaný nárast aj v okresoch Nitra (0,62 EUR.m⁻²) a Topoľčany (0,45 EUR.m⁻²). Najnižšie hodnoty priemernej trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy boli v roku 2015 zaznamenané v okresoch Michalovce (0,24 EUR.m⁻²) a Rimavská Sobota (0,16 EUR.m⁻²), kde sa jedná taktiež o dlhodobejší trend.

Najvyššia hodnota priemernej trhovej ceny *ornej pôdy* bola v okresoch Prešov (8,98 EUR.m⁻²) a Banská Bystrica (8,32 EUR.m⁻²). Ďalší v poradí bol okres Žilina (4,08 EUR.m⁻²). Ďalej nasledovali okresy Liptovský Mikuláš (2,18 EUR.m⁻²), Dunajská Streda (1,17 EUR.m⁻²) a Trnava (1,03 EUR.m⁻²). V ostatných monitorovaných okresoch bola hodnota priemernej trhovej ceny ornej pôdy pod 1 EUR .m⁻². Najnižšie hodnoty priemernej trhovej ceny ornej pôdy boli v roku 2015 zaznamenané v okresoch Michalovce (0,25 EUR.m⁻²) a Rimavská Sobota (0,15 EUR.m⁻²).

Trvalé trávne porasty mali najvyššiu priemernú trhovú cenu v okresoch Žilina (7,45 EUR.m⁻²) a Banská Bystrica (6,18 EUR.m⁻²). Nasledovali okresy Prešov (1,35 EUR.m⁻²) a Topoľčany (1,06 EUR.m⁻²). Ostatné okresy mali priemernú trhovú cenu TTP pod 1 EUR.m⁻². Najnižšia priemerná trhovú cena trvalých trávnych porastov bola zaznamenaná v okresoch Michalovce (0,21 EUR.m⁻²) a Rimavská Sobota (0,16 EUR.m⁻²).

Vinice sa predávali v polovici z dvanástich monitorovaných okresov. Najvyššia priemerná trhovú cena viníc bola rovnako ako v predchádzajúcom roku v okrese Nitra (2,32 EUR.m⁻²) a nasledoval okres Topoľčany (1,90 EUR.m⁻²). V ostatných okresoch bola priemerná trhovú cena viníc nižšia.

Aj predaj *sadov* bol zaznamenaný v polovici z hodnotených okresov. Priemerná trhovú cena sadov sumárne za týchto šesť okresov bola značne vyššia oproti ostatným druhom pozemkov, ale rozsah predaja bol oproti ornej pôde a trvalým trávnyim porastom podstatne nižší. Za najvyššiu priemernú trhovú cenu boli predávané sady v okresoch Košice-okolie (24,96 EUR.m⁻²) a Liptovský Mikuláš (23,51 EUR.m⁻²). Tieto okresy dominovali vo výške priemernej trhovej ceny sadov aj v roku 2014. Nasledoval okres Žilina (5,00 EUR.m⁻²) a okres Prešov (4,32 EUR.m⁻²).

Porovnanie priemernej trhovej ceny ornej pôdy a priemernej trhovej ceny trvalých trávnych porastov v dvanástich vybraných okresoch Slovenska v roku 2015 ukázalo, že vo väčšine okresov bola vyššia priemerná trhovú cena ornej pôdy oproti priemernej trhovej cene TTP. Najväčšie prekročenie priemernej trhovej ceny TTP priemernou trhovou cenou ornej pôdy bolo v okrese Prešov (cca 6,7-násobné), nasledoval okres Liptovský Mikuláš (cca 2,5-násobné prekročenie). V Trnave a Dunajskej Strede bolo prevýšenie priemernej trhovej ceny TTP priemernou trhovou cenou ornej pôdy cca 2-násobné. V troch okresoch bola naopak vyššia priemerná trhovú cena trvalých trávnych porastov oproti priemernej cene ornej pôdy.

V okrese Topoľčany bola priemerná trhovú cena TTP cca 2,8-krát vyššia oproti priemernej trhovej cene ornej pôdy, v okrese Žilina bolo toto prevýšenie cca 1,8-násobné. Najmenší rozdiel medzi priemernou trhovou cenou ornej pôdy a TTP bol v okresoch Michalovce a Rimavská Sobota.

Porovnanie priemernej trhovej ceny pôdy za rok 2015 a úradnej ceny pôdy

Porovnanie priemernej trhovej ceny ornej pôdy za rok 2015 a úradnej ceny ornej pôdy

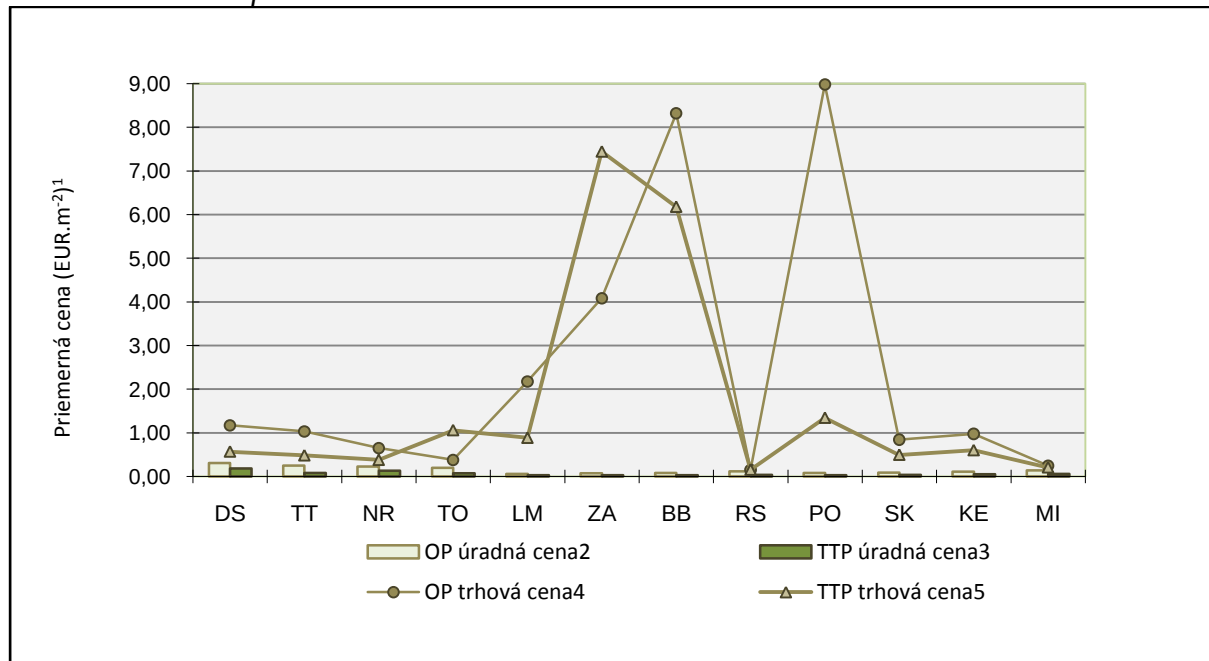
V roku 2015 sumárne za celý súbor dvanástich sledovaných okresov bola priemerná trhovú cena *ornej pôdy* cca 5-krát vyššia ako úradná cena ornej pôdy. Vo všetkých okresoch bola priemerná trhovú cena ornej pôdy vyššia oproti úradnej cene ornej pôdy. Najväčšie rozdiely medzi trhovou a úradnou cenou ornej pôdy boli zaznamenané v okresoch Prešov a Banská Bystrica, kde bolo prekročenie výšky úradnej ceny trhovou cenou ornej pôdy vyše 100-násobné. V okrese Žilina bolo prevýšenie úradnej ceny trhovou cenou cca 58-násobné, a v okrese Liptovský Mikuláš 36-násobné. V ostatných okresoch boli hodnoty prevýšenia úradnej ceny trhovou cenou ornej pôdy podstatne nižšie. K okresom s najmenšími rozdielmi medzi úradnou a trhovou cenou pôdy patrili Michalovce, kde bolo prevýšenie úradnej ceny ornej pôdy trhovou cenou ornej pôdy cca 1,8-násobné a Rimavská Sobota s 1,3-násobným prevýšením úradnej ceny ornej pôdy priemernou trhovou cenou ornej pôdy.

Porovnanie priemernej trhovej ceny trvalých trávnych porastov za rok 2015 a úradnej ceny trvalých trávnych porastov

Aj u trvalých trávnych porastov bola vo všetkých okresoch prevýšená hodnota úradnej ceny TTP priemernou trhovou cenou trvalých trávnych porastov. Sumárne za všetky hodnotené okresy bolo toto prevýšenie 13-násobné a teda vyššie ako pri porovnaní úradnej a trhovej ceny ornej pôdy. Hodnoty prevýšenia boli v rámci jednotlivých okresov rozdielne. Najväčšie prevýšenie úradnej ceny TTP trhovou cenou TTP bolo v okresoch Žilina a Banská Bystrica, a to viac ako 200-násobné. Rovnako ako u ornej pôdy aj pri porovnaní výšky úradnej a priemernej trhovej ceny TTP bolo značné prevýšenie úradnej ceny trhovou cenou taktiež v okresoch Prešov (cca 45-násobné) a Liptovský Mikuláš (30-násobné). V ostatných okresoch sa jednalo o nižšie hodnoty prevýšenia úradnej ceny TTP trhovou cenou TTP. Najmenší rozdiel medzi úradnou a priemernou trhovou cenou trvalých trávnych porastov bol zaznamenaný v okrese Dunajská Streda (3,2-násobné prevýšenie úradnej ceny priemernou trhovou cenou TTP) a tiež v okrese Nitra (2,9-násobné prevýšenie).

Graf 2. Porovnanie priemernej trhovej ceny OP a TTP v roku 2015 s úradnou cenou OP a TTP vo vybraných okresoch SR

The average market price of the arable land and permanent grasslands compared to the official price of the arable land and permanent grasslands in the selected districts of Slovakia in 2015

Prameň: VÚGK, BBD, vlastné výpočty⁶

1) Average price, 2) Official price of arable land, 3) Official price of permanent grassland, 4) Market price of arable land, 5) Market price of permanent grassland, 6) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), BBD (Land Valuation Database), own calculations

Vyhodnotenie transakcií s poľnohospodárskou pôdou v roku 2015 z hľadiska právnej formy a štátnej príslušnosti nakupujúcich subjektov
Tab. 4. Počet predaných pozemkov z hľadiska právnej formy a štátnej príslušnosti vo vybraných okresoch SR v roku 2015

The number of land sold in terms of legal form and nationality in selected districts of the Slovakia in 2015

Subjekt ¹	Predané pozemky ²	
	Počet ³	%
Fyzické osoby ⁴	12 408	33,06
Právnické osoby zo SR ⁵	25 030	66,69
Právnické osoby zahraničné ⁶	93	0,25
Spolu⁷	37 531	100,00

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁸

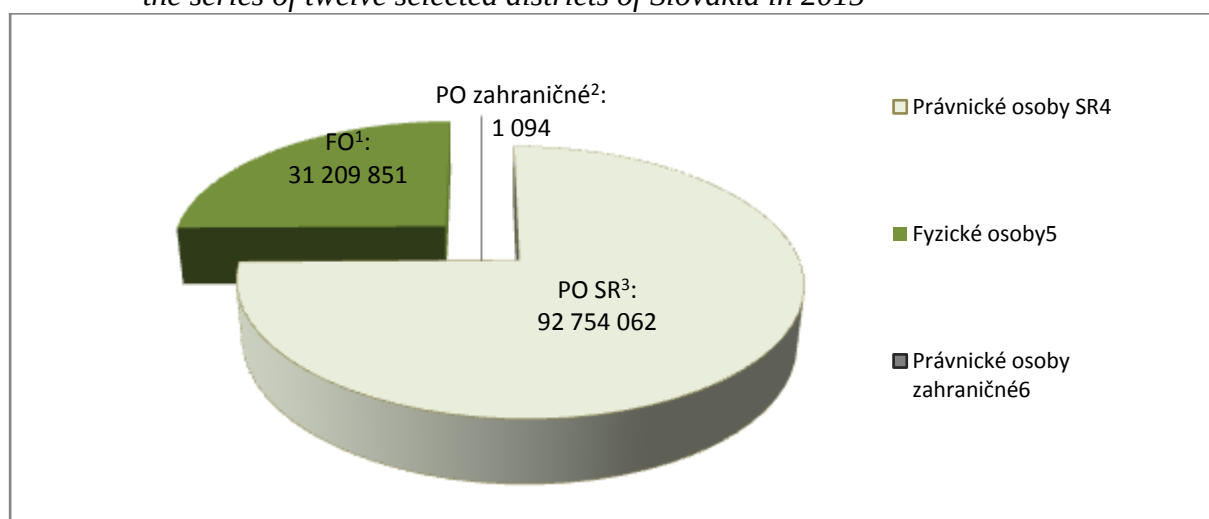
1) Entity 2) Land sold, 3) Number, 4) Individuals, 5) Legal persons from Slovakia, 6) Foreign legal persons, 7) Total, 8) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

Na základe členenia, či kupujúci bol právnická alebo fyzická osoba a tiež, či právnická osoba mala štátnu príslušnosť Slovenskej republiky, alebo mala sídlo v zahraničí, sa na celkovo predanom *počte pozemkov* s poľnohospodárskou pôdou v dvanástich vybraných okresoch Slovenska v roku 2015 podieľalo 66,69 % právnických osôb zo Slovenska a 33,06 % fyzických osôb. Právnické osoby, ktoré mali sídlo v zahraničí, sa na transakciách s pôdou v roku 2015 podieľali v podiele 0,25 %, čo bolo menej ako v predchádzajúcich rokoch.

Členenie podľa predanej *výmery* ukázalo, že v roku 2015 podiel pôdy predaný právnickým osobám so štátnou príslušnosťou Slovenskej republiky činil z celkovej výmery 74,82 %. Fyzické osoby sa na predaji poľnohospodárskej pôdy podieľali 25,18 %-mi. Právnickým osobám zahraničným bolo predané menej ako 0,01 % z celkovo predanej výmery pôdy.

Graf 3. Rozsah predanej výmery pôdy (m²) subjektom z hľadiska právnej formy a štátnej príslušnosti v súbore dvanástich vybraných okresov SR v roku 2015

The range of sold land area (m²) to entities in terms of legal form and nationality in the series of twelve selected districts of Slovakia in 2015

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁷

1) Individuals, 2) Foreign legal persons, 3) Legal persons from Slovakia, 4) Legal persons from Slovakia, 5) Individuals, 6) Foreign legal persons, 7) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

V členení podľa okresov a právnej formy bol z celkového počtu pozemkov najväčší počet pozemkov predaný právnickým osobám zo Slovenska v okresoch Rimavská Sobota (15,73 %), Dunajská Streda (10,65 %). Nasledovali okresy Liptovský Mikuláš (9,66 %) a Nitra (8,43 %). Najmenej pozemkov bolo právnickým osobám zo SR predaných v okresoch Svidník (1,29 %) a Banská Bystrica (1,18 %).

Vo súbore vybraných dvanástich okresov bol v roku 2015 predaj poľnohospodárskej pôdy právnickým osobám zo zahraničia zaznamenaný v dvoch z dvanástich hodnotených okresov. V predchádzajúcom roku to bolo štyroch okresoch. Z týchto dvoch okresov bolo

viac pozemkov predaných v okrese Žilina, čo predstavovalo 0,23 % z celkovo predaných pozemkov. V okrese Dunajská Streda to bolo len 0,02 % zo všetkých predaných pozemkov.

Fyzickým osobám bol najväčší počet pozemkov z celkového počtu pozemkov predaný v okrese Košice-okolie (8,31 %), nasledovali okresy Žilina (5,70 %) a Liptovský Mikuláš (5,00 %). Najmenej pozemkov bolo fyzickým osobám predaných v okresoch Trnava (0,97 %) a Michalovce (0,72 %).

Na základe analýzy predanej výmery pôdy podľa právnej formy a okresného členenia bolo zistené, že v roku 2015 bola *právnickým osobám zo Slovenska* najväčšia výmera pôdy predaná v okrese Rimavská Sobota a tá predstavovala 31,87 % z celkovo predanej výmery poľnohospodárskej pôdy, nasledoval okres Košice-okolie s 21,78 % predanej pôdy z celkovej výmery. Ďalší v poradí bol okres Nitra (8,99 %). Najmenšia výmera pôdy predaná právnickým osobám zo SR bola v okrese Žilina (0,16 %) a v okrese Banská Bystrica (0,09 %).

Poľnohospodárska pôda predaná *právnickým osobám zo zahraničia* predstavovala v oboch okresoch, kde bol zaznamenaný predaj týmto osobám, minimálne podiely (pod 0,001 %) z celkovej predanej výmery, čo bolo menej ako v predchádzajúcom roku.

Najväčší podiel výmery pôdy, predaný v roku 2015 *fyzickým osobám*, bol v okrese Košice-okolie a predstavoval 14,42 %. Druhý v poradí, s podstatne nižším podielom predanej výmery pôdy, bol okres Nitra (2,86 %). Najmenší podiel výmery pôdy bol predaný fyzickým osobám v okresoch Banská Bystrica (0,30 %) a Michalovce (0,28 %).

Tab.5. Počet predaných pozemkov a výmera predanej pôdy na základe členenia subjektov (PO zo SR, PO zahraničné, FO) podieľajúcich sa na transakciách s pôdou vo vybraných okresoch SR v roku 2015

The number of sold parcels and the area of land sold based on the division of entities (legal person from Slovakia, foreign legal person, individual) involved in land transactions in selected districts of Slovakia in 2015

Okres ¹	Právnické osoby zo SR ²		Právnické osoby zahraničné ³		Fyzické osoby ⁴	
	počet pozemkov ⁵	Výmera ⁶ (m ²)	počet pozemkov ⁵	Výmera ⁶ (m ²)	počet pozemkov ⁵	Výmera ⁶ (m ²)
DS	3 998	3 510 643	6	788	834	1 817 519
TT	751	2 597 992			365	1 140 783
NR	3 163	11 145 023			1 280	3 545 711
TO	1 575	2 814 201			568	1 518 551
LM	3 624	1 729 466			1 878	1 540 344
ZA	632	193 046	87	306	2 138	774 194
BB	444	114 744			536	376 009
RS	5 905	39 503 474			—	—
PO	646	1 291 323			943	1 468 791
SK	486	1 395 581			477	810 528
KE	1 951	26 997 359			3 118	17 875 311
MI	1 855	1 461 210			271	342 110
Spolu ⁷	25 030	92 754 062	93	1 094	12 408	31 209 851

Prameň: VÚGK, vlastné výpočty⁸

1) District, 2) Legal persons from Slovakia, 3) Foreign legal persons, 4) Individuals, 5) Number of parcels, 6) Area, 7) Total, 8) Source: VÚGK (Research Institute of Geodesy and Cartography), own calculations

Záver

Z monitorovaných dvanástich okresoch SR bolo v roku 2015 k analýze z údajov VÚGK vyselektovaných spolu 37 531 pozemkov, čo bolo o 1 229 pozemkov menej ako v predchádzajúcom roku. V najväčšom počte bol predávaný druh pozemku orná pôda, čo predstavovalo 66,19 %, ďalšie v poradí boli trvalé trávne porasty (33,13 %). Počet pozemkov s vinicami predstavoval z celkového počtu pozemkov 0,57 % a počet predávaných sádov len 0,11 %.

Z hľadiska okresného členenia bol najväčší počet pozemkov v roku 2015 predaný v okresoch Rimavská Sobota (15,73 %), Liptovský Mikuláš (14,66 %) a Košice-okolie (13,51 %). Najmenšie percento pozemkov z celkového počtu pozemkov s poľnohospodárskou pôdou bolo predané v okresoch Banská Bystrica (2,61 %) a Svidník (len 2,57 %).

Výmera poľnohospodárskej pôdy predaná v roku 2015 činila 123 965 007 m² (cca 12 396 ha), čo bolo tak isto menej ako v predošlých dvoch rokoch. V predanej výmere poľnohospodárskej pôdy bola najviac zastúpená orná pôda, ktorej podiel činil 59,36 %, ďalej nasledovali trvalé trávne porasty s podielom 40,45 %. Predané vinice v roku 2015 činili 0,16 % a predané sady iba 0,04 % z celkovo predanej výmery poľnohospodárskej pôdy.

Najväčšia výmera poľnohospodárskej pôdy podľa okresného členenia bola predaná v okrese Košice-okolie (36,20 %), nasledoval okres Rimavská Sobota (31,87 %). Tretí v poradí bol okres Nitra (11,85 %). Najmenej poľnohospodárskej pôdy bolo v hodnotenom roku predané v okresoch Žilina (0,78 %) a Banská Bystrica (0,40 %).

Priemerná trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy sumárne za dvanásť monitorovaných okresov Slovenska mala v roku 2015 hodnotu 0,76 EUR.m⁻², čo znamenalo nárast oproti trom predchádzajúcim rokom. Hodnota priemernej trhovej ceny *ornej pôdy* bola 0,91 EUR.m⁻². Najvyššiu priemernú trhovú cenu, ktorá činila 21,35 EUR.m⁻², mali v roku 2014 *sady*. Priemerná trhovú cenu *viníc* bola v hodnotenom roku 1,11 EUR.m⁻² a najnižšiu priemernú trhovú cenu (0,52 EUR.m⁻²) mali *trvalé trávne porasty*.

V členení podľa okresov bola najvyššia priemerná trhovú cenu poľnohospodárskej pôdy zaznamenaná v okrese Banská Bystrica (7,07 EUR.m⁻²). Ďalší v poradí podľa výšky priemernej trhovej ceny pôdy bol okres Žilina (5,70 EUR.m⁻²). Nasledoval okres Prešov s priemernou trhovou cenou poľnohospodárskej pôdy 5,05 EUR.m⁻². V polovici hodnotených okresov bola hodnota priemernej trhovej ceny nižšia ako 1 EUR.m⁻². Najnižšie hodnoty priemernej trhovej ceny poľnohospodárskej pôdy boli v roku 2015 zaznamenané v okresoch Michalovce (0,24 EUR.m⁻²) a Rimavská Sobota (0,16 EUR.m⁻²).

Na základe členenia, či kupujúci bol právnická alebo fyzická osoba a tiež, či právnická osoba mala štátnu príslušnosť Slovenskej republiky, alebo mala sídlo v zahraničí, sa na celkovo predanom počte pozemkov s poľnohospodárskou pôdou v dvanástich vybraných okresoch Slovenska v roku 2015 podieľalo 66,69 % právnických osôb zo Slovenska a 33,06 % fyzických osôb. Právnické osoby, ktoré mali sídlo v zahraničí, sa na transakciách

s pôdou v roku 2015 podieľali v podiele 0,25 %, čo bolo menej ako v predchádzajúcich rokoch.

Literatúra

- [1] Buday, Š.- Chrastinová, Z.- Grausová, G.: Predaj poľnohospodárskej pôdy cudzincom na Slovensku a v krajinách EÚ. In: Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XIII. 3/2013 str. 5-22, Bratislava, VÚEPP 2013 – online
- [2] Buday, Š. a kol.: Rozvoj trhu s pôdou a analýza trhu nájmu s poľnohospodárskou pôdou vo vzťahu k zmenám podnikateľskej štruktúry. Výskumná správa: NPPC-VÚEPP, 2014. 158 str., 59 tabuliek, 117 grafov. Samostatná prílohová časť.
- [3] Cianian, P.: In: Kongres FEM SPU Nitra o potravinovej bezpečnosti a zvyšovaní konkurencieschopnosti poľnohospodárstva: Agromagazín 06/2014 str.12-13.
- [4] Grausová, G. - Buday, M. - Rybár, V.: Intenzita kúpno-predajných transakcií s poľnohospodárskou pôdou v dvanástich okresoch Slovenska v rokoch 2007-2013. In: Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XIV. 4/2014, NPPC-VÚEPP Bratislava, str.16-32 - online
- [5] Lazíková, J. - Bandlerová, A.: Vlastníctvo a užívanie poľnohospodárskej pôdy vo vybraných krajinách EÚ, Zborník príspevkov : Rozvoj vidieka a Spoločná poľnohospodárska politika EÚ, SPU v Nitre, 2009, ISBN 978-80-552-0200-6.
- [6] Lazíková, J. - Takáč, I.: Právne a ekonomické aspekty nájmu poľnohospodárskej pôdy. Nitra, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2010, ISBN 978-80-552-0447-5.
- [7] Voltr, V. a kol.: Podmienky prevodů zemědělské půdy a jejich role v podpoře trhu s půdou v ČR a vybraných sousedních zemích. Výskumný projekt, UZEI Praha, 2015

Došlo 8. 12. 2016

Kontaktné adresy

Doc. Ing. Štefan Buday, PhD.

Ing. Tatiana Čičová, PhD.

Ing. Gabriela Grausová

Ing. Michal Buday

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva (NPPC – VÚEPP)

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, SR

tel. +421 (0)2 58243 337 e-mail stefan.buday@vuepp.sk

tel. +421 (0)2 58243 300 e-mail tatiana.cicova@vuepp.sk

tel. +421 (0)2 58243 248 e-mail gabriela.grausova@vuepp.sk

tel. +421 (0)2 58243 302 e-mail michal.buday@vuepp.sk

Stanislav Buchta

Problémy dátových zdrojov pri analýzach pracovných síl v poľnohospodárstve

Data sources issues of labour forces analysis in agriculture

Abstract The article deals with data sources analysis of statistical findings of labour forces in agriculture. It indicates on three types of data sources (enterprise method, moreover selection method based on selected households monitoring and structural census of farms). Particular data source not only formally describes but also add brief content analysis. From validity point of view the most objective data source is Farm structure survey. Matter-of-fact analysis of stated data sources showed continuous tendency of labour force decline that suspended in the year 2015.

Keywords labour force in agriculture – statistical data source – farm structure survey – Eurostat – data validity

Abstrakt Článok sa zaoberá analýzou pramenných zdrojov štatistického vykazovania pracovných síl v poľnohospodárstve. Poukazuje na tri druhy pramenných zdrojov (podniková metóda, ďalej výberová metóda založená na sledovaní vybraných domácností a štrukturálny census fariem). Príslušný dátový zdroj nielen formálne popisuje, ale dodáva k nemu i krátku obsahovú analýzu. Z hľadiska validity je najobjektívnejším údajovým zdrojom Štrukturálne zisťovanie fariem. Vecná analýza uvedených pramenných zdrojov ukázala trend kontinuálneho poklesu pracovných síl, ktorý sa v roku 2015 zastavil.

Kľúčové slová pracovná sila v poľnohospodárstve - zdrojové štatistické údaje - štrukturálny census fariem – Eurostat - validita údajov

Výrobný faktor práce (pracovná sila) je v poľnohospodárstve popri pôde a kapitáli najdôležitejším výrobným faktorom a spolu generujú ekonomický výsledok podniku. Na jeho význam v analytických pohľadoch poukazuje Szabo L., Grznár M., 2015, Chrastinová Z., Belešová S., Jamborová M., 2015, Blaas G. 2013, Buchta S., 2012, 2013. Súčasný pokles podielu práce na vytváraní masy pridanej hodnoty poľnohospodárstve je objektívnym a dlhodobým trendom, vyplývajúcim z inovácií a technologického pokroku.

Sledovanie zamestnanosti v poľnohospodárstve je jedna z najdôležitejších oblastí analýz agrárnej ekonomiky. Identifikácia pramenných zdrojov vzťahujúcich sa k tejto téme je často značne rozdielna a nejednoznačná a býva predmetom kritických polemík a diskusií.

Metodický postup

Príspevok sa zaoberá problémom štatistického vykazovania a identifikácie zamestnanosti v poľnohospodárstve. Poukazuje na rozdielne štatistické zdroje vykazovania agrárnej zamestnanosti a tým i potencionálne rozdielne interpretačné možnosti tohto významného výrobného faktoru. V rámci štatistiky práce sa zabezpečujú a poskytujú informácie o stave a vývoji zamestnanosti a nezamestnanosti, mzdách, nákladoch práce apod. Základným zdrojom týchto informácií sú pravidelné štatistické zisťovania, ktoré prebiehajú v podnikoch a domácnostiach. Ťažiskovým nástrojom získavania informácií v štatistike práce a miezd je systém štvrťročného a ročného podnikového výkazníctva, prostredníctvom ktorého sú poskytované informácie o počte zamestnancov, odpracovaných hodinách, priemerných nominálnych a reálnych mzdách.

Článok popisuje metodiku získavania zdrojových štatistických údajov, rozsah a veľkosť výberových jednotiek, periodicitu zisťovania atď. Príslušný dátový zdroj nielen formálne popisuje, ale dodáva k nemu i krátku obsahovú analýzu. Pri vymedzovaní absolútnych hodnôt počtu pracovných síl v tomto odvetví je preto nutné jednoznačne identifikovať štatistický zdroj. Pri relatívnych prepočtoch a komparáciách (napr. na jednotku produkcie, na jeden ha pôdy, atď.) sa musí vychádzať len z jedného štatistického zdroja a nekombinovať navzájom viacero zdrojových prameňov.

Práca je založená na sekundárnej analýze „tvrdých dát“ zo Štrukturálnych zisťovaní fariem, štatistických databáz Štatistického úradu SR, Eurostatu, Informačných listov MPRV SR a ďalších sekundárne spracovaných kvantifikovaných údajov. Z analýzy je zrejma rozdielnosť štatistických zdrojov sledovania pracovných síl v poľnohospodárstve.

Vlastná práca

Počet a štruktúra pracovných síl v poľnohospodárstve sa zisťuje z nasledujúcich pramenných štatistických zdrojov.

1. Štrukturálne zisťovanie fariem (Poľnohospodársky cenzus)

Cieľom štrukturálneho zisťovania fariem je zabezpečiť kompletne údaje o slovenskom poľnohospodárstve potrebné pre vytvorenie jednotného rámca na tvorbu porovnateľnej štatistiky v rámci Európskej únie týkajúcej sa štruktúry poľnohospodárskych podnikov a metód poľnohospodárskej výroby. Do štrukturálneho zisťovania fariem sú zaradené subjekty s poľnohospodárskou prvovýrobou (rastlinná a živočíšna výroba) ako s hlavnou alebo vedľajšou činnosťou. Štatistický úrad Slovenskej republiky zisťovanie realizuje v registrovaných právnických a fyzických osobách, ako aj v neregistrovaných fyzických osobách – domácnostiach, ktoré spĺňajú prahové hodnoty stanovené v definícii farmy. Povinnosť vyplniť formulár majú oslovené spravodajské jednotky, ktoré dosiahli aspoň jednu z nasledujúcich prahových hodnôt: využívaná poľnohospodárska pôda ≥ 1 ha, výmera trvalých porastov (vinohrady alebo ovocné sady alebo pestovateľské škôlky) $\geq 0,5$ ha, intenzívne plodiny (čerstvá zelenina alebo tabak alebo chmeľ) $\geq 0,1$ ha, zakryté plochy (zelenina alebo kvety) $\geq 0,1$ ha, hovädzí dobytok ≥ 1 ks, ošípané spolu ≥ 3 ks, ovce ≥ 5 ks, kozy ≥ 5 ks, hydina spolu ≥ 100 ks.

Farmy registrovaných fyzických osôb

Tab. 1: Počty pracujúcich osôb na farmách v rokoch 2001, 2010 a 2013

Number of employees at farms in the years 2001, 2010 and 2013

Ukazovateľ ¹	Obdobie ³	Registrované fyzické osoby ⁴	Neregistrované fyzické osoby ⁵	Právnické osoby ⁶	Právnické osoby + registrované fyzické osoby ⁷
Počet pracujúcich osôb ²	Rok 2001	13 895	159 980	84 291	98 186
	Rok 2010	13 319	35 046	42 596	55 915
	Rok 2013	12 187	28 762	39 068	51 255

Zdroj: Štruktúrálné zisťovanie fariem, 2001, 2010, 2013, ŠÚ SR⁸

1/ indicator, 2/ Number of employees, 3/ Term, 4/ Registered natural persons, 5/ Unregistered natural persons, 6/ Legal entities, 7/ Legal entities plus registered natural persons, 8/ Source: Farm structure survey 2001,2010, 2013, Statistical Office of the Slovak Republic

V roku 2001 pracovalo na 5 874 farmách registrovaných fyzických osôb 13 895 osôb, v roku 2010 na 6 008 týchto farmách 13 319 osôb t. j. o 4,1 % menej ako v roku 2001, v roku 2013 na 5 389 farmách pracovalo 12 187 osôb t. j. o 8,5 % menej ako v roku 2010. V roku 2013 v tejto právnej forme pracovalo 3,93 pracovníkov na 100 ha p. p. Táto hodnota sa už značne približuje relatívnej zamestnanosti u právnických osôb (2,55) a naznačuje trend smerom k vyššej produktivite práce (resp. k trendu výraznejšieho znižovania nákladov práce). Celkovo platí, že za sledované obdobie dochádzalo k vyrovnávaniu relatívnej zamestnanosti u fariem reg. fyzických osôb a právnických osôb v produkčných oblastiach. V menej produkčných oblastiach sú medzi týmito dvomi právnymi formami ešte značné rozdiely. Trend znižovania nákladov práce u registrovaných fyzických osôb bol vyšší ako u právnických osôb. Všeobecne u registrovaných fyzických osôb sa pri ich celkovom poklese znížil počet najmenších fariem a zvýšil sa počet fariem väčších. Prejavuje sa tu to, čo je typické i pre krajiny EU 15 - pokles počtu fariem a rast ich priemernej veľkosti.

Farmy právnických osôb

Relatívna zamestnanosť u právnických osôb činila v roku 2013 už len 2,55 pracovníka na 100 ha. Na druhej strane ale v roku 2013 u právnických osôb pracovalo 15,5 tis. osôb mimo pracovný pomer. To naznačuje, že objem práce vyjadrovaný počtom pracovníkov je v poľnohospodárstve značne podhodnotený, pretože v obdobiach sezónneho zvýšenia práce tu vypomáha značný počet brigádnikov a v niektorých prípadoch tu pracujú i brigádnici prostredníctvom rôznych pracovných agentúr, (štatisticky sa tieto náklady nepremietajú do miezd, a tým i do štatistického vykazovania tejto zamestnanosti, ale prejavujú sa v položke „služby pre poľnohospodárstvo - zmluvné práce pre poľnohospodárstvo“), vrátane štatisticky nezachytenej čiernej práce resp. práce za naturálnu protislužbu.

Porovnanie uvedených cenov naznačilo tendenciu smerujúcu k extenzifikácii v menej produkčných poľnohospodárskych oblastiach (nárast počtu fariem fyzických osôb a stagnácia počtu pracovníkov na týchto farmách) a naopak trend smerujúci skôr k intenzifikácii v produkčných oblastiach (úbytok fariem fyzických osôb, nižšia segmentácia fariem právnických osôb a výrazný pokles absolútnej i relatívnej zamestnanosti).

Podľa Buchtu (2012) analýza medzi cenami dokumentuje stále silný plošný rozptyl poľnohospodárskych podnikateľských subjektov vrátane narastajúceho významu malých rodinných fariem (najmä v menej produkčných oblastiach Slovenska), ktoré majú značný potenciál najmä v nákladoch na prácu, (nepočítajú si do ceny výrobkov cenu svojej práce a odpisy).

Štruktúrne zisťovanie fariem patrí k najspoľahlivejšej a najobjektívnejšej forme štatistickej identifikácie zamestnanosti v poľnohospodárstve a slúži i ku komparácii v rámci krajín Európskej únie.

2. Zamestnanosť podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS)

Výberové zisťovanie pracovných síl (VZPS) je založené na štvrtročnom náhodnom výbere bytov (domácností) v rámci celého územia Slovenskej republiky. Vzorka zahŕňa 10 250 bytov v SR, ktoré reprezentujú 0,6 % všetkých trvalo obývaných bytov. Prostredníctvom VZPS sa sledujú informácie o každej osobe žijúcej v domácnosti vybraného bytu. VZPS zahŕňa každý štvrtrok približne 25 000 osôb starších ako 15 rokov. Každý vybraný byt zotrúva vo výberovom súbore počas piatich za sebou nasledujúcich štvrtrokov. Získané údaje sú priemerom za štvrtrok. Miera zamestnanosti sa vypočítava ako podiel počtu pracujúcich vo veku od 15 do 64 rokov a počtu obyvateľov vo veku od 15 do 64 rokov. Podiel sa vyčísluje v percentách. Pracujúcou osobou podľa metodiky VZPS je osoba, ktorá popri podmienke veku spĺňa podmienku, že v priebehu týždňa odpracovala aspoň jednu hodinu za mzdu, plat alebo za účelom dosiahnutia zisku. Zarátavajú sa sem aj osoby pracujúce v zahraničí. Práca môže byť vykonávaná na plný alebo skrátený úväzok. Môže sa jednať nielen o stálu, ale i o dočasnú, príležitostnú alebo sezónnu prácu. Medzi pracujúcich sú zahrnutí tiež vypomáhajúci členovia domácností podnikateľov, ktorí za svoju činnosť nepoberajú žiadnu mzdu ani odmenu, a tiež profesionálni príslušníci ozbrojených zložiek. Za pracujúcich sa považujú tiež osoby, ktoré majú prácu, ale v sledovanom týždni nepracujú pre chorobu, dovolenku, riadnu materskú dovolenku, školenie, zlé počasie, v dôsledku štrajku a výluky, s výnimkou osôb na dlhodobom neplatenom voľne a osôb na rodičovskej dovolenke. Medzi zamestnancov patria aj členovia produkčných družstiev. Samozamestnaní podľa metodiky VZPS sú osoby pracujúce vo vlastnom podniku (podnikatelia so zamestnancami), na vlastný účet (podnikatelia bez zamestnancov) a vypomáhajúci (neplatení) členovia domácností podnikateľov.

Tab. 2: Zamestnanosť podľa VZPS v poľnohospodárstve v tis. osobách*Employment in agriculture according to Labour Force Survey (in '000 persons)*

Rok ¹	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Poľnohospodárstvo ²	60,2	59,7	54,9	52,8	51,6	50,6	51,5	52,3

Zdroj: prepočty NPPC- VÚEPP podľa: ŠÚ SR, Výberové zisťovanie pracovných síl (VZPS) ³

Source: 1/ Years, 2/ Agriculture, 3/ Source: calculations of National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics based on Statistical Office of the Slovak Republic

V roku 2014 a 2015 sa dlhoročný kontinuálny medziročný pokles počtu pracujúcich v poľnohospodárstve zastavil. Počet pracujúcich tak v posledných dvoch rokoch osciluje okolo 52 tisíc osôb¹. Zvýšenie počtu pracujúcich v poľnohospodárstve kladne ovplyvnili opatrenia smerujúce k vytváraniu pracovných príležitostí v rámci končiaceho Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013. Po dlhej dobe tak bol v poľnohospodárstve počet novovzniknutých pracovných miest vyšší ako počet zaniknutých. Uvedený mierny nárast agrárnej zamestnanosti podľa VZPS potvrdili i medziročné nárasty zamestnancov v organizáciách s 20 a viac zamestnancami (viď. štat. výkaz Práca 2 – 04) a v roku 2015 i nárast platenej práce štatistiky Eurostatu (ekonomický účet).

3. Informačné listy MPRV SR

Ministerstvo pôdohospodárstva rozvoja vidieka Slovenskej republiky v spolupráci so Slovenskou poľnohospodárskou a potravinárskou komorou (SPPK) a spoločnosťou Radela s r.o. Bratislava organizuje zisťovanie výsledkov hospodárenia organizácií podnikajúcich v poľnohospodárskej prvovýrobe a službách a súkromne hospodáriacich roľníkov formou Informačných listov MPRV SR (IL MPRV SR). Ide o administratívny informačný zdroj MPRV SR.

Formuláre s metodikou vyplňovania IL MPRV SR sú zasielané príslušným spravodajským jednotkám prostredníctvom regionálnych poľnohospodárskych a potravinárskych komôr. Zber vyplnených IL MPRV SR od spravodajských jednotiek zabezpečuje SPPK prostredníctvom regionálnych komôr, ktorým spravodajské jednotky zasielajú vyplnené formuláre. Zámerom zisťovania je získať sumárne údaje pre

¹ V rámci zjednotenia metodiky zisťovania a zvýšenia validity údajov sa na základe konzultácií so ŠÚ SR pre výpočet zamestnanosti do roku 2013 použili údaje z VZPS a Európskeho systému národných a regionálnych účtov, ďalej len ESNÚ95 (Jamborová M., Masár I., 2016). Zamestnanosť ESNÚ95 je vyjadrená počtom osôb zamestnancov a samozamestnávateľov, ktorí sú zapojení do výrobných činností spadajúcej do rámca výroby v SNÚ. Pri konštrukcii ukazovateľov účtov práce sa používa metóda bilancovania, t. j. bilancuje sa ponuka pracovných síl s dopytom. Ide o porovnávanie a harmonizovanie dát získaných z podnikových zisťovaní s dátami získanými z výberového zisťovania pracovných síl v domácnostiach tak, aby zodpovedali definíciám ILO a ESNÚ95. Podľa ESNÚ je zamestnanosť vyjadrená v domácom koncepte. V tomto koncepte sa získavajú dáta z podnikových zisťovaní.

Od 1. 9. 2014 bol pre podrobný opis ekonomiky v SR implementovaný medzinárodne porovnateľný účtovný rámec EÚ - Európsky systém národných a regionálnych účtov ESA 2010. Zmeny v metodike systému národných účtov ESA 2010 oproti doteraz používanej ESNÚ 95 (ESA 95) sú orientované na zachytenie zmien ekonomickej reality v podmienkach narastajúcej globalizácie. Manuál ESA 2010 bol uverejnený v Úradnom vestníku ako príloha A k Nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 549/2013 a prílohu B tohto nariadenia tvorí Program zasielania údajov ESA 2010.

komplexnejšie posúdenie vývoja a stavu poľnohospodárstva, pre analýzu pôsobenia nástrojov hospodárskej politiky a prijatí rozhodnutí o ich korekcii, zmene, či návrhu nových, s cieľom vytvárať podmienky pre jeho stabilizáciu a ďalší rozvoj.

Tab. 3: Zamestnanosť za poľnohospodársku prvovýrobu za roky 2008-2015

Employment in agricultural farming during years 2008-2015

Roky ¹	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Spolu zamestnanci ²	44 148	40 912	37 664	35 940	34 732	33 801	32 808	31 764
PD ³	24 706	22 990	21 119	19 881	19 274	18 375	17 669	16 950
OS ⁴	18 663	17 517	16 142	15 480	15 105	15 081	15 139	14 814

Zdroj: Informačné listy MPRV, 2008-2015 ⁵

1/ Years, 2/ Employees in total, 3/ Agricultural co-operatives, 4/ Trading companies, 5/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development, 2008-2015

Tab. 4: Zamestnanosť za poľnohospodársku prvovýrobu 2008-2015, medziročné rozdiely

Employment in agricultural farming during years 2008-2015, year-on-year differences

Roky ¹	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Spolu zamestnanci ²	44 148	-3 236	-3 248	-1 724	-1 208	-931	-993	-1 044
PD ³	24 706	-1 716	-1 871	-1 238	-607	-899	-706	-719
OS ⁴	18 663	-1 146	-1 375	-662	-375	-24	58	-325

Zdroj: Informačné listy MPRV, 2008-2015

1/ Years, 2/ Employees in total, 3/ Agricultural co-operatives, 4/ Trading companies, 5/ Source: database of the Ministry of Agriculture and Rural Development, 2008-2015

Informačné listy zachytávajú širokú škálu ekonomických, finančných a produkčných ukazovateľov. Údaje zabezpečuje MPRV SR formou dotazníkov - Informačných listov, ktoré sú uložené v CD MPRV SR na NPPC-VÚEPP. Hodnotený súbor zahŕňal napr. v roku 2015 2 501 subjektov právnických a fyzických osôb. Informačné listy zachytávajú údaje z poľnohospodárskych podnikov, ktoré obhospodarujú takmer 80 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy Slovenska. Vzhľadom na to, tieto údaje tvoria súbor, ktorý nie je vyčerpávajúci, preto sa jeho výsledky prepočítavajú na ha p. p. (podľa deklarácie poľnohospodárskych pozemkov – LPIS).

Zamestnanosť sa podľa informačných listov taktiež kontinuálne znižuje (tab. 3 a 4). Tempo poklesu je u PD vyššie ako u obchodných spoločností. Spoločným rysom pre obidve právne formy je to, že medziročné rozdiely sa stále viac zmenšujú. To do istej miery naznačuje, že obdobie väčšieho poklesu môže byť vystriedané periódou relatívnej stability (napr. u obchodných spoločností od roku 2013).

V priestorovom spektre sa ukázalo, že v roku 2015 došlo k miernym medziročným nárastom zamestnanosti (podľa počtu zamestnancov na 100 ha p.p.) v menej produkčných okresoch Trenčianskeho a Banskobystrického kraja. Tento stav je pravdepodobne spôsobený tlakom smerom k vyššej diverzifikácii k nepoľnohospodárskym činnostiam.

4. Eurostat - ekonomický účet

Významným indikátorom výrobného faktoru práce² je podiel platenej, resp. neplatenej práce na celkovom pracovnom vklade. Platenou prácou sa označuje pracovný vklad námezdnych pracovníkov (zamestnancov). Neplatenou prácou sa rozumie práca hospodárov a ich rodinných príslušníkov, ktorí za svoju prácu nepoberajú mzdu, ale podieľajú sa na čistom príjme z podnikania. Podľa Blaasa (2013) vysoký podiel neplatenej práce je v štátoch, kde prevládajú individuálne hospodárstva rodinného typu (Poľsko a Rakúsko). Platená práca prevláda výrazne na Slovensku, v Českej republike a v Maďarsku. Kým v Rakúsku a Poľsku osciluje podiel neplatenej práce okolo 80 až 90 %, na Slovensku to bolo v roku 2015 len 21,1 %. Na Slovensku sa podiel neplatenej práce z hľadiska viacročného trendu znižuje, čo je spôsobené tým, že v podnikateľskej štruktúre Slovenska prevládajú korporátne farmy. (Slovensko je v celej EÚ na prvom mieste v podiele veľkých fariem na celkovej poľnohospodárskej pôde). Uvedený autor zisťuje či je rast produktivity práce výsledkom predovšetkým rastu produkcie, alebo či je dôsledkom poklesu počtu pracovných síl. Konštatuje, že na Slovensku rastie produktivita práce pod vplyvom rýchlejšieho poklesu vkladov práce ako poklesu produkcie.

Z tab. 5 je vidno, že u platenej práce po sústavnom medziročnom poklese došlo v roku 2015 už k miernemu nárastu. Vývoj zamestnanosti za roky 2006 až 2015 naznačuje, že podiel neplatenej práce v poľnohospodárstve SR klesá a v ostatných rokoch sa pohybuje na hladine 20 až 30 % z celkovej pracovnej sily.

Tab.5: Vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve SR

Employment development in agriculture of the Slovak Republic

Roky ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Celk. prac. sila v AWU ²	91,3	91,3	90,3	86	82,6	57,4	57,1	54,2	53,9	48,9
z toho nepl. p.s. ³	39	40,3	39,6	38,1	37,5	15,6	16,2	15,1	15,7	10,3
z toho plat. p. s. ⁴	52,3	51	50,7	47,9	45,1	41,8	40,9	39,1	38,2	38,6

Zdroj: Eurostat: Economic Accounts for Agriculture Database⁵

1/ Years, 2/ Total labour force in AWU, 3/ thereof: unpaid labour force, 4/ thereof: paid labour force, 5/ Source: Eurostat, EAAD

² Štatistika Eurostatu počíta aj s pracovným vstupom realizovaným na malých farmách, ktoré nepodávajú štatistické výkazy. Ročná pracovná jednotka (Annual Work Unit – AWU) je ekvivalentom pracovníka, ktorý pracuje v poľnohospodárstve na plný úväzok po celý rok. Pracovný rok je minimálne 1800 odpracovaných hodín (225 dní po 8 hodín).

Tab. 6: Podielové proporcie platenej a neplatenej práce v poľnohospodárstve SR
Share proportions of paid and unpaid labour in agriculture of the Slovak Republic

Roky ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Celk. prac. sila ²	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
z toho nepl. p.s. ³	42,7	44,1	43,9	44,3	45,4	27,2	28,4	27,9	29,1	21,1
z toho plat. p. s. ⁴	57,3	55,9	56,1	55,7	54,6	72,8	71,6	72,1	70,9	78,9

Zdroj: Eurostat: Economic Accounts for Agriculture Database

1/ Years, 2/ Total labour force in AWU, 3/ thereof: unpaid labour force, 4/ thereof: paid labour force

5. Zamestnanci a priemerné mesačné mzdy v podnikoch s 20 a viac zamestnancami

Štatistika obsahuje údaje o počte zamestnancov, odpracovaných hodinách, vyplatenom objeme miezd, vypočítaných priemerných mesačných mzdách zamestnancov apod. za súbor podnikov s 20 a viac zamestnancami (za organizácie vykonávajúce finančné sprostredkovanie a všetky nepodnikateľské organizácie bez ohľadu na počet zamestnancov) a za podniky s počtom zamestnancov nižším ako 20, ktoré dosahujú ročnú produkciu 5 mil. Eur a viac. Údaje sú získané podnikovou metódou, t.j. podľa sídla podniku. Sleduje sa za celonárodné hospodárstvo vrátane odvetvového členenia.

V uvedenej štatistike nie sú zahrnuté malé podniky do 19 zamestnancov, ktoré predkladajú štvrťročný výkaz PROD 3 - 04 a tiež súkromní podnikatelia nezapísaní v obchodnom registri (ani ich zamestnanci). Do evidenčného počtu zamestnancov nie sú zahrnuté osoby, s ktorými bola uzavretá dohoda o práci vykonávanej mimo pracovného pomeru, osoby na materskej a rodičovskej dovolenke, uční a študenti na prevádzkovej praxi, súkromní podnikatelia (resp. ich spoločníci), ktorí nemajú uzavretú pracovnú zmluvu v danej organizácii).

Tab. 7: Vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve
Employment development in agriculture

Rok ¹	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pestovanie plodín, chov zvierat Priemerný evid. počet zamestnancov ²	39 206	34 444	32 750	33 880	30 992	26 703	28 263	28 377

Zdroj: Zamestnanci a priemerné mesačné mzdy, ŠÚ SR, 2009-2015 ³

1/ Year, 2/ Crops cultivation, animals breeding, average registered number of employees, 3/ Source: Employees and average monthly salaries, Statistical Office of the Slovak Republic, 2009-2015

5.1 Štruktúra zamestnancov v poľnohospodárstve

Štatistika Štruktúra zamestnancov v poľnohospodárstve obsahuje štatistické údaje získané z výsledkov spracovania ročného výkazu produkčných odvetví Roč. 1-01. Spravodajskú povinnosť k predkladaniu výkazov typu Roč. 1-01 majú subjekty zapísané do obchodného registra, ziskovo orientované príspevkové organizácie a verejno-právne inštitúcie s prevažujúcou činnosťou v poľnohospodárstve a rybárstve s 20 a viac zamestnancami alebo s počtom zamestnancov do 20 a obratom 5 miliónov EUR a viac.

Súbor spravodajských jednotiek pre zisťovanie Roč. 1-01 je vyčerpávajúci a je vytvorený zo súboru pre zisťovanie Prod 3-04 za 4. štvrťrok príslušného roku. V organizáciách odvetvia poľnohospodárstva sú trvale činnými (stálymi) zamestnancami tí, pre ktorých je práca v poľnohospodárskej organizácii jedinou, alebo hlavnou činnosťou a ktorí majú v tomto zmysle uzatvorenú pracovnú zmluvu (dohodu o pracovných podmienkach). Štatistika obsahuje profesijnú a mzdovú štruktúru zamestnancov v poľnohospodárstve podľa právnych foriem a v regionálnom členení. V kategórii ostatní robotníci v rastlinnej výrobe je trvale činným zamestnancom ten, s ktorým sa uzatvorila pracovná zmluva (dohoda o pracovných podmienkach) minimálne na 150 pracovných dní v kalendárnom roku.

Tab. 8: Vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve

Employment development in agriculture

Obdobie ¹	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Trvale činní zamestnanci ²	44 630	41 723	38 370	35 023	31 685	29 724	28 835	28 231	27 694	26 851

Zdroj: Štruktúra zamestnancov v poľnohospodárstve, ŠÚ SR, 2006-2015

1/ Term, 2/ Permanent employed employees, 3/ Source: Structure of employees in agriculture, Statistical Office of the Slovak Republic, 2006-2015

Obidva pramenné zdroje (údaje sú získané podnikovou metódou, rozdielny je počet sledovaných - vykazovaných jednotiek) ukazujú pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve, ktorý však v posledných rokoch stagnuje a štatistika vychádzajúca z Práca 2-04 naznačuje v roku 2015 už mierny nárast počtu pracovných síl.

Záver

Analytické sledovanie faktoru práce v poľnohospodárstve je značne zložitý problém. Existujú v podstate tri druhy pramenných zdrojov a to podniková metóda, ďalej výberová metóda založená na sledovaní vybraných domácností a štruktúrny cenzus fariem, do ktorého sú zaradené všetky farmy, ktoré splnili stanovené kritériá pre farmu v príslušnom referenčnom období. Tak ako už sme uviedli objem práce vyjadrovaný počtom pracovníkov je v poľnohospodárstve značne podhodnotený, pretože sezónne výkyvy v potrebe práce rozdeľujú pracovné pomery na krátkodobé úväzky a brigádnicke práce, ktoré sa v niektorých prípadoch v podnikovom výkazníctve vôbec neprejavujú, alebo sa zohľadňujú v položke „služby pre poľnohospodárstvo - zmluvné práce pre poľnohospodárstvo“ a nepremietajú sa do pracovných nákladov. Okrem toho je tu stále oblasť čiernej práce resp. práce za naturálnu

protislužbu. Z hľadiska validity je najobjektívnejším údajovým zdrojom Štrukturálne zisťovanie fariem. Vecná analýza uvedených pramenných zdrojov ukázala trend kontinuálneho poklesu pracovných síl, ktorý sa v roku 2015 zastavil. Primárnym faktorom ovplyvňujúcim vývoj agrárnej zamestnanosti je rozširovanie produkčných kapacít s vyššou pridanou hodnotou (najmä oblasti náročné na živú prácu) vrátane stále málo využívaného diverzifikačného potenciálu tohto odvetvia.

Literatúra

- [1] Szabo, Ľ. - Grznár, M.: Pracovné sily a výkonnosť poľnohospodárstva v SR, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XV, 2015, č. 3
- [2] Blaas, G.: Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja, Working Papers, Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2013
- [3] Jamborová, M. – Masár, I.: Vývojové tendencie zamestnanosti v agrárnom sektore a v potravinárskej výrobe v poslednej dekáde (2005-2014) na Slovensku, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XV. 4/2015
- [4] Chrastinová, Z. – Belešová, S. – Jamborová, M.: Ekonomicko-sociálne aspekty poľnohospodárstva, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XV. 1/2015
- [5] Buchta, S.: Čo ukázal cenzus fariem 2010 v oblasti podnikateľskej štruktúry a pracovných síl. Ekonomika poľnohospodárstva, č. 1, 2012, str. 127-133
- [6] Buchta, S.: Agrárna zamestnanosť a možnosti tvorby nových pracovných miest, Ekonomika poľnohospodárstva, ročník XIII, 2013, č. 2, str. 51-68
- [7] Eurostat: Economic Accounts for Agriculture Database
- [8] Informačné listy MPRV
- [9] Štruktúra zamestnancov v poľnohospodárstve, ŠÚ SR
- [10] Štrukturálne zisťovanie fariem, 2001, 2010, 2013, ŠÚ SR
- [11] Výberové zisťovanie pracovných síl, ŠÚ SR
- [12] Zamestnanci a priemerné mesačné mzdy, ŠÚ SR

Došlo: 16. 12. 2016

Kontaktná adresa

PhDr. Stanislav Buchta PhD.

NPPC – výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava

e-mail: stanislav.buchta@vuepp.sk

stanislav.buchta@gmail.com

Svetlana Belešová

Vplyv zahraničného kapitálu na ekonomickú efektívnosť podnikov potravinárskeho priemyslu

Foreign capital influence on economic efficiency of food industry enterprises

Abstract Article is focused on assessment of economic efficiency of food industry enterprises based on foreign capital indicator. Decisive emphasis was placed on hypothesis that within the framework of economic efficiency of enterprise groups with foreign capital or without foreign capital the more efficient will be enterprises with foreign capital. This hypothesis was not confirmed by calculations for the year 2014 because also some enterprise groups of food companies without foreign capital achieved comparable or better results compared to enterprise groups with foreign capital. Regarding that economic efficiency calculation of food companies using the enterprise groups sorting method was accomplished for the first time, from this reason we consider outcome as preliminary finding.

Keywords food industry – food sector – foreign capital – economic efficiency

Abstrakt Príspevok je zameraný na hodnotenie ekonomickej efektívnosti podnikov potravinárskeho priemyslu na základe ukazovateľa zahraničný kapitál. Rozhodujúci dôraz bol položený na hypotéze, že v rámci ekonomickej efektívnosti skupín podnikov so zahraničným kapitálom a bez zahraničného kapitálu budú efektívnejšie podniky so zahraničným kapitálom. Táto hypotéza sa pri výpočtoch za rok 2014 nepotvrdila, nakoľko aj niektoré skupiny potravinárskych podnikov bez zahraničného kapitálu dosiahli porovnateľné, resp. lepšie výsledky v porovnaní so skupinami podnikov so zahraničným kapitálom. Vzhľadom na to, že výpočet ekonomickej efektívnosti potravinárskych podnikov s použitím tohto typu triedení skupín podnikov sa vykonal prvýkrát, z toho dôvodu záver považujeme za predbežné zistenie.

Kľúčové slová potravinársky priemysel – potravinárstvo – zahraničný kapitál – ekonomická efektívnosť

Príspevok je vypracovaný na základe výsledkov projektu Ekonomická výkonnosť slovenského agropotravinárstva, riešeného v roku 2015, v ktorom sa skúmala časová etapa „Ekonomická efektívnosť poľnohospodárskej a potravinárskej výroby vo vzťahu k podpornej politike EÚ“. Tento príspevok je zameraný na skúmanie ekonomickej efektívnosti skupín podnikov so zahraničným kapitálom a bez zahraničného kapitálu, triedených ďalej ešte podľa dvoch kritérií, a to buď ekonomickej prosperity (ziskové a stratové podniky) alebo podľa veľkosti podnikov (malé, stredné a veľké podniky). Realizovať pôvodný zámer, skúmať skupiny podnikov (so zahraničným kapitálom a bez zahraničného kapitálu) triedené podľa ekonomickej prosperity a zároveň podľa veľkosti podnikov nebolo možné, pretože bolo

potrebné rešpektovať podmienku ochrany individuálnych údajov skúmaných podnikov.

Vstupom Slovenska do EÚ sa otvorili väčšie možnosti príchodu investorov s priamymi zahraničnými investíciami. Zahraničný kapitál postupne vstúpil do rozhodujúcich výrobných odborov potravinárskeho priemyslu.

Prílev zahraničného kapitálu investovaného na území SR sa v prvej polovici roka 1995 v dôsledku rozličných neekonomických vplyvov spomalil. Vývoj neskôr ukázal, že išlo skôr o prechodné, vyčkávacie obdobie zahraničných investorov. Ku koncu roka 1995 dosahoval objem zahraničného kapitálu investovaného v SR 21,9 mld. Sk. Medziročný prírastok predstavoval 5,3 mld. Sk, z toho 4,4 mld. Sk (t.j. 82 %) sa realizovalo v druhom polroku roka. Podľa celkovej výšky vloženého zahraničného kapitálu boli najväčšími investormi v roku 1995 Rakúsko, Nemecko, Česká republika a USA. Podiely týchto krajín na celkovom objeme zahraničného kapitálu v SR sa pohybujú v intervale od 12,4 % (USA) do 23,4 % (Rakúsko) a spolu predstavujú približne 70 % celkového objemu zahraničného kapitálu v SR. S významnejšími podielmi kapitálových vkladov (od 5,7 % do 2,2 % z celkového objemu) nasledujú Veľká Británia, Holandsko, Francúzsko, Švédsko a Taliansko. Podiely ostatných krajín, ktorých kapitál pôsobí na území SR, neprevyšujú 1 % z celkového objemu. V sektrovej štruktúre zahraničných investícií sa v roku 1995 dostalo na prvé miesto odvetvie priemyslu. Podiel priemyslu na celkovom objeme zahraničného kapitálu v ekonomike SR dosiahol ku koncu roka 43,4 %, nasledoval obchod s 32,4 % a na treťom mieste s podielom 15,7 % bol finančný sektor. V regionálnom rozložení si prioritné postavenie udržiava hlavné mesto Bratislava s podielom 62,1 %. V roku 1995 však došlo aj k určitému zintenzívneniu investičných tokov do regiónov s dovtedy nízkym podielom zahraničného kapitálu a s vysokou mierou nezamestnanosti.¹

Využitie kapacít na produkciu čokoládových a nečokoládových cukroviniek a trvanlivého pečiva ovplyvňuje prítomnosť zahraničných investorov, ktoré zabezpečili zapojenie svojich slovenských akvizícií do globálnych distribučných systémov (Blaas, 2004).

Podľa autorov Swinnen, Berkum a Božík (2003) boli v mliekarenskom odvetví nemalé zahraničné investície: na slovenskom trhu sa nachádzalo osem rôznych medzinárodných mliekarenských podnikov: Sole, Taliansko; Meggle, Nemecko; Bongrain, Danone and Fromageries Bel, Francúzsko; Artax, Rakúsko; Friesland Coberco, Holandsko; a Amine Aour, Libanon. Správa Slovenského mliekarenského zväzu z roku 2003 uvádza, že 77 % mlieka nakúpeného na Slovensku, sa spracovalo v mliekarenských spoločnostiach, ktoré majú zahraničné vlastníkov.

Do mliekárenstva postupne vstupovali viaceré zahraničné firmy, ich nástup bol spočiatku veľmi razantný, niektoré však konkurenčný boj vzdali a postupne zo Slovenska odišli (talianske Sole, holandský Friesland, francúzske Danone, česká Olma Olomouc, libanonský Milex Galanta). Neskôr na Slovensku podnikali francúzske firmy Bongrain, Bel a Senoble, nemecké Meggle a rakúsky Lactoprot. Podniky mliekarenského odboru so zahraničným kapitálom v roku 2009 predstavovali 20 % z celkového počtu mliekarenských podnikov a ich podiel od roku 2000 vzrástol. Táto skupina podnikov bola dlhodobejšie nepretržite stratová. Naproti tomu skupina mliekarenských podnikov bez zahraničného kapitálu výsledok

¹ Výročná správa NBS 1995

hospodárenia oproti roku 2000 zlepšovala a stratová bola len v rokoch 2002-2003. Všetky podniky so zahraničným kapitálom vyrobili spolu výrobky za 225,5 mil. €, čo je 49 % z celkovej produkcie odvetvia. V porovnaní s rokom 2000 produkcia výrobkov tejto skupiny vzrástla, avšak oproti rokom 2007-2008 išlo o pokles. Z pridanej hodnoty odvetvia vytvorili podniky so zahraničným kapitálom 44,6 %, pričom jej hodnota oproti roku 2000 vzrástla 2,2-násobne, kým v podnikoch bez zahraničného kapitálu 1,3-násobne (Matošková a kol., 2010).

V pekárskom odbore podľa medializovaných zdrojov so skupovaním a zoskupovaním tuzemským pekárni začali hlavne dvaja zahraniční investori – skupina Delta pekárny, ktorú kontroluje luxemburský United Bakerie (napr. Peza, Prvá bratislavská pekárnská...) a český Agrofert. V súčasnosti vlastní sieť viacerých pekární. Pekárska dcéra Agrofertu – Penam Slovakia vlastní aj viacero mlynov – (Bratislava, Trnava, Trebišov, Ivanka pri Nitre). Uvedená spoločnosť expandovala aj do Maďarska, nakoľko jeho akvizičná aktivita v Česku a na Slovensku je limitovaná vysokými trhovými podielmi (problém s protimonopolnými úradmi). Okrem toho ku slovenským pekárskym lídrom patrí Vamex, ktorý disponuje najmodernejšími technológiami (za hodinu vyrobí 24 tisíc rožkov pri obsluhu 3 pracovníkov). Podľa názoru vlastníka Vamexu ² budúcnosť pekárnskeho priemyslu je vo veľkokapacitných prevádzkach s automatizáciou výroby. Perspektívu majú aj menšie prevádzky na špecializovanú ručnú výrobu, ktorá sa veľkým výrobniam neoplatí (napr. vianočky) za predpokladu kooperácie s veľkými podnikmi, ktoré by mohli outsourcovať tento segment výroby, ktorý je síce pre nich z hľadiska výrobných nákladov neperspektívny, ale odberatelia majú o neho záujem.

Do liehovárníckeho priemyslu vstupovali viaceré zahraničné firmy, ich počet v roku 2010 však klesol na dva liehovary. Produktivita práce liehovarov so zahraničným kapitálom prevyšuje úroveň sledovaného odvetvia. Za poslednú dekádu vzrástla 4,5-násobne a v roku 2009 dosiahla svoju historicky najvyššiu úroveň. (Matošková a kol., 2012)

Reštrukturalizačné zmeny sa týkali nielen využívania ľudských zdrojov, ale aj počtu podnikov, ktorý sa v hydinárskom a mraziarskom odbore znižoval. Odrazilo sa to vo zvyšovaní ich koncentrácie, ktorá je v týchto odboroch v súčasnosti na vysokej a v konzervárskom odbore na strednej úrovni. K tomu vývoju prispel aj zvyšujúci sa podiel zahraničného kapitálu na základnom imaní hlavne v hydinárskom a v mraziarskom odbore. Naopak, jeho výrazný pokles bol v konzervárskom priemysle, čo bolo spôsobené odchodom zahraničných investorov zo slovenského trhu v roku 2011. Vstup Slovenska do EÚ a globalizačné procesy priniesli vstup nadnárodných obchodných reťazcov, ktoré na Slovensko dovážajú veľa konkurenčných potravín zahraničnej proveniencie, čo síce na jednej strane motivuje výrobcov vyrábať čo najefektívnejšie a poskytuje im možnosť rozšírenia odbytu vrátane vstupu na zahraničný trh a vysoký štandard predaja ich produktov, avšak tlak na znižovanie cien spôsobuje pokles výkonnosti agropotravinárskeho sektora a rast podielu nahraditeľných komodít na celkovom agropotravinárskom dovoze, ktorý sa od roku 2002 zvyšoval. (Matošková a kolektív, rok 2013)

² www.etrend.sk

V minulosti sa výskumom ekonomickej efektívnosti podľa výrobných potravinárskych odborov zaoberala Belešová, podľa ktorej v roku 2006 k ekonomicky najefektívnejším patrili odbory spracovania rýb, cukrovarnícky, škrobárenský a konzervárenský odbor. Rok predtým to boli v poradí odbor škrobárenský, konzervárenský, odbor spracovania rýb a pekrensko-cukrárenský odbor. Mäsový, hydinársky aj pekársky odbor svoju pozíciu z hľadiska ekonomickej efektívnosti zhoršili (Belešová, 2008).

Metodický postup

Prameňom údajov k hodnoteniu vplyv zahraničného kapitálu v podnikoch potravinárskeho priemyslu bol rezortný štatistický výkaz „Potrav (MPRV SR) 1-01“. Bola vykonaná analýza s využitím základných ekonomických ukazovateľov. Akcent bol položený na skupiny triedenia podnikov potravinárskeho priemyslu SR v závislosti od vlastníctva alebo nevlastníctva zahraničného kapitálu. A v rámci toho boli triedenia skupín podnikov dve, a to z hľadiska ekonomickej prosperity (ziskové a stratové podniky) a z hľadiska skupín podnikov podľa veľkosti na základe počtu zamestnancov /malé podniky (0-49 zamestnancov), stredné podniky (50-249 zamestnancov) a veľké (250 zamestnancov a viac) podniky.

a) Pri posudzovaní ekonomickej efektívnosti *z celospoločenského hľadiska* bola zvolená nasledovná trojica ukazovateľov:

- podiel pridanej hodnoty na výnosoch: $PHV=PH/V$ =(pridaná hodnota/výnosy)
- produktivita práce z pridanej hodnoty: $PHZAM=PH/ZAM$ =pridaná hodnota/zamestnanci
- produktivita celkového kapitálu: $VCK=V/CK$ =výnosy/celkový kapitál.

b) Pri posudzovaní ekonomickej efektívnosti *zo súkromnovlastníckeho hľadiska* sa zvolila nasledovná päťica ukazovateľov:

- podiel pridanej hodnoty na výnosoch: $PHV=PH/V$ =pridaná hodnota/výnosy
- finančná produktivita práce: $PHON=PH/ON$ =pridaná hodnota/osobné náklady
- produktivita celkového kapitálu: $VCK=V/CK$ =celkový kapitál/výnosy
- rentabilita vlastného imania: $ZVI=Z/VI$ =zisk/vlastné imanie
- ziskovosť: $ZV=Z/V$ =zisk/výnosy.

c) Pri triedení podnikov podľa ekonomickej bonity boli použité nasledovné ukazovatele

- pohotovú likviditu (krátk.pohl'adávk. a finanč.účty)/krátk.závazky
- ukazovateľ samofinancovania (vlastné imanie/celkový kapitál)
- ukazovateľ tokového zadĺženia (záväzky spolu/(odpisy+zisk))

Použitím metódy normovanej premennej sa stanovilo poradie skupín triedenia nasledovne:

V súbore, ktorý mal n členov a ukazovateľ X , ktorý pri jednotlivých členoch súboru nadobúdval hodnoty x_i ($i = 1, 2, \dots, n$). Ukazovateľ X sa znormoval na ukazovateľ:

$$z_i = \frac{x_i - \bar{x}}{S_x}$$

kde priemer sa vypočítal podľa vzťahu

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

a smerodajná odchýlka podľa vzťahu

$$s_x = \sqrt{\frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$$

Kým pôvodné ukazovatele X mohli byť v ľubovoľných meraciach jednotkách (osobách, eurách, eurách na 1 osobu a pod.), meracou jednotkou znormovaných ukazovateľov "Z" je smerodajná odchýlka a v tomto zmysle sú do istej miery podobné.

Z hodnôt relatívnych ukazovateľov a zodpovedajúcich priemerov a smerodajných odchýlok sa vypočítali normované hodnoty Z1, Z2 a Z3 (resp. Z1, Z2, Z3, Z4 a Z5) a ich súčtom vznikol syntetický ukazovateľ, podľa ktorého sa skupiny triedenia zoradili do poradia podľa dosiahnutej efektívnosti.

Vlastná práca

Zahraničný kapitál sa po vstupe SR do EÚ pohyboval na úrovni 537 mil. €. Objem finančných prostriedkov zo zahraničia mal v priebehu rokov značné výkyvy najmä v roku 2007, ale doteraz sa udržiava na úrovni nad 400 mil. € a nachádza sa v 9,4 % potravinárskych podnikov. Jeho podiel na celkovom majetku má tiež klesajúcu tendenciu, a to zo 62,6 % v roku 2004 na 50,3 % v roku 2014, t.j. o 12,3 p.b. Obdobný vývoj bol aj v jeho účasti na základnom imaní, ktorý za posledný hodnotený rok dosiahol 15,7 %, čo bolo o 3,1 p.b. menej ako v roku 2004. Tento vývoj bol ovplyvnený odchodom viacerých zahraničných investorov z SR. Neodchádzajú len veľkí investori, ale aj malé a stredné podniky, a to aj kvôli nižším daniam. V potravinárstve dochádza tiež k preskupovaniu majiteľov predajom firiem. Záujem o potravinárstvo prejavili silné domáce finančné skupiny. Najväčšie zmeny počas predchádzajúcich rokov sa udiali v mäso priemysle, mliekarenstve a pivovarníctve. Počet podnikov so zahraničným kapitálom v roku 2014 (36, t.j. 9,4 %) je počas desaťročného obdobia najnižší, ale medziročne bol zaznamenaný nielen odchod investorov, ale aj príchod nových zahraničných investorov, ale s nižším kapitálom ako v predchádzajúcom období po vstupe SR do EÚ (tab. č. 1, graf č.1).

Najvyšší podiel zahraničného kapitálu na základnom imaní v súčasnosti je v škrobárenskom priemysle, naopak, v mäsovom, mlynskom, mraziarenskom a rybnom priemysle zahraničný kapitál v roku 2014 absentoval³. Hoci vo väčšine prechádzajúcich rokov (do roku 2012) sa zahraničný kapitál (okrem mraziarenského priemyslu) v týchto odboroch nachádzal.

³ podľa výkazu Potrav

Tab.1. Vývoj zahraničného kapitálu (v mil.€) a jeho podielu na majetku v potravinárskom priemysle (v %)

Development of foreign capital (in million €) and its share on assets in food industry (in %)

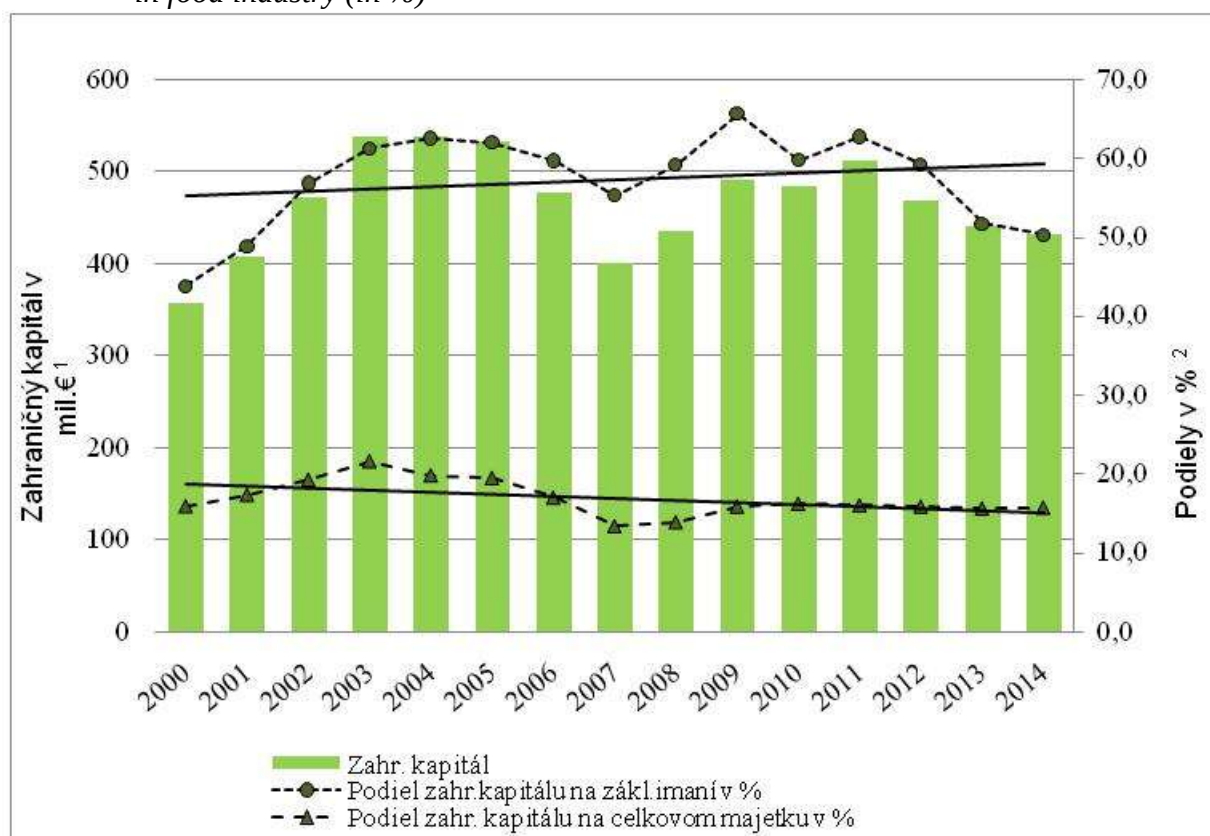
Ukazovateľ ¹	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zahr. kapitál v mil.€ ²	537	531	476	400	435	490	483	512	468	439	432
Podiel zahr.kapitálu na zákl.imaní v % ³	62,6	62,0	59,7	55,3	59,2	65,7	59,8	62,8	59,2	51,7	50,3
Podiel zahr. kapitálu na celkovom majetku v % ⁴	19,8	19,4	16,9	13,3	13,8	15,9	16,2	16,0	15,8	15,6	15,7

Prameň: Potravn (MPRV SR) 1-01⁵

1/ indicator, 2/ foreign capital (in million €), 3/ share of foreign capital on capital stock, 4/ share of foreign capital on total assets (in %), 5/ Source: report Potravn (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01

Graf 1. Vývoj zahraničného kapitálu (v mil. €) a jeho podielu na celkovom majetku a vlastnom imaní v potravinárskom priemysle (v %)

Development of foreign capital (in million €) and its share on total assets and equity in food industry (in %)

Prameň: Potravn (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP a vlastné prepočty

1/ foreign capital (in million €), 2/ share in % foreign capital, —●— share of foreign capital on capital stock, —▲— share of foreign capital on total assets

Source: report Potravn (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic (MARD SR), National Agricultural and Food Centre-Research Institute of Agricultural and Food Economics (NAFC-RIAFE), own calculations

V rámci skupiny podnikov podľa veľkosti (počet zamestnancov) najviac zahraničného kapitálu je sústredeného vo veľkých (67%) a stredných (30 %) podnikoch. Z hľadiska ekonomickej prosperity sa nachádza 72 % zahraničného kapitálu v ziskových podnikoch.

V roku 2014 necelých 10 % podnikov so zahraničným kapitálom dosiahlo z celkového odvetvia 42 % výroby výrobkov, ako aj pridanej hodnoty (zvyšok, t.j. 58 % pripadol na podniky bez zahraničného kapitálu). Takmer 73 % celkových poplatkov za dodávky do obchodnej siete potravinárskeho odvetvia uhradili podniky so zahraničným kapitálom. (tab. č. 2).

Tab. 2. Vybrané ekonomické ukazovatele a poplatky za dodávky do obchodnej siete v absolútnom vyjadrení (v mil. €)
Selected economic indicators and delivery fees into retail chain in absolute terms (in million €)

Skupina triedenia ¹	Výroba ²	Pridaná hodnota ³	Tržby za vlastné výrobky a služby ⁴	Tržby za predaj tovaru ⁵	Odoslanie tovaru do členských krajín EÚ ⁶	Vývoz tovaru do nečlenských krajín EÚ ⁷	Poplatky za dodávky do obchodnej siete ⁸
Podniky BEZ zahr.kapit.spolu, v tom: ⁹	1 605	385	1 534	425	319	18	55
-ziskové ¹⁰	1 222	314	1 165	357	253	12	37
-stratové ¹¹	383	70	369	68	66	6	18
-malé ¹²	253	56	248	61	40	4	5
-stredné ¹³	838	189	788	188	159	10	30
-veľké ¹⁴	513	140	497	175	120	3	21
Podniky SO zahr.kapit. spolu, v tom: ¹⁵	1 178	281	1 184	517	598	45	148
-ziskové ¹⁰	958	261	953	338	463	25	139
-stratové ¹¹	221	20	231	179	134	20	9
-malé ¹²	32	7	35	14	16	0	5
-stredné ¹³	432	75	443	236	353	36	14
-veľké ¹⁴	714	199	706	267	229	9	129
Podiel podn.BEZ zahr. kapit.z odvetvia v % ¹⁶	58	58	56	45	35	28	27
Podiel podn. SO zahr. kapit. z odvetvia v % ¹⁷	42	42	44	55	65	72	73
Potrav.odvetvie SR spolu ¹⁸	2 783	665	2 717	942	917	63	204

Prameň: Potravný (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, prepočty NPPC-VÚEPP ¹⁹

1/ sorting group, 2/ production, 3/ value added, 4/ revenues from own products and services, 5/ revenues from goods sale, 6/ goods shipping to EU member countries, 7/ goods export to non-member countries of the EU, 8/ delivery fees into retail chain, 9/ enterprises without foreign capital in total, therein, 10/ profitable, 11/ loss-making, 12/ small, 13/ medium, 14/ large, 15/ enterprises with foreign capital in total, therein, 16/ share of enterprises without foreign capital of the sector (in %), 17/ share of enterprises with foreign capital from the sector (in %), 18/ food industry of the Slovak Republic in total, 19/ Source: report Potravný (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

V rámci exportu (odoslanie tovaru do členských krajín EÚ plus vývoz tovaru do nečlenských krajín EÚ) vyviezli podniky so zahraničným kapitálom až 66 % celkového tovaru odvetvia. V rámci exportu (v rámci EÚ a mimo EÚ) prevažoval ako v skupine

podnikov so zahraničným kapitálom (93 %), tak aj v skupine podnikov bez zahraničného kapitálu (95 %) export (odoslanie tovaru) do členských krajín EÚ.

Ekonomická prosperita potravinárskych podnikov a podniky podľa veľkosti

Z hľadiska triedenia podnikov podľa ekonomickej prosperity (ziskové a stratové podniky) vyplýva, že väčšinu výroby príbuzných ukazovateľov vo finančnom vyjadrení (výroba výrobkov, pridaná hodnota, tržby) dosiahli ziskové podniky (v skupine podnikov so zahraničným, ako aj bez zahraničného kapitálu).

V rámci triedenia podnikov podľa veľkosti počtu zamestnancov v skupine podnikov bez zahraničného kapitálu nadpolovične dominovali na výrobe stredné podniky (výroba výrobkov), vyše tretinou prispeli veľké podniky a zvyšok pripadol na malé (cca 15-16 %) podniky. V skupine podnikov so zahraničným kapitálom dominovali na výrobe veľké podniky (60-70 %), tretinou stredné podniky a menej (pod 3 %) malé podniky.

Z hľadiska percentuálnych pomerov boli výsledky podobné aj pri ukazovateli týkajúcom sa exportu, ako aj pri ukazovateli poplatky za dodávky do obchodnej siete, a to, v skupine podnikov tak so zahraničným, ako aj bez zahraničného kapitálu pripadol vyšší podiel ziskovým podnikom ako stratovým. Z hľadiska podnikov podľa veľkosti v skupine podnikov bez zahraničného kapitálu (ukazovateľ export a poplatky za dodávky do obchodnej siete) dominovali nadpolovične stredné podniky, nasledovali veľké podniky a zvyšok pripadol na malé podniky. V skupine podnikov so zahraničným kapitálom pri vývoze dominovali stredné a nasledovali veľké podniky, pri ukazovateli poplatky za dodávky do obchodnej siete 87 % platili veľké podniky, stredné len 9 %.

Tab. 3. Vybrané ekonomické ukazovatele a poplatky za dodávky do obchodnej siete v percent. vyjadrení*Selected economic indicators and delivery fees into retail chain in percentage terms*

Skupina triedenia ¹	Výroba ²	Pridaná hodnota ³	Tržby za vlastné výrobky a služby ⁴	Tržby za predaj tovaru ⁵	Odoslanie tovaru do členských krajín EÚ ⁶	Vývoz tovaru do nečlenských krajín EÚ ⁷	Poplatky za dodávky do obchodnej siete ⁸	Odoslanie tovaru + vývoz spolu ⁹
Podniky BEZ zahr.kapit.spolu, v tom:¹⁰	100	100	100	100	100	100	100	100
-ziskové ¹¹	76	82	76	84	79	65	67	78
-stratové ¹²	24	18	24	16	21	35	33	22
-malé ¹³	16	15	16	14	12	25	9	13
-stredné ¹⁴	52	49	51	44	50	59	54	50
-veľké ¹⁵	32	36	32	41	38	16	38	36
Podniky SO zahr.kapit. spolu, v tom:¹⁶	100	100	100	100	100	100	100	100
-ziskové ¹¹	81	93	80	65	78	56	94	76
-stratové ¹²	19	7	20	35	22	44	6	24
-malé ¹³	3	2	3	3	3	0	4	3
-stredné ¹⁴	37	27	37	46	59	80	9	61
-veľké ¹⁵	61	71	60	52	38	20	87	37

Prameň: Potrav (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÜEPP, prepočty NPPC-VÜEPP

1/ sorting group, 2/ production, 3/ value added, 4/ revenues from own products and services, 5/ revenues from goods sale, 6/ goods shipping to EU member countries, 7/ goods export to non-member countries of the EU, 8/ delivery fees into retail chain, 9/ goods shipping + export in total, 10/ enterprises without foreign capital in total, therein, 11/ profitable, 12/ loss-making, 13/ small, 14/ medium, 15/ large, 16/ enterprises with foreign capital in total, therein, 19/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

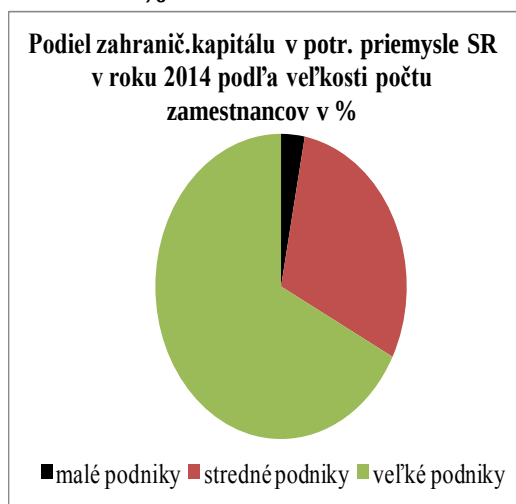
Z výroby výrobkov za potravinárstvo export (odoslanie tovaru do EÚ plus vývoz do tretích krajín) predstavoval 35 %. Podniky bez zahraničného kapitálu z vlastnej výroby výrobkov vyviezli 21 % a podniky so zahraničným kapitálom 54 %. V rámci štruktúry podnikov bez zahraničného kapitálu na vývoze svojej výroby sa podieľali skupiny nasledovne: ziskové 22 %, stratové 19 %, malé 17 %, stredné 20 %, veľké 24 % (tab. č. 3, graf č.2 a graf č.3).

V rámci štruktúry podnikov so zahraničným kapitálom sa export na výrobe výrobkov podieľal nasledovne v skupinách podnikov:

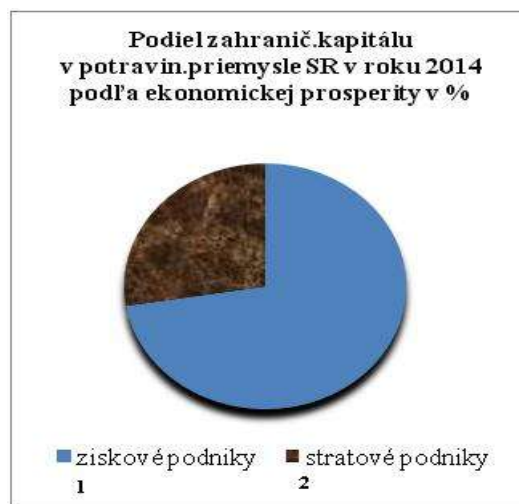
- ziskové 51 %,
- stratové 70 %,
- malé 50 %,
- stredné 90 %,
- veľké 33 %.

To znamená, že ziskové podniky so zahraničným kapitálom exportovali 51 % svojej výroby.

Graf 2. Share of foreign capital in food industry of the Slovak Republic in the year 2014 by number of employees size in %

Graf 3. Share of foreign capital in food industry of the Slovak Republic in the year 2014 by economic prosperity in %

Prameň: Potrav (MPRV SR), CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP Prameň: Potrav (MPRV SR), CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP

■ small enterprises ■ medium enterprises ■ large enterprises

1 = profitable enterprises; 2 = loss-making enterprises

Obidve skupiny podnikov tak so zahraničným kapitálom, ako aj bez zahraničného kapitálu dosiahli kladný výsledok hospodárenia, ale v skupine podnikov so zahraničným kapitálom predstavoval až 63 % úroveň odvetvia potravinárstva.

Tab. 4. Ekonomicko-sociálne ukazovatele v absolútnom vyjadrení (v mil. €, zamestnanci v osobách)*Economic and social indicators in absolute terms (million €, employees as persons)*

Skupina triedenia ¹	Hospodársky výsledok pred zdanením ²	Priemerný evidovaný počet zamestnancov ³	z toho THZ ⁴	Rozdiel zamestnanci minus THZ ⁵	Obstarané investície spolu ⁶	Zahranič. kapitál ⁷	Závazky voči prvovýrobe ⁸
Podniky BEZ zahr.kapit.spolu, v tom: ⁹	38	21 580	3 741	17 839	113	0	49
-ziskové ¹⁰	58	16 337	2 856	13 481	95	0	32
-stratové ¹¹	-20	5 243	885	4 358	17	0	16
-malé ¹²	3	3 696	751	2 945	24	0	9
-stredné ¹³	26	11 155	1 872	9 283	41	0	33
-veľké ¹⁴	8	6 729	1 118	5 611	48	0	7
Podniky SO zahr.kapit., v tom: ¹⁵	63	7 432	2 628	4 804	52	432	42
-ziskové ¹⁰	88	5 796	2 208	3 588	44	313	21
-stratové ¹¹	-25	1 636	420	1 216	8	119	22
-malé ¹²	-4	232	102	130	2	13	1
-stredné ¹³	14	1 822	567	1 255	16	128	22
-veľké ¹⁴	53	5 378	1 959	3 419	34	291	19
Podiel podn. BEZ zahr. kapit. z odvetvia v % ¹⁶	37	74	59	79	68	0	53
Podiel podn.SO zahr. kapit. z odvetvia v % ¹⁷	63	26	41	21	32	100	47
Potrav.odvetvie SR spolu ¹⁸	100	29 012	6 369	22 643	165	432	91

Prameň: Potrav (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, prepočty NPPC-VÚEPP ¹⁹

1/ sorting group, 2/ profit/loss before taxation, 3/ average registered number of employees, 4/ therein: technical and administrative employees, 5/ difference employees – technical and administrative employees, 6/ sourced investments in total, 7/ foreign capital, 8/ obligations to primary production, 9/ enterprises without foreign capital in total, therein, 10/ profitable, 11/ loss-making, 12/ small, 13/ medium, 14/ large, 15/ enterprises with foreign capital in total, therein, 16/ share of enterprises without foreign capital of the sector (in %), 17/ share of enterprises with foreign capital from the sector (in %), 18/ food industry of the Slovak Republic in total, 19/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

Podielom na počte zamestnancov ako aj na obstaraných investíciách vo výške okolo 70 % prevažujú podniky bez zahraničného kapitálu (tab. č. 4).

Tab. 5. Ekonomicko-sociálne ukazovatele v percentuálnom vyjadrení (v %)
Economic and social indicators in percentage terms (%)

Skupina triedenia ¹	Priemerný evidenčný počet zamestnancov ²	z toho THZ ³	Rozdiel zamestnanci-THZ ⁴	Obstarané investície spolu ⁵	Zahranič. kapitál ⁶	Závazky voči prvovýrobe ⁷
Podniky BEZ zahr.kapit.spolu, v tom: ⁸	100	100	100	100	-	100
-ziskové ⁹	76	76	76	85	-	66
-stratové ¹⁰	24	24	24	15	-	34
-malé ¹¹	17	20	17	21	-	18
-stredné ¹²	52	50	52	36	-	69
-veľké ¹³	31	30	31	43	-	14
Podniky SO zahr.kapit. spolu, v tom: ¹⁴	100	100	100	100	100	100
-ziskové ⁹	78	84	75	85	72	49
-stratové ¹⁰	22	16	25	15	28	51
-malé ¹¹	3	4	3	4	3	3
-stredné ¹²	25	22	26	30	30	52
-veľké ¹³	72	75	71	66	67	45

Prameň: Potravný (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, prepočty NPPC-VÚEPP ¹⁴

1/ sorting group, 2/ average registered number of employees, 3/ therein: technical and administrative employees, 4/ difference employees – technical and administrative employees, 5/ sourced investments in total, 6/ foreign capital, 7/ obligations to primary production, 8/ enterprises without foreign capital in total, therein, 9/ profitable, 10/ loss-making, 11/ small, 12/ medium, 13/ large, 14/ Source: report Potravný (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

Podielom na záväzkoch voči prvovýrobe sú tieto dve skupiny podnikov (bez a so zahraničným kapitálom) pomerne vyrovnané. V skupine podnikov podľa veľkosti počtu zamestnancov má najväčší podiel na záväzkoch voči prvovýrobe skupina stredných podnikov bez zahraničného kapitálu (podiel malých a veľkých podnikov je nižší ako 20 %) , kým v podnikoch so zahraničným kapitálom sú to tak stredné (52 %) ako aj veľké (45 %) podniky (t.j. vyrovnaný podiel, malé podniky len 3 %); (tab. č. 5).

Ekonomická efektívnosť z celospoločenského hľadiska

V roku 2014 spoločensky najefektívnejšie pracovala skupina veľkých podnikov bez zahraničného kapitálu (Y). Druhou a tretou najlepšou v poradí boli skupiny ziskových podnikov so zahraničným kapitálom a veľkých podnikov so zahraničným kapitálom.

Tab. 6. Skupiny triedenia potravinárskeho priemyslu SR za rok 2014; ekon. efektívnosť z celospoločenského hľadiska*Sorting groups of food industry in the Slovak Republic for the year 2014; economic efficiency from societal aspect*

Skupiny triedenia podnikov potravin. priemyslu SR ¹	Podiel pridanej hodnoty na výnosoch v € ²	Produktivita práce z pridanej hodnoty v € ³	Produktivita celkového kapitálu v € ⁴	Z1	Z2	Z3	Y	Por. č.
- veľké podniky bez zahranič. kapitálu ⁵	0,19	20 756	1,57	1,23	1,23	1,40	3,86	1.
- ziskové podniky so zahranič. kapitálom ⁶	0,20	44 955	1,62	0,97	0,94	0,49	2,39	2.
- veľké podniky so zahranič. kapitálom ⁷	0,20	37 006	1,86	1,01	0,33	0,96	2,30	3.
- ziskové podniky bez zahranič. kapitálu ⁸	0,19	19 235	1,38	0,71	0,72	0,42	1,85	4.
- podniky so zahranič. kapitálom spolu ⁹	0,16	37 759	1,56	0,42	0,39	0,38	1,18	5.
- podniky bez zahranič. kapitálu spolu ¹⁰	0,18	17 818	1,33	0,28	0,24	0,16	0,68	6.
- stredné podniky so zahranič. kapitálom ¹¹	0,11	41 205	1,45	-0,40	0,65	0,17	0,42	7.
- stredné podniky bez zahranič. kapitálu ¹²	0,17	16 910	1,30	-0,06	-0,07	0,02	-0,11	8.
- malé podniky so zahranič. kapitálom ¹³	0,12	28 154	0,51	-0,22	-0,35	-1,68	-2,24	9.
- malé podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁴	0,16	15 211	1,06	-0,61	-0,64	-1,21	-2,45	10.
- stratové podniky so zahranič. kapitálom ¹⁵	0,05	12 267	1,40	-1,36	-1,57	0,06	-2,87	11.
- stratové podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁶	0,15	13 404	1,17	-1,27	-1,25	-0,64	-3,15	12.

Prameň: Potrav (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty ¹⁷

1/ Sorting groups of food industry in the Slovak Republic, 2/ share of value added on revenues, 3/ labour productivity from value added, 4/ productivity from total capital, 5/ large enterprises without foreign capital, 6/ profitable enterprises with foreign capital, 7/ large enterprises with foreign capital, 8/ profitable enterprises without foreign capital, 9/ enterprises with foreign capital in total, 10/ enterprises without foreign capital in total, 11/ medium enterprises with foreign capital, 12/ medium enterprises without foreign capital, 13/ small enterprises with foreign capital, 14/ small enterprises without foreign capital, 15/ loss-making enterprises with foreign capital, 16/ loss-making enterprises without foreign capital, 17/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

Najnižšiu efektívnosť z celospoločenského hľadiska v roku 2014 (v poradí) dosiahla skupina stratových podnikov bez zahraničného kapitálu, ďalej skupina stratových podnikov so zahraničným kapitálom a malých podnikov bez zahraničného kapitálu (tab. č. 6).

Ekonomická efektívnosť zo súkromnovlastníckeho hľadiska

S prihliadnutím na ukazovatele vyjadrujúce súkromnovlastnícke hľadisko, najefektívnejšie v roku 2014 hospodárila skupina ziskových podnikov so zahraničným kapitálom, nasledovaná skupinami veľkých podnikov so zahraničným kapitálom a ziskových podnikov bez zahraničného kapitálu.

Tab. 7. Skupiny triedenia potravinárskeho priemyslu SR za rok 2014; ekon. efektívnosť zo súkromnovlastníckeho hľadiska*Sorting groups of food industry in the Slovak Republic for the year 2014; economic efficiency from private ownership aspect*

Skupiny triedenia podnikov potravinárskeho priemyslu SR ¹	Podiel pridanej hodnoty na výnosoch v € ²	Finančná produktivita práce v € ³	Produkt i-vita celkové -ho kapitálu v € ⁴	Ren - tabi -lita vlas t.im ania v € ⁵	Zisko -vosť v € ⁶	Z1	Z2	Z3	Z4	Z5	Y	Por. č.
- veľké podniky bez zahranič. kapitálu ⁷	0,20	3,14	1,62	0,21	0,07	0,97	0,91	0,49	0,92	1,02	4,31	1.
- ziskové podniky so zahranič. kapitálom ⁸	0,20	2,73	1,86	0,22	0,05	1,01	0,43	0,96	1,00	0,81	4,20	2.
- veľké podniky so zahranič. kapitálom ⁹	0,19	2,25	1,38	0,11	0,03	0,71	0,92	0,42	0,82	0,91	3,78	3.
- ziskové podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁰	0,19	2,15	1,57	0,05	0,01	1,23	0,55	1,40	0,26	0,15	3,59	4.
- podniky so zahranič. kapitálom spolu ¹¹	0,16	2,76	1,56	0,11	0,04	0,42	0,46	0,38	0,41	0,54	2,21	5.
- podniky bez zahranič. kapitálu spolu ¹²	0,18	2,09	1,33	0,06	0,02	0,28	0,30	0,16	0,38	0,35	1,47	6.
- stredné podniky so zahranič. kapitálom ¹³	0,17	2,07	1,30	0,08	0,02	-0,06	0,22	0,02	0,53	0,57	1,27	7.
- stredné podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁴	0,11	2,93	1,45	0,05	0,02	-0,40	0,66	0,17	0,07	0,28	0,78	8.
- malé podniky so zahranič. kapitálom ¹⁵	0,16	2,01	1,06	0,03	0,01	-0,61	-0,02	-1,21	0,11	0,05	-1,66	9.
- malé podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁶	0,12	1,97	0,51	-0,09	-0,07	-0,22	-0,47	-1,68	-0,70	-1,11	-4,17	10.
- stratové podniky so zahranič. kapitálom ¹⁷	0,05	1,07	1,40	-0,20	-0,06	-1,36	-1,53	0,06	-1,29	-1,00	-5,12	11.
- stratové podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁸	0,15	1,59	1,17	-0,18	-0,04	-1,27	-1,67	-0,64	-1,72	-1,68	-6,98	12.

Prameň: Potrav (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty ¹⁹

1/ Sorting groups of food industry in the Slovak Republic, 2/ share of value added on revenues, 3/ financial labour productivity, 4/ productivity of total capital, 5/ assets rentability, 6/ profitability, 7/ large enterprises without foreign capital, 8/ profitable enterprises with foreign capital, 9/ large enterprises with foreign capital in total, 10/ profitable enterprises without foreign capital in total, 11/ enterprises with foreign capital, 12/ enterprises without foreign capital, 13/ medium enterprises with foreign capital, 14/ medium enterprises without foreign capital, 15/ small enterprises with foreign capital, 16/ small enterprises without foreign capital, 17/ loss-making enterprises with foreign capital, 18/ loss-making enterprises without foreign capital, 19/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

Najmenej efektívne zo súkromnovlastníckeho hľadiska sa darilo skupine stratových podnikov bez zahraničného kapitálu, ale tiež skupine stratových podnikov so zahraničným kapitálom a skupine malých podnikov so zahraničným kapitálom (tab. č. 7).

Triedenie skupín podľa ekonomickej bonity

Z hľadiska schopnosti ekonomicky prežiť (dodržať svoje záväzky) v roku 2014 a z hľadiska poradia bola najlepšia skupina ziskových podnikov bez zahraničného kapitálu, nasledovali stredné podniky so zahraničným kapitálom a stredné podniky bez zahraničného kapitálu. Z hľadiska usporiadania podľa ekonomickej bonity najhoršie hospodárili stratové podniky bez zahraničného kapitálu, malé podniky so zahraničným kapitálom, malé podniky bez zahraničného kapitálu, veľké podniky so zahraničným kapitálom a stratové podniky so zahraničným kapitálom.

Tab. 8. Skupiny triedenia potravinárskeho priemyslu SR za rok 2014 podľa ekonomickej bonity*Sorting groups of food industry in the Slovak Republic for the year 2014 by creditworthiness*

Skupiny triedenia podnikov potravin. priemyslu SR ¹	Pohotovú likviditu v € ²	Ukazovateľ samofinancovania v € ³	Ukazovateľ tokového zadĺženia v € ⁴	Z1	Z2	Z3	Y	Por. č.
- ziskové podniky bez zahranič. kapitálu ⁵	1,40	0,43	4,69	0,98	0,94	0,53	2,45	1.
- stredné podniky so zahranič. kapitálom ⁶	1,04	0,57	5,43	1,03	1,40	-0,10	2,33	2.
- stredné podniky bez zahranič. kapitálu ⁷	1,29	0,41	6,08	0,57	0,68	0,45	1,70	3.
- veľké podniky bez zahranič. kapitálu ⁸	1,29	0,40	6,04	0,57	0,43	0,45	1,45	4.
- ziskové podniky so zahranič. kapitálom ⁹	0,99	0,52	2,73	0,63	0,63	0,11	1,36	5.
- podniky so zahranič. kapitálom spolu ¹⁰	0,90	0,50	4,25	0,02	0,31	-0,01	0,33	6.
- podniky bez zahranič. kapitálu spolu ¹¹	1,21	0,39	6,30	0,27	0,35	0,43	0,19	7.
- stratové podniky so zahranič. kapitálom ¹²	0,70	0,43	-14,10	-1,45	-0,57	1,37	-0,65	8.
- veľké podniky so zahranič. kapitálom ¹³	0,82	0,45	3,26	-0,57	-0,36	0,07	-0,86	9.
- malé podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁴	0,93	0,33	7,48	-0,81	-0,60	0,36	-1,05	10.
- malé podniky so zahranič. kapitálom ¹⁵	0,95	0,40	23,40	0,36	-1,09	-1,45	-2,18	11.
- stratové podniky bez zahranič. kapitálu ¹⁶	0,80	0,27	41,77	-1,32	-1,45	-1,79	-4,55	12.

Prameň: Potravn (MPRV SR) 1-01, CD MPRV SR, NPPC-VÚEPP, vlastné prepočty ¹⁷

1/ Sorting groups of food industry in the Slovak Republic, 2/ cash liquidity, 3/ self-financing indicator, 4/ cash flow indebtedness indicator, 5/ profitable enterprises without foreign capital, 6/ medium enterprises with foreign capital, 7/ medium enterprises without foreign capital, 8/ large enterprises without foreign capital, 9/ profitable enterprises with foreign capital, 10/ enterprises with foreign capital in total, 11/ enterprises without foreign capital in total, 12/ loss-making enterprises with foreign capital, 13/ large enterprises with foreign capital, 14/ small enterprises without foreign capital, 15/ small enterprises with foreign capital, 16/ loss-making enterprises without foreign capital, 17/ Source: report Potravn (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic) 1-01, database of MARD SR, NAFC-RIAFE, calculations of NAFC-RIAFE

Predpokladaná hypotéza, že zahraničný kapitál ovplyvní ekonomickú efektívnosť a bonitu podnikov potravinárskeho priemyslu sa vo výraznej miere v roku 2014 nepotvrdila, nakoľko aj niektoré skupiny potravinárskych podnikov bez zahraničného kapitálu dosiahli porovnateľné, resp. lepšie výsledky v porovnaní so skupinami podnikov so zahraničným kapitálom (tab. č. 8).

Záver

Zahraničný kapitál sa nachádzal v 9,4 % potravinárskych podnikoch, ktorý sa na ich základnom imaní podieľal 50,3 %. Najvyšší podiel zahraničného kapitálu na základnom imaní bol v škrobárenskom priemysle, naopak, v mäsovom, mlynskom, mraziarskom a rybnom priemysle zahraničný kapitál absentuje.

Najlepšia skupina podnikov, po zohľadnení výsledkov efektívnosti a súčasne aj výsledkov ekonomickej bonity, bola za rok 2014 skupina ziskových podnikov bez zahraničného kapitálu. Napriek tomu, že veľké podniky so zahraničným kapitálom hospodárili efektívne, tak zo spoločenského ako vlastníckeho hľadiska, ich ekonomická bonita bola nižšia, nakoľko nemali dostatočnú platobnú schopnosť, t.j. pohotovú likviditu na úhradu krátkodobých

záväzkov. V každom z troch použitých výpočtov (z celospoločenského hľadiska, súkromnovlastníckeho hľadiska, ekonomickej bonity) sa najhoršie umiestnili stratové podniky bez zahraničného kapitálu.

Vplyv zahraničného kapitálu na ekonomickú efektívnosť skupín potravinárskych podnikov sa podľa skúmanej hypotézy za rok 2014 nepotvrdil. Nemožno jednoznačne povedať, že podniky so zahraničným kapitálom hospodárili efektívnejšie ako podniky bez zahraničného kapitálu.

Literatúra

- [1] Belešová, S.: Faktory prostredia v potravinárskom odvetví SR. Štúdia č. 137/2008, vydal VÚEPP, Bratislava, 2008, ISBN 978-80-8058-482-5
- [2] Blaas, G.: Poľnohospodárstvo a potravinárstvo Slovenska z hľadiska prechodu k vyššiemu štádiu rozvoja, Ekonomický ústav SAV, edícia Working Papers č. 52, ISSN 1337-5598 (elektronická verzia);
http://ekonom.sav.sk/uploads/journals/238_blaas_vo_worde1.pdf
- [3] Chajdiak, J.: Ekonomická analýza stavu a vývoja firmy. Bratislava 2004, ISBN 80-85659-32-8, s. 353
- [4] Chrastinová, Z. a kol.: Ekonomická efektívnosť poľnohospodárskej a potravinárskej výroby vo vzťahu k podpornej politike EÚ, výskumná správa, november 2015
- [5] Matošková, D. a kol.: Prieřezové charakteristiky súčasného agropotravinárskeho dodávateľského reťazca s akcentom na komodity živočíšneho pôvodu, výskumná správa (2010)
- [6] Matošková, D.- Belešová, S.- Borecká, S. - Krížová, S.-Jamborová, M. , Vertikálna koordinácia a integrácia dodávateľsko-odberateľského reťazca; výskumná správa (2011)
- [7] Matošková, D.- Belešová, S.- Krížová, S.- Jamborová, M. - Gálik, J. - Meravá, E.- Šajbidorová, V.: Distribúcia ziskov v potravinovej vertikále, výskumná správa (2012)
- [8] Swinnen, B. - Božík, M. – Blaas, G.: Trhové väzby v agropotravinárskom sektore Slovenskej republiky, Svetová banka, oddelenie pre environmentálne a sociálne udržateľný rozvoj, Región Európa a stredná Ázia, pracovný dokument č. 43, rok 2006, USA, ISBN 80-89244-02-5
- [9] Výročná správa NBS, rok 1995;
https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/Vyrocnasprava/VSNBS95.pdf

Došlo 22. 12. 2016

Ing. Svetlana BELEŠOVÁ

NPPC - Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 58243 295 e-mail svetlana.belesova@vuepp.sk

Dagmar Matošková - Mária Jamborová - Jozef Gálik

Trh s hydinovým mäsom a jeho prognóza do roku 2020

Poultry market and its prognosis until the year 2020

Abstract The article focus on supply and buyer chain analysis of poultry in the term 2011-2015 and on situation prognosis on Slovak market up to the year 2020. The emphasis is put on development of production, consumption and foreign trade. State of primary sector is assessed based on slaughter poultry sales including slaughter of own breeding and poultry consumption at farm. Within poultry industry it evaluates development of relevant economic indicators and use of production capacities. Part of solution is analysis of selected competitiveness indicators. Analysis resulted that since 2015 the poultry production exceeds domestic consumption. This trend will also maintain in forecasted period thereby creation of preconditions for export growth abroad and competitiveness improvement on domestic and foreign markets.

Key words agricultural and food market – poultry – production – consumption – import – export - competitiveness

Abstrakt Príspevok sa zameriava na analýzu dodávateľsko-odberateľského reťazca hydinového mäsa v období rokov 2011-2015 a prognózu situácie na slovenskom trhu do roku 2020. Akcent kladie na vývoj produkcie, spotreby a zahranično-obchodnej výmeny. Stav primárneho sektora sa posudzuje na základe predaja jatočnej hydiny, vrátane porážok z vlastného chovu a spotreby hydiny na farme. V rámci hydinárskeho priemyslu hodnotí vývoj relevantných ekonomických ukazovateľov a využitie výrobných kapacít. Súčasťou riešenia je analýza vybraných ukazovateľov konkurencieschopnosti. Z analýzy vyplynulo, že produkcia hydinového mäsa od roku 2015 prevyšuje domácu spotrebu. Tento trend sa zachová aj v prognózovanom období, čím sa vytvoria predpoklady pre rast vývozu do zahraničia a zlepšenie konkurencieschopnosti na domácich a zahraničných trhoch.

Kľúčové slová agropotravinársky trh – hydinové mäso – produkcia – spotreba – dovoz -vývoz - konkurencieschopnosť

Chov hydiny má na Slovensku dlhodobé tradície. Masívne investície do modernizácie výrobných zariadení a prevádzkových priestorov, špičkový genetický materiál, zdravotne spôsobilé krmivá a kvalitná zootechnika pod stálym dohľadom veterinárnej kontroly sú podľa Únie hydínarov Slovenska zárukou toho, že zo slovenských chovov a porážkarní sa produkuje vysokokvalitné a zdravotne bezpečné hydinové mäso, ktoré je súčasťou zdravej a nutrične vyváženej výživy. O kvalite slovenskej hydiny svedčí fakt, že v roku 2015 dostal hydinársky priemysel najvyšší počet udelených ocenení Značka kvality SK. Na základe uvedených

skutočností sa utvorili kvalitatívne predpoklady pre odbyt hydínového mäsa na domácom a zahraničnom trhu.

Pre udržanie dostatočného produkčného zázemia a prijateľnej miery sebestačnosti v produkcii jatočnej hydiny je nutné zohľadniť ekonomické aspekty chovu hydiny, jej spracovania a odbytu, identifikovať konkurencieschopnosť Slovenska v hydínovom mäse na domácom a zahraničnom trhu a na základe uvedenej analýzy prijať adekvátne opatrenia. Problematika týkajúca sa hodnotenia situácie na agropotravinárskom trhu s hydínou a jej prognóza je exponovaná vo viacerých vedeckých a odborných publikáciách. Ku kľúčovým autorom, ktorí sa uvedenou témou v posledných rokoch zaoberali patrí Matošková, D. (2013-2016), Gálik, J. (2013-2016) a Jamborová (2014-2016).

Predkladaný príspevok vychádza z výsledkov rezortného projektu „Kompetitívnosť slovenských poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov“. Konkrétne ide o výskumnú správu „Fungovanie slovenského trhu s agropotravinárskymi produktmi a špecifiká jeho ponuky“, ktorá sa riešila na Výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva v roku 2016. Tento príspevok bol podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0552.

Metodický postup

Zvolený metodický postup sa odvíjal od vecného zamerania príspevku orientovaného na analýzu slovenského trhu s hydínovým mäsom v období rokov 2011-2015 a jeho prognózu do roku 2020. Splnenie cieľa sa zabezpečilo analýzou, syntézou a komparáciou údajov, ktoré sa spracovali do tabuľkovej, grafickej a textovej podoby a expertnými odhadmi.

Informačnou platformou pre analýzu slovenského trhu boli údaje zo ŠÚ SR z NPPC-VÚEPP (vlastné analýzy, databázy, výskumné úlohy a situačné a výhľadové správy) a PPA-SR. K informačným zdrojom patria tiež údaje a poznatky podnikateľskej sféry, pracovníkov MPRV SR a Únie hydínárov Slovenska k relevantným témam súvisiacim so zameraním riešenia.

Predkladaná prognóza slovenského trhu bola vykonaná za predpokladu oživenia slovenskej ekonomiky, nízkej miery inflácie, rastu reálnych príjmov obyvateľstva a dopytu po slovenských potravinách. Počíta s ukončením hospodárskych sankcií voči Ruskej federácii. Neberie do úvahy nepredvídateľné zmeny v produkcii krmív spôsobené prudkými výkyvmi počas a epidémiami hospodárskych zvierat. Ďalej nepočíta s cenovou volatilitou agrárnych komodít a energií a ani s rizikami globálneho vývoja, ku ktorým patria geopolitické krízy, zmeny v disponibilite prírodných zdrojov, prírodné a vojnové katastrofy.

a) Porovnateľná cenová hladina (CPL)

$$CPL = \frac{Pd}{Pf}$$

Pd - cena výrobcu (spracovateľa) komodity vyprodukovanej v SR,

Pf - cena výrobcu (spracovateľa) komodity vyprodukovanej inde ako v SR.

- Ak $CPL \leq 1,15$, ide o cenovú konkurencieschopnosť na domácom trhu.
- Ak $CPL \leq 0,85$, ide o cenovú konkurencieschopnosť na zahraničných trhoch.

b) Sebestačnosť agropotravinárskych komodít na slovenskom trhu

- sebestačnosť = (produkcia / spotreba) * 100

c) Lafayov index

$$LFI_j^i = \left(\frac{X_j^i - M_j^i}{X_j^i + M_j^i} - \frac{\sum_{j=1}^N (X_j^i - M_j^i)}{\sum_{j=1}^N (X_j^i + M_j^i)} \right) * \frac{X_j^i + M_j^i}{\sum_{j=1}^N (X_j^i + M_j^i)} * 100$$

X_{ij} – export krajiny „i“ v komoditnej skupine „j“

M_{ij} – import krajiny „i“ v komoditnej skupine „j“

N – počet analyzovaných komoditných skupín

$LFI > 1$ existencia komparatívnej výhody

$LFI < 1$ komparatívna výhoda neexistuje (Zaghini, A., 2005).

Vlastná práca

Chov jatočnej hydiny

Pre chov hydiny Slovensko disponuje dostatočnou krmovinou základňou, pričom podľa Únie hydinárov Slovenska (ÚHS) v rámci EÚ patríme medzi špičkových chovateľov jatočnej hydiny z hľadiska kvalitatívnych parametrov, čo je významným konkurenčným faktorom z hľadiska umiestnenia našej produkcie nielen na domácich, ale aj na zahraničných trhoch. V roku 2015 sa chovom hydiny zaoberalo 401 subjektov, ich počet v porovnaní s rokom 2011 klesol o 3,8 %. Stav jatočnej hydiny v období rokov 2011-2015 varioval, pričom v porovnaní hraničných rokov uvedeného obdobia vzrástol o 12,8 %. Údaje o počte hydiny môžu byť v priebehu roka značne premenlivé vzhľadom na krátky čas výkrmu hydiny. Z uvedeného dôvodu sú štatisticky výpovednejšie informácie o produkcii, resp. predaji živej hydiny, ktorý v období rokov 2011-2015 vzrástol o 13,6 %. Vzhľadom na predpokladanú stabilizáciu, resp. pozitívny vývoj odvetvia, v nasledujúcom období pri predaji hydiny naďalej očakávame rastúci trend. Najvýkonnejšou kategóriou z hľadiska predaja sú kurčatá, ktorých podiel na celkovom predaji jatočnej hydiny je viac ako 90%-ný. Konkrétne údaje o predaji živej jatočnej hydiny a jej jednotlivých druhov (vrátane prognózy do roku 2020) sú uvedené v tab. 1.

Tab. 1: Vývoj a prognóza predaja jatočnej hydiny z prvovýroby v živej hmotnosti (t)
Development and prognosis of slaughter poultry sales from primary production in live weight (tons)

Komodita ¹	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2020	2015/11	2020/15
Hydina spolu ²	83 895	82 979	84 906	91 426	95 295	101 000	103 700	113,6	108,8
- kurčatá ³	78 328	77 079	78 725	83 907	88 433	93 700	95 065	112,9	107,5
- morky ⁴	954	1 220	1 243	1 331	1 220	1 360	1 513	127,9	124,0
- kačice ⁵	30	68	58	80	71	70	94	234,4	131,7
- husi ⁶	34	39	38	73	72	70	83	214,1	114,6
- sliepky ⁷	4 549	4 512	4 842	6 035	5 499	5 800	6 947	120,9	126,3

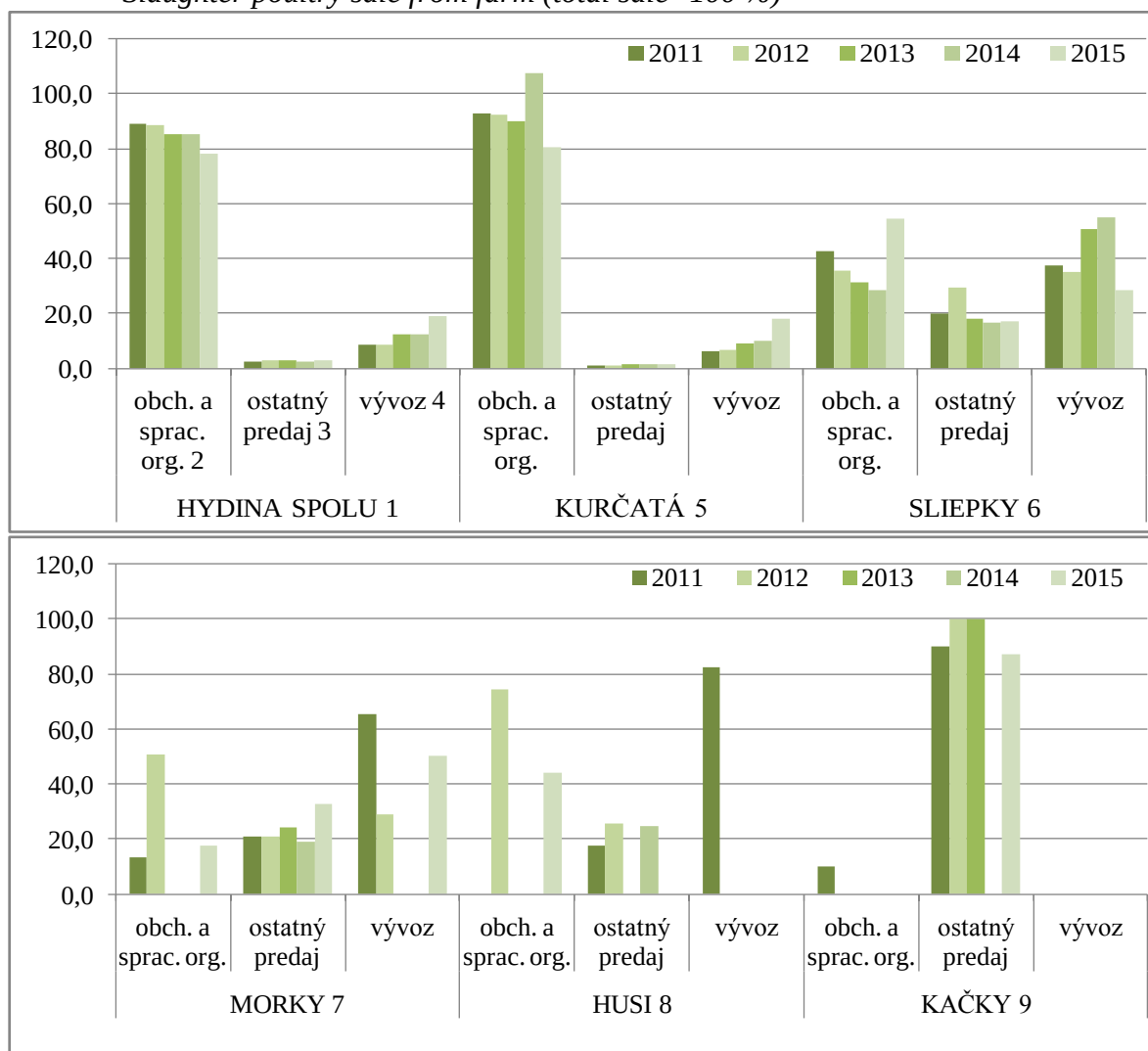
Prameň: ŠÚ SR (2011-2015); NPPC-VÚEPP (2016, 2020 odhad a prognóza)⁸

1/ commodity, 2/ poultry in total, 3/ chickens, 4/ turkeys, 5/ ducks, 6/ geese, 7/ hens, 8/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic (2011-2015), National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics (2016, 2020 estimation and prognosis)

Čo sa týka **použitia hydiny na farmách** (graf 1), prevažnú časť produkcie chovateľa predávajú obchodným a spracovateľským organizáciám, podstatne menšiu časť produkcie hydiny vyvezú priamo do zahraničia a zvyšok predávajú priamo na trhoch, vo vlastnej predajni, súkromníkom a organizáciám (napr. školy, domovy a iné organizácie verejného stravovania) pre ich vlastnú spotrebu. Chovatelia majú možnosť hydinu poraziť na vlastných bitúnkoch.

Uvedené skutočnosti platia pre celkový predaj hydiny vo všeobecnosti. Pri jednotlivých kategóriách môže dôjsť k preskupeniu dominancie cieľových odberateľov. Napríklad, pri kačiciach dominuje priamy (ostatný) predaj. V období rokov 2011-2015 sa objem predaja obchodným a spracovateľským organizáciám (vrátane dodanej hydiny na vlastné bitútky) prakticky nezmenil, avšak o 35,6 % vzrástol objem ostatného predaja (predaj súkromníkom, zamestnancom, členom pre vlastnú potrebu, predaj na trhoch a podobne). Chovatelia svoju produkciu realizovali aj prostredníctvom priameho vývozu živej jatočnej hydiny (bez ďalšieho sprostredkovateľa), ktorý sa od roku 2011 zvýšil 2,5-násobne.

Graf. 1: Predaj jatočnej hydiny z farmy (celkový predaj = 100 %)
Slaughter poultry sale from farm (total sale=100 %)

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VÚEPP¹⁰

1/ poultry in total, 2/ trading and processing companies, 3/ other sale, 4/ export, 5/ chickens, 6/ hens, 7/ turkeys, 8/ geese, 9/ ducks, 10/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, calculations of National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Tab. 2: Porážky hydiny z vlastného chovu
Poultry slaughters from own breeding

Komodita ¹	Čistá živá hmotnosť (t) ²				
	2011	2012	2013	2 014	2 015
Hydina spolu ³	997 405	150 829	5 682 177	12 286 222	3 827 888
z toho: kurčatá ⁴	951 129	20 134	5 510 635	12 196 676	3 562 749
sliepky ⁵	240	696	5 271	4 301	200 314
morky ⁶	44 938	129 465	165 642	79 845	61 180
husi ⁷	761	221	217	4 273	2 416
kačky ⁸	337	313	407	1 127	845
Počet podnikov* ⁹	16	20	20	27	21

Prameň: Výkaz Poľ; CD MPRV SR; výpočty NPPC-VÚEPP¹⁰

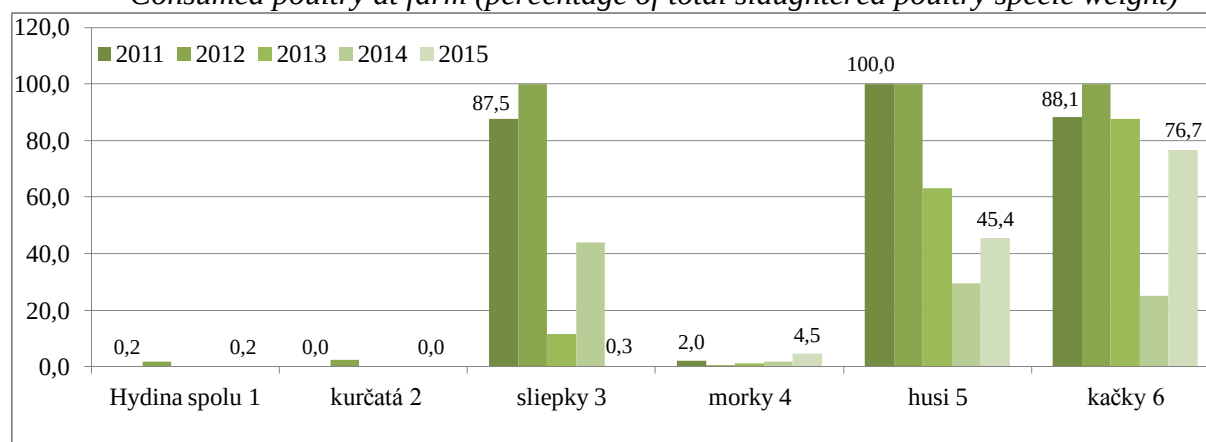
Poznámka: * Počet podnikov uskutočňujúcich porážky hydiny z vlastného chovu¹¹

1/ commodity, 2/ net live weight, 3/ poultry in total, 4/ chickens, 5/ hens, 6/ turkeys, 7/ geese, 8/ ducks
 9/ number of enterprises, 10/ Source: Report Poľ, database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Počet podnikov uskutočňujúcich porážky hydiny z vlastného chovu sa na Slovensku v rokoch 2011-2015 zvýšil na 21, pričom ich čistá živá hmotnosť vzrástla takmer štvornásobne (tab. 2). V rámci sledovanej položky sa porazené kategórie hydiny spotrebujú priamo na farme (spoločné stravovanie a pod.), alebo sa v rámci priameho predaja z dvora ponúknu spotrebiteľom, môže ísť aj o dodávky do podnikov verejného stravovania. Väčšina z nich sa však predá na ďalšie spracovanie. Ako je evidentné z grafu 3, z globálneho hľadiska sa na farme nespotrebuje ani jedno percento zabitej hydiny, avšak pri jednotlivých druhoch hydiny je situácia diferencovaná a v jednotlivých rokoch variuje.

Graf 2: Hydina spotrebovaná na farme (% z celkovej hmotnosti porazeného druhu hydiny)

Consumed poultry at farm (percentage of total slaughtered poultry specie weight)

Prameň: Výkaz Poľ; CD MPRV SR; výpočty NPPC-VÚEPP ⁷

1/ poultry in total, 2/ chickens, 3/ hens, 4/ turkeys, 5/ geese, 6/ ducks, 7/ Source: Report Poľ, database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Pre úspešnú realizáciu produkcie je dôležitý vývoj farmárskych cien **jatočnej hydiny**, ktorý bol v období rokov 2011-2015 variabilný, pričom reagoval na ponuku a dopyt na európskom trhu a čiastočne aj na cenový vývoj obilnín, ktoré sú základnými komponentmi v krmných zmesiach pre hydinu (tab. 3). Pri komparácii hraničných rokov sledovaného obdobia môžeme konštatovať, že v období rokov 2011-2015 na jednej strane ceny jatočných kurčiat (-4,4 %) klesli, na druhej strane ceny jatočných sliepok (+6,6 %) a brojlerových moriek (+3,0 %) zaznamenali opačné tendencie.

Tab. 3: Priemerné farmárske ceny jatočnej hydiny triedy I. (EUR/t jat. hm.)

Average farm prices of slaughter poultry class I (in EUR per ton of slaughter weight)

Ukazovateľ ¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015/11
Kurčatá jatočné ²	912	938	999	923	872	95,6
Sliepky jatočné ³	558	636	605	591	595	106,6
Morky brojlerové ⁴	1 454	1 477	1 479	1 483	1 497	103,0

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VUEPP⁵

1/ indicator, 2/ slaughter chickens, 3/ slaughter hens, 4/ broiler turkeys, 5/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Hydinársky priemysel

Vysoká konkurencia na trhu EÚ a tlak obchodných reťazcov na cenu kuracieho mäsa limituje odbyt slovenských hydinárskych výrobkov na domácom trhu. V prvých troch rokoch sledovaného obdobia náklady prevyšovali výnosy, čo sa adekvátne prejavilo na záporných výsledkoch hospodárenia a ukazovateľoch rentability. Od roku 2014 sa hydinárskemu priemyslu začalo dariť, o čom svedčia pozitívne hospodárske výsledky (tab. 4). Nákladovosť výnosov je pomerne vysoká, v roku 2015 sa na 100 EUR výnosov vynaložilo 98,4 EUR nákladov. V období rokov 2011-2015 hodnota tržieb za vlastné výrobky a služby vzrástla o 12,4 %, pričom **tržby** sa na výnosoch v roku 2015 podieľali 68,2%-ami. Vzostupný trend bol zaznamenaný aj pri **pridanej hodnote** (+40,5 %), ktorá v prepočte na jedného pracovníka vzrástla o štvrtinu. V poslednom roku sledovanej periódy v hydinárskych podnikoch pracovalo 1 844 zamestnancov, čo bolo o 11,6 % viac ako v roku 2011. Zahraničný kapitál sa na základnom imaní v súčasnosti podieľa 71,6 %, v priebehu sledovanej periódy však tento ukazovateľ klesol o 10,5 p.b.

Tab. 4: Vývoj vybraných ekonomických ukazovateľov hydínárskeho priemyslu
Selected economic indicators development of poultry industry

FINANČNÉ UKAZOVATELE (mil. EUR)¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015/11*
Hospodársky výsledok pred zdanením ²	-3,3	-0,7	-0,7	5,5	4,0	-120,9
Náklady spolu ³	258,6	251,8	262,4	236,5	246,4	95,3
Výnosy spolu ⁴	255,2	251,1	261,7	242,0	250,4	98,1
Výroba ⁵	159,4	165,5	174,6	164,1	159,7	100,1
Pridaná hodnota ⁶	24,1	23,9	29,6	31,6	33,9	140,5
Tržby za vlastné výrobky a služby ⁷	151,9	157,4	172,7	174,7	170,8	112,4
Tržby za predaj tovaru ⁸	89,4	74,9	70,2	51,0	67,4	75,3
ANALYTICKÉ UKAZOVATELE⁹						
Nákladovosť výnosov (EUR/100 EUR výnosov) ¹⁰	101,3	100,3	100,3	97,7	98,4	97,1
Rentabilita nákladov (%) ¹¹	-1,3	-0,3	-0,3	2,3	1,6	2,9
Podiel tržieb na výnosoch (%) ¹²	59,5	62,7	66,0	72,2	68,2	8,7
Produktivita práce z PH (tis. EUR) ¹³	14,6	14,9	16,9	17,6	18,4	125,8

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP¹⁴

Poznámka: * %, rozdiel¹⁵

1/ financial indicators (in million EUR), 2/ profit or loss before tax, 3/ costs in total, 4/ revenues in total, 5/ production, 6/ value added, 7/ sales of own products and services, 8/ sales of goods, 9/ analytical indicators, 10/ cost-effectiveness of revenues, 11/ cost-effectiveness, 12/ share of sales to revenues, 13/ labour productivity of value added, 14/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics, 15/ Note: * percentage, difference

Tab. 5: Počet podnikov v hydínárskom priemysle
Number of companies in poultry industry

Ukazovateľ¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015-2011*
Celkom, z toho²:	7	7	9	9	8	+1
Podľa počtu zamestnancov³						
. mikro (0-9) ⁴	0	0	1	2	1	+1
. malé (10-49) ⁵	2	3	2	2	2	0
. stredné (50-249) ⁶	4	3	4	3	3	-1
. veľké (250-viac) ⁷	1	1	2	2	2	+1

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁸

Poznámka: *rozdiel⁹

1/ indicator, 2/ total, thereof, 3/ by number of employees, 4/ micro, 5/ small, 6/ middle, 7/ large, 8/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics, 9/ Note: *difference

Podľa výkazu Potrav (MPRV SR) v roku 2015 na Slovensku spracovávalo hydinu 8 podnikov (tab. 5), pričom od roku 2011 sa sledovaný sektor celkovo rozšíril len o jeden podnikateľský subjekt, pričom zo slovenského trhu odišiel 1 stredný podnik a počet veľkých podnikov sa rozšíril (+1). V súvislosti s počtom podnikov v hydínárskom priemysle je nutné poznamenať, že rezortná štatistika nie je vyčerpávajúca a situáciu komplikuje aj fakt, že hydínové mäso spracovávajú nielen podniky zaradené do hydínárskeho, ale aj mäsového,

konzervárenského a mraziarenského priemyslu. Mnohé z uvedených podnikov nakupujú surovinu z dovozu a hotové výrobky z hydiny označujú ako slovenské.

Využívanie výrobných kapacít v hydínárskom priemysle je vo všeobecnosti nízke, čo negatívne vplýva na efektívnosť výroby (tab. 6). V porovnaní s rokom 2011 bol pozitívny posun zaznamenaný v podstate len pri hydínových výrobkoch, ktorých výrobné kapacity sa ku koncu sledovaného obdobia využívali na 87%. Využívanie výrobných kapacít mrazenej hydiny je v súčasnosti nižšie ako na začiatku sledovaného obdobia.

Tab. 6: Využitie výrobných kapacít v hydínárskom priemysle (%)

Production capacities of poultry industry utilization (in %)

Komodita ¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015-11
Hydina mrazená ²	40,7	44,7	26,7	21,9	19,2	-21,5
Hydina chladená ³	43,1	48,7	45,8	47,1	43,5	0,4
Hydina porc. a delená ⁴	56,1	37,9	49,8	47,9	56,8	0,7
Hydínové výrobky ⁵	76,7	79,2	79,6	96,5	87,0	10,3

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁶

1/ commodity, 2/ frozen poultry, 3/ cooled poultry, 4/ cut and separated poultry, 5/ poultry products, 6/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Snahou hydínárskeho priemyslu je rozširovať výrobu výrobkov s vyššou pridanou hodnotou a potenciálom ich inovácie. Svedčia o tom údaje o vývoji jednotlivých druhov výrobkov v období rokov 2011-2015, z ktorých je zrejmé, že klesá výroba mrazenej a chladenej hydiny a rastie výroba delenej hydiny a hydínových výrobkov. V budúcom období bude objem výroby konkrétnych hydínárskych výrobkov závisieť od stratégie výrobných podnikov. V súlade s prognózovaným rastom produkcie hydínového mäsa na Slovensku a rastom dopytu po domácich potravinách predpokladáme, že v období rokov 2015-2020 mierne vzrastie výroba chladených kurčiat a vyšším tempom výroba deleného hydínového mäsa. Pri výrobe mrazených kurčiat predpokladáme opačné tendencie vzhľadom na rast dopytu po čerstvých potravinách.

Tab. 7: Vývoj a prognóza výroby výrobkov z hydínového mäsa (t)

Development and prognosis of poultry products manufacture

Skutočnosť ¹	Hydina mrazená ²	Hydina chladená ³	Hydina delená ⁴	Hydínové výr. ⁵
2011	18 350	24 517	32 751	8 069
2012	20 136	28 242	22 065	8 272
2013	10 293	19 934	38 517	9 589
2014	7 502	20 563	38 147	12 481
2015	5 813	19 351	44 077	15 241
2020	5 500	20 300	47 700	16 000
2015/2011 (%)	31,7	78,9	134,6	188,9
2020/2015 (%)	94,6	104,9	108,2	105,0

Prameň: Potrav (MPRV SR), výpočty NPPC-VÚEPP⁶

Poznámka: roky 2011-2015-skutočnosť, rok 2020-prognóza⁷

1/ reality, 2/ frozen poultry, 3/ cooled poultry, 4/ separated poultry, 5/ poultry products, 6/ Source: report Potrav (Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic), calculations of the National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics

Celková výroba hydínových výrobkov sa bude zvyšovať (tab. 9), avšak tempo tohto rastu môže byť čiastočne ovplyvnené skutočnosťou, že Svetová zdravotnícka organizácia zaradila spracované mäsové výrobky na zoznam preukázaných karcinogénov. Cesta zlepšenia spotreby mäsových výrobkov je v inovácii trvanlivých tepelne neopracovaných mäsových výrobkov a mäkkých mäsových výrobkov bez použitia dusičnanej soli pri ich príprave, zavedením moderných biotechnologických postupov, hlavne uplatnením probiotických mikrobiálnych kultúr¹. Podľa prieskumu ÚHS slovenskí spracovatelia hydiny, u ktorých je garancia slovenskej suroviny vyrábajú menej ako polovicu slovenských hydínových výrobkov. Zvyšok vyrábajú spracovatelia bravčového a hovädzieho mäsa, ktorí nakupujú hydínovú surovinu zo zahraničia (z Poľska a Brazílie) a následne svoje výrobky ponúkajú do obchodných reťazcov za konkurencieschopnejšie ceny. Z uvedeného dôvodu sa s najväčšou pravdepodobnosťou bude podiel produkcie hydínových výrobkov vyrobených hydínárskym priemyslom postupne znižovať v prospech výrobkov mäsového priemyslu.

Bilancia hydínového mäsa

Z celkovej bilancie hydínového mäsa vyplýva, že v období rokov 2011-2015 sa objem hrubej domácej produkcie zvýšil o 17,0 %, pričom objem celkovej ponuky na domácom trhu klesol o 6 % v dôsledku poklesu dovozu o 24,4 % (tab. 11). Pri poklese domácej spotreby o 28,4 % sa naturálny objem celkového použitia vyvíjal obdobným tempom ako ponuka. Vzhľadom na pretlak dovezeného hydínového mäsa v maloobchodných reťazcoch slovenskí výrobcovia hľadali možnosti uplatnenia sa na zahraničných trhoch, čo sa prejavilo zvýšeným rastom vývozu (+36,6 %). Nepriaznivým je fakt, že v danom čase sa zvýšil podiel živej hydiny na celkovom vývoze hydínového mäsa (zo 40,5 % v roku 2011 na 55,1 % v roku 2015) na úkor vývozu mäsa a produktov z hydiny, ktoré disponujú vyššou pridanou hodnotou. Podiel živej hydiny na dovoze tiež rástol, avšak oveľa miernejším tempom ako pri vývoze (z 14,3 % v roku 2011 na 22,3 % v roku 2015).

K hlavným príčinám oživenia odvetvia, resp. rastu výroby hydínového mäsa patrí pokles cien vstupov v chove hydiny (nízke ceny kŕmnych obilnín) a konkurencieschopnejšie ceny sledovanej komodity na domácom trhu.

Napriek uvedenému je nutné poznamenať, že na pulloch obchodných reťazcov sa v roku 2015 nachádzalo približne 54 % hydínového mäsa z domácej proveniencie, čo je o 2,4 % viac ako v predchádzajúcom roku. Tento podiel sa vo vyspelých krajinách EÚ pohybuje v rozmedzí 60-80 % (informácia ÚHS). Dôvodom sú konkurencieschopnejšie ceny dovezených produktov a tiež nízka úroveň lokálpatriotizmu domácich spotrebiteľov preferujúcich produkty v nižších cenových reláciách bez ohľadu na kvalitu a krajinu pôvodu. Značné rezervy sú aj v zásobovaní zariadení verejného stravovania (reštaurácie, školské jedálne, štátne organizácie) domácim hydínovým mäsom.

¹ Staruch, L., Kajaba, I., Sitárová, T. (2016)

Tab. 8: Bilancia hydínového mäsa (t jat. hm.)*Balance of poultry (tons of slaughter weight)*

Skutočnosť¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015/11
Produkcia ²	72 253	75 940	70 596	73 404	84 509	117,0
Dovoz ³	87 899	77 861	89 498	69 241	66 451	75,6
Vývoz ⁴	55 846	70 087	68 454	69 467	76 311	136,6
Spotreba mäsa ⁵	104 134	82 708	91 341	75 941	74 593	71,6
Prognóza⁶	2016	2017	2018	2019	2020	2020/16
Produkcia ²	92 960	89 242	89 331	89 510	89 690	96,5
Dovoz ³	62 000	62 372	62 996	63 626	64 262	103,6
Vývoz ⁴	77 000	73 150	72 419	72 580	73 100	94,9
Spotreba mäsa ⁵	77 988	78 456	78 691	81 052	81 500	104,5

Prameň: roky 2011-2015 - Hydina a vajcia. Situačná a výhľadová správa. 2012-2015. NPPC-VÚEPP, MPRV SR; roky 2016-2020 - prognóza NPPC-VÚEPP⁷

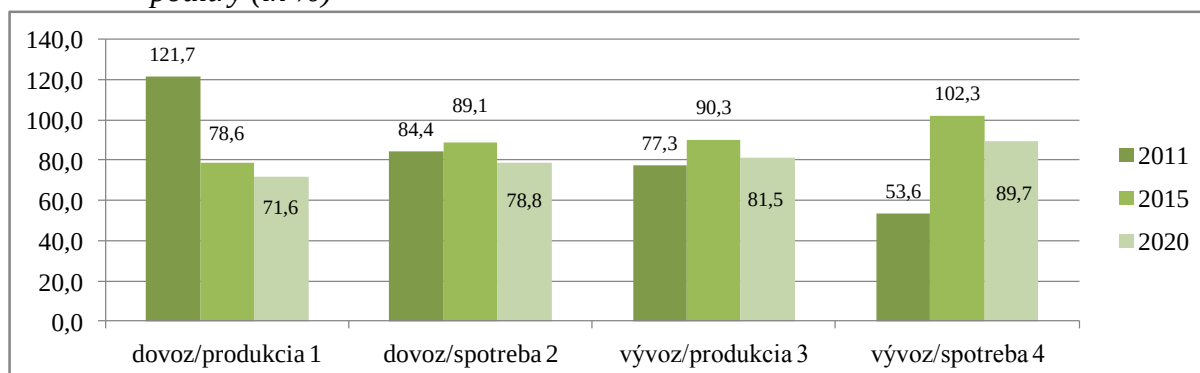
Poznámka: produkcia = hrubá domáca produkcia vrátane hydínarských výrobkov a samozásobenia⁷

A - priemer rokov 2011-2015, B - priemer rokov 2016-2020⁸

1/ reality, 2/ production, 3/ import, 4/ export, 5/ meat consumption, 6/ prognosis, 7/ Source: years 2011-2015 Poultry and eggs. Situation and outlook report 2012-2015, National Agricultural and Food Centre – Research Institute of Agricultural and Food Economics (NAFC-RIAFE), Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, years 2016-2020 – prognosis of NAFC-RIAFE

Na vývoj produkcie v období rokov 2016-2020 bude vplývať viacero faktorov, napr. vývoj cien kŕmnych zmesí a energií, predajná cena hydiny, zdravotná situácia v chove hydiny bez výskytu epidemiologických ochorení, výška podpôr na chov hydiny - schválenie projektov na chov a spracovanie hydiny z PRV, cena dovážaného hydínového mäsa, reštrikcie medzinárodného obchodu a pod. Za predpokladu štandardnej situácie bez výrazných cenových výkyvov na medzinárodných trhoch a pri vzraste domácej spotreby o 4,5 % by v prognózovanom období mohol byť vývoj hrubej produkcie hydínového mäsa pomerne stabilný a pohybovať sa približne na úrovni 89-90 tis. t.

V roku 2011 sa zo Slovenska vyviezlo 55,8 tis. ton hydínového mäsa v prepočte na jatočnú hmotnosť. Tento objem činil 77,3 % objemu domácej výroby a 53,6 % domácej spotreby hydínového mäsa na Slovensku (graf 4). Uvedené podiely sa v sledovanom období výrazne zmenili, nakoľko v roku 2015 sme zo Slovenska vyviezli viac hydínového mäsa ako sme spotrebovali (102,3 % z objemu domácej spotreby) a vývoz činil 90,3 % z domácej výroby. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že vzhľadom na reexporty nie je možné exaktne zistiť, aký bol skutočný objem vyvezeného hydínového mäsa domácej proveniencie. Okrem toho existuje aj možnosť, že časť vyvezenej živej hydiny sa na Slovensko vrátila vo forme hydínových výrobkov. V intenciách „politiky zvyšovania slovenských výrobkov na domácom trhu“ v období rokov 2016-2020 predpokladáme postupnú stabilizáciu vývozu hydínového mäsa zo Slovenska približne na úroveň 73 tis. t, pričom na domácej produkcii sa v roku 2020 bude podieľať 81,5 % a na domácej spotrebe 89,7 %.

Graf 3: Vývoj a prognóza podielov ukazovateľov obchodu na predaji a spotrebe hydínového mäsa (v %)*Development and prognosis of trade indicators share on sale and consumption of poultry (in %)*Prameň: NPPC-VÚEPP⁵

1/ import/production, 2/ import/consumption, 3/ export/production, 4/ export/consumption, 5/ Source: NAFC-RIAFE

V posledných piatich rokoch sa výrazne zmenil podiel dovozu hydínového mäsa na Slovensko na domácej produkcii (zo 121,7 % v roku 2011 na 78,6 % v roku 2015). Zmena podielu dovozu na domácej spotrebe nebola až tak výrazná (z 84,4 % v roku 2011 na 89,1 % v roku 2015). Podľa prognózovaných bilančných prepočtov v roku 2020 dôjde k poklesu sledovaných ukazovateľov, a to pri podiele dovozu na spotrebe na 78,8 % a pri podiele dovozu na produkcii na 71,6 %.

Je reálne predpokladať, že cenová konkurencia hydínového mäsa a tiež ponuka nedostatkových druhov hydínových mias z krajín EÚ (napríklad morčacieho, kačacieho a husacieho) v prognózovanom období udrží objem dovozu hydínového mäsa na Slovensko približne na úrovni 63-64 tis. ton.

Podľa ÚHS sa napriek prijatým opatreniam na náš trh stále dostáva mnoho neoznačeného a neskontrolovaného hydínového mäsa prostredníctvom nelegálnych obchodov, čo môže skresľovať výpočet celkovej spotreby hydínového mäsa na Slovensku, ktorá v prepočte na obyvateľa v období rokov 2011-2015 klesla o 29,1 % (tab. č. 12). V roku 2015 sa na obyvateľa skonzumovalo 14,1 kg hydínového mäsa, čo bolo o 5,8 kg menej ako v roku 2011 a o 0,4 kg menej ako v predchádzajúcom roku. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že na Slovensku klesla aj spotreba bravčového mäsa, aj keď výrazne pomalším tempom ako pri hydínovom mäse. Z uvedeného môžeme dedukovať, že vývoj spotreby hydínového mäsa v poslednom čase ovplyvňujú hlavne zmeny v stravovacích návykoch obyvateľstva a až sekundárne vývoj spotrebiteľských cien a konkurencia bravčového mäsa.

Tab. 9: Vývoj spotreby hydínového mäsa na obyvateľa za rok (kg, %)*Development of poultry consumption per capita and year (kilograms, %)*

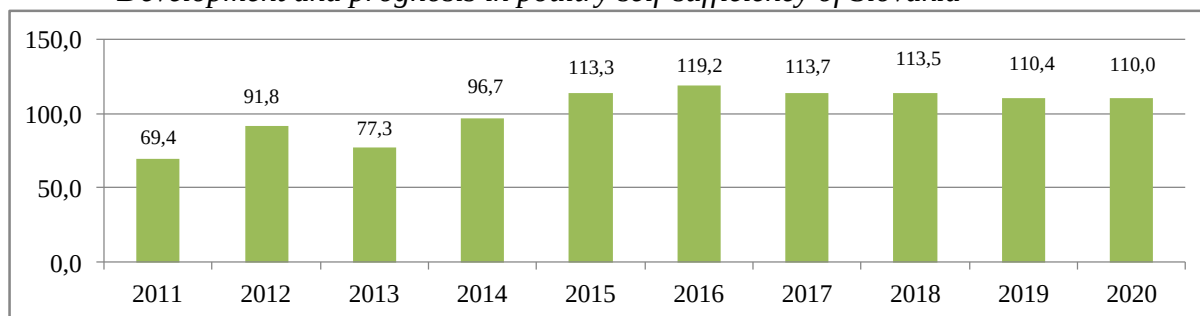
Komodita ¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015/11
Hydina ²	19,9	17,7	16,9	14,5	14,1	70,9

Prameň: ŠÚ SR³Poznámka: Mäso v hodnote na kosti je jatočná mŕtva hmotnosť mäsa, zahŕňa i spotrebu vnútorností⁴.

1/ commodity, 2/ poultry, 3/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, 4/ Note: Meat in bone value is slaughter dead weight and it also includes offal consumption

Adekvátne vývoju domácej produkcie a spotreby sa v jednotlivých rokoch menili aj hodnoty sebestačnosti Slovenska v hydínovom mäse. Z grafu č. 5 je zrejmé, že sledovaný ukazovateľ v období rokov 2011-2015 varioval s výraznou tendenciou nárastu v porovnaní s východiskovým rokom predmetnej analýzy (zo 69,4 % na 113,3 %). Za predpokladu stabilizácie výroby a spotreby je reálne predpokladať, že v posledných dvoch rokoch prognózovaného obdobia sa sebestačnosť ustáli približne na úrovni 110%.

Graf 4: Vývoj a prognóza sebestačnosti Slovenska v hydínovom mäse (%)
Development and prognosis in poultry self-sufficiency of Slovakia

Prameň: NPPC-VÚEPP

Source: NAFC-RIAFE

Zahranično-obchodná výmena

Pri analýze zahraničného obchodu SR s výrobkami hydínárskeho priemyslu sme sa zamerali na rozhodujúce položky, ktoré zásadným spôsobom každoročne ovplyvňujú našu celkovú obchodnú bilanciu. Z dôvodu komplexnosti dopĺňame aj prehľad zahraničného obchodu o suroviny pre hydínársky priemysel (živá hydina a vtáacie vajcia).

Základnou surovinou pre hydínársky priemysel je **živá hydina**, ktorej hodnota vývozu sa v období rokov 2011-2015 zvýšila o 8,6 %. Hodnota dovozu živej hydiny sa zvýšila intenzívnejšie, a to o 24,5 %. Predmetný priemysel spracováva aj **vtáacie vajcia v škrupine**, s ktorými (podobne ako so živou hydinou) dlhodobo dosahujeme kladnú obchodnú bilanciu.

Zahraničná obchodná výmena Slovenska s výrobkami hydínárskeho priemyslu sa v rokoch 2011-2015 pri vývoze zintenzívnila. Svedčí o tom fakt, že o 39,5 % sa zvýšili finančné objemy ich vývozu. Naopak, hodnota dovozu klesla o 27,9 % za súčasného poklesu negatívneho salda obchodnej bilancie z -93,6 mil. EUR na -11,3 mil. EUR, t.j. o 87,9 %. Na celkovom zahraničnom obchode hydínárskeho priemyslu sa najviac podieľa hydínové mäso, ktorého podiel na vývoze v roku 2015 činil 64,8 % a na dovoze 78,7 %. Vývoz **hydínových drobov** a obchod so **spracovanými vajcami** je z uvedeného hľadiska zanedbateľný.

Zahraničný obchod SR s **hydínovým mäsom** sa vzhľadom na stravovacie návyky obyvateľstva v prevažnej miere orientuje na kurence. Napriek veľkým prepravným vzdialenostiam, významnú pozíciu na svetovom trhu s lacnejším mäsom zaujala Brazília, ktorá expandovala aj na trh EÚ. Z okolitých krajín majú najvyššiu nadprodukciu hydínového mäsa Poľsko a Maďarsko, pričom jej značná časť smeruje k slovenským spotrebiteľom. Z konkrétnych údajov colnej štatistiky vyplýva, že v období rokov 2011-2015 o 1,8 % klesla

hodnota vývozu a o 21 % hodnota dovozu hydinového mäsa, pričom hodnota negatívneho salda obchodnej bilancie sa znížila o polovicu. Výrazne pozitívnu bilanciu v obchode so surovinami dosahujeme na úkor negatívnej bilancie so spracovanými produktmi, t.j. suroviny nespracujeme u nás, ale následne dovážame hotové výrobky.

Tab. 10: Zahraničný obchod s výrobkami hydinárskeho priemyslu vrátane surovinovej základne (tis. EUR)

Foreign trade with products of poultry industry including raw material basis

Ukazovateľ ¹	2011	2012	2013	2014	2015	2015/11
	VÝVOZ ²					
SUROVINY celkom ³	61 025	80 976	68 277	64 473	65 796	107,8
z toho: Živá hydina ⁴	34 823	44 905	42 356	37 528	37 834	108,6
Vtáčie vajcia v škrupine ⁵	26 201	36 071	25 922	26 945	27 962	106,7
HYDINÁRSKY PRIEMYSEL celkom⁶	83 373	101 807	96 612	119 533	116 296	139,5
z toho: Hydinové mäso ⁷	76 545	92 895	85 492	83 754	75 399	98,5
Ostatné mäso a droby ⁸	302	305	465	2 999	3 476	1 151,9
Vtáčie vajcia sušené ⁹	332	261	833	347	1 466	441,4
Konzervy z hydinového mäsa ¹⁰	6 011	7 996	9 598	23 936	26 836	446,5
DOVOZ ¹¹						
SUROVINY celkom ³	38 573	45 829	38 777	33 702	35 841	92,9
z toho: Živá hydina ⁴	25 018	30 433	25 401	28 997	31 136	124,5
Vtáčie vajcia v škrupine ⁵	13 555	15 395	13 377	4 705	4 706	34,7
HYDINÁRSKY PRIEMYSEL celkom⁶	176 960	154 738	149 360	148 302	127 590	72,1
z toho: Hydinové mäso ⁷	127 032	120 287	115 218	120 937	100 381	79,0
Ostatné mäso a droby ⁸	10 355	3 307	1 389	2 855	2 374	22,9
Vtáčie vajcia sušené ⁹	3 855	4 820	8 079	5 406	5 695	147,7
Konzervy z hydinového mäsa ¹⁰	31 273	21 167	19 909	14 617	15 248	48,8
SALDO ¹²						
SUROVINY celkom ³	22 451	35 147	29 500	30 771	29 954	133,4
z toho: Živá hydina ⁴	9 805	14 472	16 955	8 531	6 698	68,3
Vtáčie vajcia v škrupine ⁵	12 646	20 675	12 545	22 240	23 256	183,9
HYDINÁRSKY PRIEMYSEL celkom⁶	-93 587	-52 931	-52 748	-28 769	-11 294	12,1
z toho: Hydinové mäso ⁷	-50 487	-27 392	-29 727	-37 183	-24 982	49,5
Ostatné mäso a droby ⁸	-10 053	-3 002	-923	144	1 102	-11,0
Vtáčie vajcia sušené ⁹	-3 523	-4 559	-7 246	-5 059	-4 229	120,0
Konzervy z hydinového mäsa ¹⁰	-25 262	-13 171	-10 311	9 319	11 588	-45,9

Prameň: Štatistický úrad SR, výpočty NPPC-VÚEPP¹³

Poznámka: Hyd. priemysel - HS 0207, 0208, 0209 90 00, 0408, 0505, 1501 90 00, 1602 20 10+1602 31-39

Suroviny pre hydinárskeho priemysel - HS 0105, 0407¹⁴

1/ indicator, 2/ export, 3/ raw materials in total, 4/ thereof: live poultry, 5/ bird eggs in shell, 6/ poultry industry in total, 7/ poultry, 8/ other meat and offal, 9/ dried bird eggs, 10/ poultry cans, 11/ import, 12/ balance, 13/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, calculations of NAFC-RIAFE, 14/ Poultry industry - HS 0207, 0208, 0209 90 00, 0408, 0505, 1501 90 00, 1602 20 10+1602 31-39, 14/ Raw materials for poultry industry - HS 0105, 0407

Z analýzy zahraničného obchodu SR vyplynulo, že výrobky hydínarskeho priemyslu umiestňujeme primárne na trh EÚ. Pre odbyt hydínového mäsa a výrobkov z neho mimo EÚ ako najvhodnejšie teritória vychádzajú krajiny Balkánu, krajiny SNŠ (po ukončení embarga vrátane Ruskej federácie), ale aj krajiny juhovýchodnej Ázie. Pre nás čoraz zaujímavejší sa stáva odbyt vtáčích vajec do Ruska a na Ukrajinu.

Analýza vybraných ukazovateľov konkurencieschopnosti vo vertikále hydínového mäsa

Cenová konkurencieschopnosť na základe porovnateľnej cenovej hladiny

V porovnaní hraničných rokov sledovaného obdobia (2011-2015) farmárske ceny jatočných kurčiat v jednotlivých krajinách V4 zaznamenali klesajúce tendencie. Pri odbytových cenách chladených kurčiat bola situácia rovnaká okrem Česka, kde sa cena mierne zvýšila.

Numericky je možné cenovú konkurencieschopnosť voči porovnávaným krajinám vyjadriť pomocou aplikácie výpočtu indexu porovnateľnej cenovej hladiny (CPL) na konkrétne komodity.

- Pre konkurencieschopnosť na domácich trhoch platí, že podľa indexu CPL hladina potenciálnej cenovej konkurencieschopnosti danej komodity na domácich trhoch nesmie prevýšiť hodnotu 1,15, t.j. naše ceny by mali byť maximálne o 15 % vyššie ako v krajine, z ktorej danú komoditu dovážame. Podľa takto postavenej hypotézy SR na domácich trhoch v rokoch 2011-2015 bola vo všeobecnosti konkurencieschopná voči dovozom jatočných kurčiat z krajín EÚ a tiež menovite zo všetkých krajín V4. Na trhy SR sa však dovážajú hlavne spracované kurčatá. Ich odbytová cena bola na slovenskom trhu konkurencieschopná voči dovozom z ČR a MR (okrem rokov 2012 a 2013), avšak v porovnaní s poľskými kurčatami sme vysoko nekonkurencieschopní.
- Pre konkurencieschopnosť na zahraničných trhoch platí, že podľa indexu CPL hladina potenciálnej cenovej konkurencieschopnosti danej komodity na zahraničných trhoch nesmie prevýšiť hodnotu 0,85, t.j. ceny slovenských výrobkov by mali byť minimálne o 15 % nižšie ako v krajine, do ktorej danú komoditu vyvážame. Podľa tejto úvahy v rokoch 2011-15 sme neboli na trhoch EÚ s jatočnými kurčatami konkurencieschopní. Na medzinárodných trhoch sa väčšinou obchoduje so spracovanými kurčatami, s ktorými na trhoch EÚ (vrátane V4) cenovo konkurencieschopní tiež nie sme.

Tab. 11: Farmárske a odbytové ceny kurčiat a ich porovnateľné cenové hladiny (CPL)
Farm and sale prices of chicken and their comparable price levels (CPL)

Komodita ¹	Rok ²	EUR/t; kg					CPL			
		SR ³	ČR ⁴	PR ⁵	MR ⁶	EÚ	ČR ⁴	PR ⁵	MR ⁶	EÚ
Kurčatá ž. hm. ⁷	2011	911,8	899,2	899,8	893,5	937,7	1,01	1,01	1,02	0,97
	2012	937,7	917,7	922,6	937,4	998,5	1,02	1,02	1,00	0,94
	2013	998,5	952,3	922,3	983,3	922,9	1,05	1,08	1,02	1,08
	2014	922,9	867	886,3	914,2	872,0	1,06	1,04	1,01	1,06
	2015	872,0	870	842,31	842,9	832,8	1,00	1,04	1,03	1,05
	2015/11	95,6	96,8	93,6	94,3	88,8				
Kurča pitvané chladené ⁸	2011	1,79	1,79	1,37	1,65	1,87	1,00	1,30	1,08	0,95
	2012	1,91	1,84	1,39	1,61	1,92	1,04	1,37	1,18	0,99
	2013	2,00	1,94	1,41	1,67	1,95	1,03	1,42	1,20	1,03
	2014	1,80	1,82	1,36	1,62	1,91	0,99	1,32	1,11	0,94
	2015	1,72	1,82	1,29	1,54	1,88	0,94	1,33	1,12	0,91
	2015/11	96,1	101,7	94,1	93,2	100,5				

Prameň: Eurostat, FAPA PR, MZ ČR, ÚZEI, AKI MR, výpočty NPPC-VÚEPP⁹

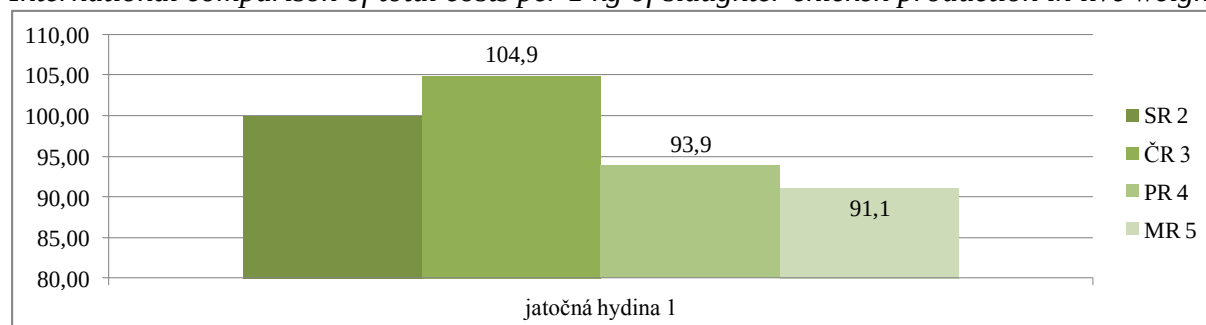
1/ commodity, 2/ year, 3/ Slovak Republic, 4/ Czech Republic, 5/ Poland, 6/ Hungary, 7/ Live weight chicken, 8/ gutted cooled chicken, 9/ Source: Eurostat, FAPA Poland, Ministry of Agriculture of the Czech Republic, Institute of Agricultural and Economic Information, AKI Hungary, calculations of NAFC-RIAFE

Nákladová konkurencieschopnosť

Z medzinárodnej komparácie priemerných nákladov na výrobu 1 kg jatočných kurčiat v rokoch 2011-2015 vyplýva, že naša krajina dlhoročne vyrába jatočné kurčatá pri vyšších nákladoch v porovnaní s Poľskom a Maďarskom (graf 6). Nákladová komparácia s Českom činí v priemere 5 % v prospech Slovenska.

Graf 5: Medzinárodná komparácia celkových nákladov na výrobu 1 kg jatočných kurčiat v ž. hm. (SR=100 %)

International comparison of total costs per 1 kg of slaughter chicken production in live weight

Prameň: NPPC-VÚEPP, FAPA PR, MZ ČR, ÚZEI, AKI MR, výpočty NPPC-VÚEPP⁶

/ Source: NAFC-RIAFE, FAPA Poland, Ministry of Agriculture of the Czech Republic, Institute of Agricultural Economics and Information, AKI Hungary, calculations of NAFC-RIAFE

Konkurencieschopnosť na základe Lafayovho indexu

Z konkrétnych výsledkov Lafayovho indexu je evidentné, že Slovensko je dlhodobou konkurencieschopné so živou hydinou nielen na trhoch EÚ, ale aj tretích krajín (tab.16). Pri hydinovom mäse situácia nie je pozitívna, o čom svedčia prevažne záporné hodnoty sledovaného indexu vypočítané nielen zo vzájomnej obchodnej výmeny Slovenska s krajinami EÚ (okrem posledných dvoch rokov), ale aj s tretími krajinami.

Tab. 12: Konkurencieschopnosť agropotravinárskych komodít patriacich do vertikály hydínového mäsa podľa Lafayovho indexu

Competitiveness of agricultural and food commodities that belong to poultry vertical by Lafay index

Kód HS ¹	Komodita ²	Teritórium ³	2011	2012	2013	2014	2015
0105	Živá hydina ⁴	Svet ⁵	0,26	0,24	0,33	0,30	0,26
		EÚ 28	0,24	0,21	0,23	0,27	0,25
		Tretie krajiny ⁶	0,39	0,46	1,90	0,34	0,19
0207	Hydinové mäso ⁷	Svet ⁵	-0,38	-0,22	-0,15	-0,06	0,04
		EÚ 28	-0,36	-0,23	-0,12	0,15	0,24
		Tretie krajiny ⁶	-0,66	-0,44	-0,68	-1,98	-2,08

Prameň: ŠÚ SR, výpočty NPPC-VUEPP⁸

1/ code of harmonized system, 2/ commodity, 3/ territory, 4/ live poultry, 5/ world, 6/ third countries, 7/ poultry, 8/ Source: Statistical Office of the Slovak Republic, calculations of NAFC-RIAFE

Záver

Cieľom predkladaného príspevku bolo zhodnotiť situáciu v dodávateľsko-odberateľskom reťazci hydínového mäsa na Slovensku v období rokov 2011-2015 a predikovať jej vývoj do roku 2020. Z ex post analýzy vyplynulo, že v sledovanej perióde sa objem hrubej domácej produkcie zvýšil o 17,0 %. Vzhľadom na pretlak dovezeného hydínového mäsa v maloobchodných reťazcoch slovenskí výrobcovia hľadali možnosti uplatnenia sa na zahraničných trhoch, čo sa prejavilo zvýšeným rastom vývozu viac ako o tretinu.

K hlavným príčinám oživenia odvetvia, resp. rastu výroby hydínového mäsa patrí pokles cien vstupov v chove hydiny (nízke ceny kŕmnych obilnín) a konkurencieschopnejšie ceny sledovanej komodity na domácom trhu. Napriek uvedenému sa na pultoch slovenských obchodných reťazcov nachádza len polovica hydínového mäsa z domácej proveniencie. Dôvodom sú konkurencieschopnejšie ceny dovezených produktov a nízka úroveň lokálpatriotizmu nášho obyvateľstva.

Na vývoj produkcie v období rokov 2016-2020 budú vplývať viaceré faktory. Za predpokladu štandardnej situácie bez výrazných cenových výkyvov na medzinárodných trhoch a pri raste domácej spotreby by v prognózovanom období mohol byť vývoj hrubej produkcie hydínového mäsa pomerne stabilný a pohybovať sa približne na úrovni 90 tis. t. Adekvátne vývoju domácej produkcie a spotreby v rokoch 2011-2015 vzrástla sebestačnosť SR v hydínovom mäse zo 69,4 % na 113,3 % a je reálne predpokladať, že v období 2016-2020 bude produkcia naďalej prevyšovať domácu spotrebu. V intenciách „politiky zvyšovania slovenských výrobkov na domácom trhu“ predpokladáme postupnú stabilizáciu vývozu

hydínového mäsa zo Slovenska približne na úroveň 73 tis. t. Výrobky hydínárskeho priemyslu umiestňujeme primárne na trh EÚ. Okrem toho perspektívnymi teritóriami pre vývoz produktov hydínárskeho priemyslu sú krajiny Balkánu, krajiny Spoločnosti nezávislých štátov (po ukončení embarga vrátane Ruskej federácie) a krajiny juhovýchodnej Ázie.

Literatúra

- [1] Jamborová, M. (2016): Hydina a vajcia. Situačná a výhľadová správa. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2016
- [2] Lafay, G. (1992): The Measurement of Revealed Comparative Advantages. In: M. G. Dagenais and P. A. Muet eds.. International Trade Modelling. London, United Kingdom: Chapman and Hall, 1992, pp. 209-234. ISBN: 10:0412450003/0-412-45000-3
- [3] Matošková, D. – Gálik, J. (2013): Konkurencieschopnosť slovenských výrobkov živočíšneho pôvodu. Bratislava: VÚEPP, 2013. 166 s. 111 tabuliek v texte, 36 grafov v texte, 5 schém v texte, 48 tabuľkových príloh, ISBN 978-80-8058-594-5
- [4] Matošková, D. – Gálik, J. – Jamborová, M. (2014): Situácia v sektore hydínového mäsa na Slovensku v rokoch 2009-2013. In: Ekonomika poľnohospodárstva. Bratislava: NPPC-VÚEPP, ročník XIV. 3/ 2014, s. 40-52, 12 tabuliek, 4 grafy, ISSN 1338-6336
- [5] Matošková, D. – Gálik, J. – Jamborová, M. (2014): Konkurencieschopnosť výroby hydínového mäsa a jeho spracovania v SR. In: Cesta životom. Bratislava: Merkury, 2015, s. 146-162, ISBN: 978-80-89458-35-6
- [6] Matošková, D. – Gálik, J. – Jamborová, M. (2015): Prognóza slovenského agropotravinárskeho trhu do roku 2020. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2016, s. 148, 131 tab., 42 grafov
- [7] Matošková, D. a kol. (2016): Fungovanie slovenského trhu s agropotravinárskymi produktmi a špecifiká jeho ponuky. Bratislava: NPPC-VÚEPP, 2016, s. 148, 86 tab., 43 grafov
- [8] Staruch, L., Kajaba, I., Sitárová, T. (2016): Spotreba mäsa a jeho nutričné postavenie vo výžive. Koreferát v rámci vedeckej rozpravy „Nové zdravotnícke odporúčania vo výžive obyvateľstva SR – ich transfer do praktickej výživy“ na 48. valnom zasadnutí SAPV, Nitra, 31.5.2016
- [9] Zaghini, A. (2003): Trade advantages and specialisation dynamics in acceding countries. European Central Bank. Working paper No. 249. 2003. 51 p. ISSN 1561-0810
- [10] Zaghini, A. (2005): Evolution of trade patterns in the new EU member states. In: Economics of Transition. 2005, 13, No. 4, pp. 629-658. ISSN: 1468-0351

Došlo 19. 12. 2016

Kontaktné adresy

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

Ing. Mária JAMBOROVÁ

Ing. Jozef GÁLIK, PhD.

NPPC - Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava

tel. č. 02 582 43 273; 02 582 43 225; 037 6410 194

e -mail: dagmar.matoskova@vuepp.sk

maria.jamborova@vuepp.sk

jozef.galik@mail.t-com.sk

Informačná sieť poľnohospodárskeho účtovníctva (ISPÚ) v meniacom sa prostredí

Farm Accountancy Data Network (FADN) in a changing environment

Sieť ISPÚ (FADN) vznikla v roku 1965 s cieľom vytvoriť zdroj údajov o hospodárení na úrovni fariem, ktoré budú harmonizované a kompatibilné v celej Európskej únii a umožnia tak porovnávanie medzi krajinami a regiónmi. Zhromažďuje reprezentatívne účtovné údaje o obchodných poľnohospodárskych podnikoch, ktoré prevyšujú minimálnu ekonomickú veľkosť a môže poskytovať významné a užitočné informácie o obchodných výsledkoch poľnohospodárskych podnikov v danom odvetví a veľkostnej triede. Je to teda hlavný zdroj informácií na hodnotenie výkonnosti opatrení Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP).

Z iniciatívy Generálneho riaditeľstva EÚ FADN - DG AGRI, sa v júni 2015 pri príležitosti 50. výročia FADN konala jednodňová konferencia „FADN v EÚ – 50 rokov poskytovania základných informácií pre Spoločnú poľnohospodársku politiku“ za účasti približne 120 účastníkov: zástupcov Styčných agentúr členských štátov EÚ, pracovníkov Komisie a renomovaných odborníkov. Cieľom konferencie bolo zvýšiť povedomie o tomto zdroji informácií, zhodnotiť 50 rokov existencie informačnej siete a posúdiť, ktorým smerom sa má uberať v budúcnosti, aby plnila účel, pre ktorý bola založená. V priebehu konferencie bola osobitná pozornosť venovaná tomu, ako podporiť účasť poľnohospodárov v sieti a na dôležitosť výmeny skúseností v tejto oblasti.

Oblasti, v ktorých sa sieť FADN môže ďalej zdokonaľovať tak, aby lepšie slúžila potrebám politikov a výskumníkov, už boli naznačené aj v rámci niektorých projektov, ukončených alebo stále ešte prebiehajúcich v súčasnosti.

Jedným z nich je napríklad štúdia "Náklady a odporúčania pre prax v procese zberu dát FADN". Štúdiu „Cost of and good practice in FADN data collection“ pre Európsku Komisiu vypracovala anglická spoločnosť Agra CEAS Consulting. Hlavné okruhy tém, na ktoré sa zameriava sú: organizácia FADN a metódy zberu dát, náklady na zber údajov v členských štátoch, úžitok z dát FADN pre členské štáty a odporúčania pre prax v procese zberu dát. Európska Komisia odporúča využívať výsledky tejto štúdie pri šírení odporúčaní pre prax, t.j. informovaní styčných agentúr a riadiacich subjektov jednotlivých krajín o fungovaní FADN v iných členských štátoch. Zároveň chce prostredníctvom jej publikovania informovať členské štáty ako aj verejnosť o fungovaní siete FADN a stimulovať diskusiu o budúcnosti EÚ FADN a o možných zmenách alebo úpravách činnosti tejto siete.

Ďalším z takýchto projektov je výskumný projekt Európskej únie FLINT (Farm Level Indicators for New Topics on policy evaluation), ktorý skúma a testuje možnosti získavania nových dát na úrovni fariem, potrebných pre hodnotenie nových významných cieľov politiky. Takými sú napríklad dopady na životné prostredie, Greening, využitie poradenských služieb, inovácie, krížové plnenie (Cross Compliance) a podobne. Využitie siete FADN v tomto projekte vyplýva hlavne z potreby integrovaného súboru dát, harmonizovaných dát v rámci

EÚ, viacdimenziálneho zdroja dát (ekonomické, sociálne a environmentálne dáta plus inovácie) a dôveryhodných ukazovateľov (objektívne, overiteľné a empirické dáta).

V súčasnosti je vývoj siete FADN charakterizovaný hlavne v kontexte meniaceho sa politického prostredia, obmedzovania zdrojov a zároveň rastúceho významu politického rozhodovania založeného na dôkazoch. V budúcnosti je preto možné očakávať rastúce požiadavky na dáta a analýzy v rámci FADN, ktoré budú spojené aj s požiadavkou ich včasného poskytovania, zahrnutia nových aspektov politiky a ľahkej dostupnosti prostredníctvom verejne prístupnej databázy.

V dlhodobom horizonte bude záležať na budúcom vývoji SPP, ale potreba mať celkový obraz o hospodárení v poľnohospodárstve a jeho udržateľnosti bude vždy existovať. Akokoľvek sa budú vyvíjať informačné technológie, spracovanie veľkých objemov dát, vzájomné prepojenia databáz a podobne, stále budú potrebné a nevyhnutné základné údaje.

Ing. Katarína GAJDOŠÍKOVÁ

NPPC-VÚEPP

tel.: 02-582 43 237

e-mail: katarina.gajdosikova@vuepp.sk

Carl Olsmats – Jari Kaivo-oja

Prognostická štúdia o európskom baliarenskom priemysle – rozpoznanie stimulov a dôsledkov svetových megatrendov na baliarenský priemysel

European packaging industry foresight study — identifying global drivers and driven packaging industry implications of the global megatrends, In: European Journal of Futures Research, December 2014

Ambíciou článku švédskeho a fínskeho autora bolo iniciovať zlepšenie pripravenosti a aktívneho ovplyvnenia vývoja baliarenskeho priemyslu. Spoločne zmapovali a zanalyzovali všeobecné trendy, stimuly a potenciálne dôsledky trendov na baliarenský priemysel, ktorý ovplyvňuje výrobné procesy, logistiku a marketingové systémy. Príspevok poskytol nové pohľady na oblasť strategického predvídania a spravodajstva o konkurencii pre spoločností a korporácie vyrábajúce obalové materiály. Vyzdvihol kvalitatívne hľadiská a možné dôsledky vývojových trendov pre budúcnosť dodávateľských reťazcov. Cieľom bolo načrtnúť možný budúci vývoj v rámci hraníc vierohodného vývoja. Tento typ predvídania napomáha spoločnostiam v baliarenskom odvetví rozpoznať problémové inovácie a zmeny v závislostiach.

Ročný obrat na svetovom trhu s obalovými materiálmi dosahuje približne 560 mld. USD, z toho asi tretina v Európe. Hlavnými používateľmi obalových materiálov s 50 – 60 % podielom na trhu sú výrobcovia potravín a nápojov a za nimi nasledujú producenti zdravotníckych potrieb a kozmetických výrobkov.

Autori prepojili diagnózu a prognózu do prístupu scenára, t. j. akejsi dejovej línie postavenej na analyzovaní sociálnych, politických, ekonomických, environmentálnych a technologických faktorov. Preskúmané vstupy ako napr. využitie pôdy, životný štýl, technológie, demografické zmeny využili pre hodnotenie potenciálnych dôsledkov na baliarenský priemysel. Zozbierali názory a postoje od 46-tich účastníkov cieľovej skupiny, ktorú reprezentovali výrobcovia obalových materiálov, výskumníci, maloobchodní predajcovia, organizátori výstav, zástupcovia združení baliarenskeho priemyslu a užívatelia obalov a baliarenských služieb. Získali stanoviská napr. k energetickému výhľadu, stratégiám pridanej hodnoty v baliarenskom priemysle, inováciám v baliarenskom systéme, opätovnému použitiu alebo recyklácii obalov, dostupnosti surovín, cenovému výhľadu, pohľadu maloobchodu na balenie.

Na základe analýzy získaných informácií autori identifikovali trendy vývoja baliarenskeho priemyslu: menšie veľkosti a zatvárateľnosť obalov, používanie recyklovaných materiálov, zvyšovanie cien materiálov, nedostatok energetických zdrojov, inovácie obalov pre zdravé a výživné potraviny, spotreba baliarenských služieb, zvýšené požiadavky na výkonnosť prepravy, univerzálna obalová forma, elektronické štitkovanie tovarov, znižovanie environmentálnych dopadov. Tendencie k ochrane životného prostredia budú ovplyvňovať baliarenský priemysel

a môžu znamenať jeho ohrozenie a na druhej strane podnikateľské príležitosti. Odhadované trendy vývoja baliarenského priemyslu budú výraznou mierou ovplyvňovať požiadavky na vývoj a používanie obalových materiálov v potravinárskom priemysle. Nová generácia obalov potravinárskych výrobkov bude musieť spĺňať nielen hygienické hľadiská, zabezpečovať uchovanie kvalitatívnych a estetických parametrov potravín, predlžovať lehoty trvanlivosti, ale plniť aj environmentálne požiadavky. Výroba obalov, spotreba a tvorba obalového odpadu totiž predstavuje záťaž pre životné prostredie. Predchádzanie a minimalizácia vplyvu obalového odpadu na životné prostredie zo strany potravinárskeho priemyslu bude vyžadovať podporné nástroje pre znižovanie používania obalov, pre redukciu hmotnosti obalových materiálov, pre opakované používanie obalov, pre vývoj inovatívnych procesov recyklácie obalov a pre ich energetické využívanie.

Ing. Ivan MASÁR

NPPC-VÚEPP

tel. 02-58243 234

e-mail ivan.masar@vuepp.sk

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (doc; docx). Príspevky vo formáte PDF nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, ***Economics of Agriculture***, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to ***the issues of agricultural economics and policy*** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in PDF format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, ***the paper*** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her ***contact address*** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE ***Editorial Office***; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed ***Instructions for Authors of Papers***, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Adresa redakcie

Editorial Office

Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva

National Agricultural and Food Centre

Research Institute of Agricultural and Food Economics

Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

(Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251

E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk, Web : www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva

vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture

Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies